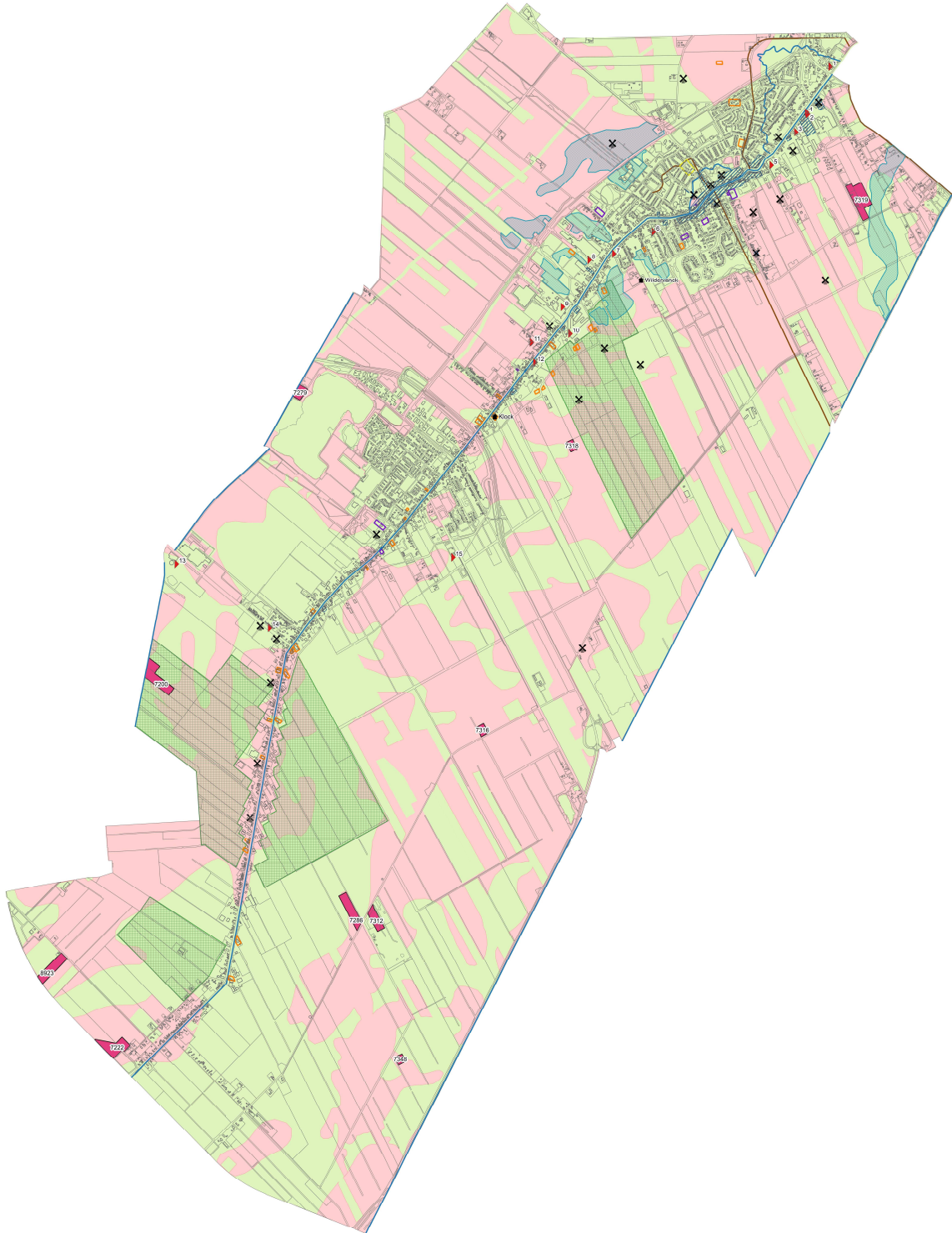

Gemeente Pekela

Herziene Nota Archeologiebeleid

Colofon

Titel	Herziene Nota Archeologiebeleid
Opdrachtgever	gemeente Pekela
Uitvoerder	Libau
Auteurs herziening	M. de Jong, N. van der Mei
Datum	mei 2016
Status	definitief

Oorspronkelijke editie 2012

Auteurs: J. Molema, M. de Jong, A. Mennens-van Zeist

Inhoudsopgave

1. Samenvatting gemeentelijk archeologiebeleid.....	3
2. Inleiding	5
3. Landschaps- en bewoningsgeschiedenis van de gemeente Pekela.....	7
4. Wettelijk en beleidsmatig kader	21
5. Archeologie en ruimtelijke ordening.....	25
6. Bevoegdheden, uitvoeringseisen, vergunning en handhaving.....	27
7. Gemeentelijk archeologiebeleid Pekela	29
8. Beleidskaart: archeologische, cultuurhistorische en cultuurlandschappelijke waarden	31
9. Beleidskaart: doorvertaling naar ruimtelijke plannen.....	41
10. Literatuurlijst en lijst geraadpleegde kaarten/bronnen.....	45
Bijlage I - Beleidskaart Archeologie	47
Bijlage II - Concept bestemmingsregels	49
Bijlage III - Stappenplan archeologie.....	59
Bijlage IV - Voorbeeld Programma van Eisen	65
Bijlage V - Archeologische periodes	69
Bijlage VI - Geologische en archeologische tijdschaal	71
Bijlage VII - Kaart waarnemingen.....	73
Bijlage VIII - Uitgebreide rapportage monumenten.....	75

1. Samenvatting gemeentelijk archeologiebeleid

In opdracht van de gemeente Pekela heeft Libau Steunpunt een Nota Archeologiebeleid en een Beleidskaart Archeologie vervaardigd.

Wetswijziging op het gebied van de archeologische monumentenzorg in 2007 verplicht de Nederlandse gemeenten om archeologische waarden in de ruimtelijke planprocedures te betrekken en waardevolle resten te beschermen. De nieuwe archeologiewetgeving legt de verantwoordelijkheid voor het archeologisch erfgoed grotendeels bij de gemeenten neer. Om deze wettelijke taak naar behoren te kunnen uitvoeren en direct mee te kunnen nemen in de actualisering van alle bestemmingsplannen, heeft de gemeente Pekela besloten tot het laten opstellen van gemeentelijk archeologiebeleid en een bijbehorende Beleidskaart Archeologie.

Nota Archeologiebeleid

In de Nota Archeologiebeleid is verwoord hoe de gemeente Pekela omgaat met archeologische en cultuurhistorische waarden binnen haar grondgebied. In de nota komen de volgende zaken aan de orde: wettelijke en beleidsmatige kaders, landschaps- en bewoningsgeschiedenis, archeologische waarden en verwachtingen, archeologie in de ruimtelijke ordening, het archeologiebeleid van de gemeente Pekela, bevoegdheden van de verschillende overheden, bestemmingsplanregels. De nota maakt de wetenschappelijke onderbouwing van de Beleidskaart Archeologie inzichtelijk.

Beleidskaart Archeologie

De Beleidskaart Archeologie geeft een vlakdekkend overzicht van bekende en te verwachten archeologische waarden. Deze waarden zijn gekoppeld aan bestemmingsplanregels. De Beleidskaart Archeologie kent ook 'witte' gebieden: gebieden met een dermate geringe kans op (gave) archeologische resten dat ruimtelijke ingrepen in deze gebieden zonder archeologisch voorbehoud kunnen worden uitgevoerd.

Voor het opstellen van de Beleidskaart Archeologie heeft een inventarisatie plaatsgevonden van bekende archeologische terreinen zoals deze staan aangegeven op de Archeologische Monumentenkaart (AMK) van de provincie Groningen, en 'losse' vindplaatsen (waarnemingen en vondstmeldingen) zoals deze in de archeologische database ARCHIS van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed staan vermeld.

Het archeologisch verwachtingsmodel, dat is vertaald in de beleidskaart, is gebaseerd op de ruimtelijke verspreiding van de vindplaatsen en de kennis over de landschapsgeschiedenis van de gemeente Pekela. Het verwachtingsmodel kent een tweedeling: gebieden met een grote kans op archeologische resten en gebieden met een geringe kans op archeologische resten.

De Nota Archeologiebeleid en de Beleidskaart Archeologie zijn bepalend voor de archeologische monumentenzorg binnen de gemeente Pekela. Derhalve is het vereist dat nieuwe archeologische informatie direct aan de gemeente ter hand wordt gesteld. Eens per twee jaar zal deze informatie in de beleidskaart, en zo nodig de beleidsnota, worden verwerkt.

Beleidsuitgangspunten (samengevat)

De gemeente Pekela zet in op het behoud van waardevolle archeologische, cultuurhistorische en cultuurlandschappelijke relictten.

De op de Beleidskaart Archeologie aangegeven archeologische, cultuurhistorische en cultuurlandschappelijke (verwachtings)waarden krijgen een planologische bescherming in ruimtelijke plannen. In bestemmingsplannen worden deze waarden en verwachtingen gekoppeld aan de volgende dubbelbestemmingen:

- Waarde – archeologie 1 (WR-a 1): gebieden van archeologische en cultuurhistorische waarde (AMK-terreinen, historische boerderijplaatsen, kerkterreinen (etc.) en een redoute);
- Waarde – archeologie 2 (WR-a 2): gebieden van archeologisch belang (historische kernen, bebouwing en sluizen; cultuurlandschappelijk waardevolle lijnelementen; cultuurhistorisch & landschappelijk waardevolle waterlopen);
- Waarde – archeologie 3 (WR-a 3): archeologische onderzoeksgebieden (gebieden met een hoge verwachtingswaarde).

Indien archeologisch veldonderzoek aan de orde is, zal de gemeente Pekela de inhoudelijke en procedurele eisen ten aanzien van dit onderzoek middels een Programma van Eisen aan initiatiefnemers opleggen. Initiatiefnemers zijn wettelijk verplicht de kosten voortvloeiende uit onderzoek voor hun rekening te nemen.

Grote delen van de bebouwde kernen binnen de gemeente worden vrijgesteld van onderzoeksverplichtingen: moderne verstoringen van de bodem hebben hier doorgaans geleid tot vernietiging van archeologische waarden.

In gebieden die nu niet bebouwd zijn, maar waar in het verleden bebouwing aanwezig was (historische bebouwing van de oude kernen), kan behoud van mogelijk aanwezige archeologische resten aan de orde zijn. Bij een planvoornemen (met bodemingrepen) in dergelijke gebieden zal de aanwezigheid van waardevolle resten moeten worden vastgesteld. Indien deze aanwezig zijn, zal worden bepaald of behoud in situ wenselijk is, afgemeten tegen andere belangen in het planvoornemen. Indien mogelijk zal gezocht worden naar mogelijkheden het gewenste behoud (zo veel mogelijk) te combineren met het planvoornemen. Daar waar behoud in situ niet mogelijk is (selectiebesluit), zal moeten worden overgegaan tot onderzoek.

Ten aanzien van archeologische vindplaatsen en cultuurhistorische waardevolle terreinen in het buitengebied wordt behoud beoogd. Het behoudstreven betekent dat wijzigingen aan het maaiveld, anders dan het regulier gebruik, niet zullen worden toegestaan, tenzij de beoogde ingrepen liggen in gebieden die zijn vrijgesteld van onderzoeksplicht (zie de Beleidskaart Archeologie) of indien een omgevingsvergunning wordt verleend.

De gemeente Pekela laat haar taken op het gebied van archeologie uitvoeren door een onafhankelijke en deskundige instantie met professionele archeologische kennis.

De gemeente streeft ernaar vrijwilligers te betrekken bij archeologisch veldonderzoek uitgevoerd door archeologische marktpartijen. Bij historische verenigingen en amateurarcheologen is veel kennis aanwezig op het gebied van de archeologie en de cultuurhistorie. In het huidige archeologiebestel mogen amateurarcheologen geen zelfstandig archeologisch onderzoek meer uitvoeren, tenzij door een bevoegde instantie een negatief selectiebesluit is afgegeven voor een gebied. Door middel van deskundigheidsbevordering wil de provincie Groningen de participatie van amateurarcheologen vergroten (Cultuurnota 2009-2012 “Stroomversnelling II).

De gemeente Pekela maakt ten behoeve van het deponeren van archeologische resten gebruik van het Noordelijk Archeologisch Depot (NAD) te Nuis.

2. Inleiding

Achtergrond

Als uitvloeisel van de ondertekening van het Verdrag van Malta (1992) is op 1 september 2007 de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (Wamz) in werking getreden. Met de daaruit voortvloeiende herziening van de Monumentenwet 1988 (en een drietal andere wetten)¹ zijn de uitgangspunten van het Verdrag van Malta binnen de Nederlandse wetgeving geïmplementeerd. De Monumentenwet (1988) regelt de bescherming van archeologisch erfgoed en de inpassing van archeologische waarden in de ruimtelijke ordening. Daarnaast stelt de wet dat de financiering van onderzoek, dat voortvloeit uit een onontkoombare verstoring van archeologische waarden ten laste van de initiatiefnemer komt. Het genoemde onderzoek omvat het volledig archeologisch proces zoals beschreven in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), dan wel een daarop gebaseerd Programma van Eisen (PvE).

De nieuwe wetgeving heeft voor de Nederlandse gemeenten vergaande consequenties, vooral ten aanzien van de zorg voor het archeologisch erfgoed. Vanaf het moment van ondertekening van het Verdrag van Malta in 1992 is door de rijksoverheid beleid ontwikkeld om tot een zorgvuldige omgang met dit archeologisch erfgoed te komen, met als uitgangspunt het behoud van archeologische waarden “in situ”. Met de inwerkingtreding van de Wamz (2007) en de herziening van de Monumentenwet (1988) zijn overheden wettelijk verplicht om archeologische waarden mee te laten wegen in ruimtelijke planprocedures. Omdat de invulling van ruimtelijke plannen vooral een gemeentelijk taak is, zijn gemeenten, zoals de wetgever het heeft beoogd, de belangrijkste speler in het ‘archeologische’ veld geworden. De gemeenten zijn verplicht om het archeologisch bodemarchief te beschermen en daarvoor passend archeologiebeleid te formuleren.

Doel van de Nota Archeologiebeleid en de Beleidskaart Archeologie

Met de Nota Archeologiebeleid en de Beleidskaart Archeologie heeft de gemeente Pekela een beleidskader gecreëerd ten behoeve van de omgang met bekende en te verwachten archeologische waarden binnen hun grondgebied. De Nota Archeologiebeleid geeft inzicht in de gemeentelijke verantwoordelijkheden en bevoegdheden ten aanzien van het archeologisch erfgoed en formuleert op hoofdlijnen de beleidsuitgangspunten ten aanzien van behoud en beheer van dit erfgoed. De Beleidskaart Archeologie dient als beleidsinstrument om tot op perceelsniveau beslissingen te kunnen nemen ten aanzien van de bekende en te verwachten archeologische waarden. De beleidskaart is daarmee de onderlegger voor het in de Nota Archeologie geformuleerde beleid.

¹ Wet ruimtelijke ordening, Wet Milieubeheer en Ontgrondingenwet.

3. Landschaps- en bewoningsgeschiedenis van de gemeente Pekela

In dit hoofdstuk komt de bewoningsgeschiedenis van de gemeente Pekela aan de orde. Om de bewoningsgeschiedenis te kunnen begrijpen is kennis van de ontstaansgeschiedenis van het landschap essentieel.

Landschapsgeschiedenis

Het huidige landschap in Noord-Nederland werd gevormd in de voorlaatste ijstijd, het saalien (370.000-130.000 jaar geleden). Tijdens het saalien vormde zich een aantal lobvormige ijstongen die soms een doorsnede hadden van enkele tientallen kilometers. In Groningen en Drenthe ontstond het brede oerstroombdal van de Hunze vermoedelijk ten gevolge van uitschuring door een dergelijke landijstong. Dit Hunzedal, waarvan de westelijke dalrand door de Hondsrug wordt gevormd, is ongeveer 20 km breed. De oostelijke dalrand is door opvulling met jonger sediment echter niet goed aan het oppervlak waarneembaar. Het gebied ten oosten van dit Hunzedal wordt aangeduid als de Hunzevlakte (het huidige veenkoloniale gebied).

Na het saalien brak een warmere periode aan, het eemien genaamd, waarin de ijskappen smolten en de zeespiegel steeg. Tijdens het eemien raakten de lagere delen van het toenmalige landschap overstromd door de Eemzee. In de Hunzevallei kwamen de mariene afzettingen in de vorm van grovere zanden tot bezinking.

Na de warmere periode van het eemien brak opnieuw een ijstijd aan, het weichselien (115.000-10.000 jaar geleden). In deze periode bereikte het landijs Noord-Nederland echter niet. Wel was de invloed van het koude klimaat goed merkbaar. Oudere afzettingen van klei en zand erodeerden door vorst, dooi en smeltwaterstromen. Aan het einde van het weichselien werden dekzanden afgezet. Vanwege het ontbreken van dichte vegetatie en het droge (koude) klimaat, kon de wind gemakkelijk grip krijgen op het fijne zand aan de oppervlakte. Dit proces van erosie en hernieuwde afzetting had tot gevolg dat het bestaande reliëf in het landschap vervlakte: dalen werden met zand opgevuld en hoge koppen werden door winderosie afgevlakt. Op vlaktes ontstond ook nieuw reliëf in de vorm van dekzandkoppen en –ruggen. Tijdens de zomerperioden was de bodem permanent bevroren op een dunne bovenlaag na. Rivieren zoals de Hunze en de Eems moesten grote hoeveelheden smeltwater met sediment uit de ontdooide toplaag afvoeren, waardoor de beddingen verstopt raakten. Door de permanent bevroren ondergrond konden de rivieren zich niet meer diep insnijden en werden voortdurend nieuwe beddingen gevormd.

In deze laatste fase van het weichselien (circa 12.000 voor Chr.) was er sprake van een kleine klimaatsverbetering. Het landschap veranderde in een toendra met daarin wat boomgroei zoals dwergberken en dwergwilgen. In deze periode deden mens en dier intrede in het landschap.

Door een toenemende opwarming en door het vochtiger worden van het klimaat verdween langzamerhand de toendra. Dennen, loofbomen en struiken deden hun intrede en vormden een parkachtig landschap en de rondtrekkende rendierkuddes maakten plaats voor standwild.

Rond 6000 v. Chr. was het parklandschap langzamerhand getransformeerd tot dicht loofbos. Dit loofbos wordt wel aangeduid als het Atlantische climaxbos. Verondersteld wordt dat de dichtheid van deze bossen van negatieve invloed was op de aanwezigheid van wild, voornamelijk grote grazers. Hierdoor verloor het gebied haar aantrekkelijkheid voor de mens.

In de periode daarna deden vernatting en daarmee gepaard gaande veengroei het bos verdringen en veranderde het dekzandlandschap in een groot veengebied. De vernatting ontstond door het stijgen van de zeespiegel en een daarmee samenhangende verslechterde afwatering van rivieren en een stijging van het grondwaterpeil. Het veen begon aanvankelijk lokaal te groeien in rivier- en beekdalen (Hunzevallei en dalen van het Eemssysteem) en in depressies, zoals uitblazingskommen en andere laagten. Vanuit de dalen en depressies kroop het veen langzamerhand over het beboste dekzandlandschap en bedekte ook de dekzandkoppen en –ruggen. Op dekzandvlaktes ontstonden veenpakketten van circa twee meter dik, in dalen en depressies tot wel 5 m dik. De afdekking met dit veenpakket had tot gevolg dat het onderliggende reliëfrijke landschap met dekzandkoppen en depressies nauwelijks meer zichtbaar was. Het veenpakket bedekte al gauw de gehele Hunzevlakte.

In dit veen ontstonden meertjes ofwel meerstallen, zoals het voormalige Hoetmansmeer, de bron van de rivier de Pekel Aa. Vanaf het Hoetmansmeer tot aan Oude Pekela is de rivier Pekel Aa een echte veenrivier; bij Oude Pekela is echter een oudere riviergeul ingesleten in de pleistocene zandondergrond. Deze geul was opgevuld met rivierzand, een leemlaagje en daarna dichtgegroeid met veen. Het dichtgroeien met veen zou wijzen op de aanwezigheid van een zich verplaatsend geulensysteem, waarbij afgesneden meanders langzamerhand verlandden en opgevuld raakten met veen en de rivier elders weer een nieuwe bedding in de zandondergrond insleet.

Het hoogveencomplex dat rondom Pekela in de loop van de eeuwen was ontstaan, werd vanaf het eind van de 16de eeuw in ontginning genomen. Het veen werd afgegraven ten behoeve van de turfwinning; de onderliggende zandgronden werden ingericht voor de landbouw. De mens creëerde hier een landschap met een bijna wiskundige systematiek: het veenkoloniale landschap.

Bewoningsgeschiedenis in de prehistorie

Laat-paleolithicum (jonge oude steentijd: hier vanaf circa 12.000 – 8800 v. Chr.)

In de laatste fase van het weichselien, zo rond 12.000 v.Chr., was er sprake van een lichte klimaatsverbetering. Hierdoor veranderde de spaarzaam begroeide dekzandvlakte in een toendra met verspreide boomgroei. De mens hield zich inmiddels ook op de toendra op, levend van de jacht en het verzamelen van voedsel. Het jachtwild bestond vermoedelijk in hoofdzaak uit rendier. Binnen de gemeentegrenzen van Pekela zijn nog geen archeologische resten van deze rendierjagers aangetroffen, maar in de gemeenten Hoogezand-Sappemeer en Oldambt wel. Naar de belangrijkste vindplaats worden de rendierjagers doorgaans aangeduid als mensen van de 'Hamburg-cultuur', op de archeologische tijdschaal behorend tot het laat-paleolithicum (jonge oude steentijd). De rendierjagers van de Hamburg-cultuur trokken waarschijnlijk met hun voedsel (rendieren) mee en hadden daarom een groot leefgebied.

De oudste sporen van menselijke bewoning in Pekela dateren uit de periode 10.000-8800 v. Chr. Bij Oude Pekela (nabij het Bronsveen) zijn de resten van een kampement van de Tjongercultuur (Federmesser cultuur) aangetroffen (zie afbeelding 1). In deze relatief warme periode werd vooral gejaagd op standwild, zoals edelhart, eland en wild zwijn, maar ook op vogels en ander klein wild. Het leefgebied van deze jagers-verzamelaars was door de jacht op standwild een stuk kleiner dan dat van de rendierjagers. Op de vindplaats bij Oude Pekela is een grote haardkuil aangetroffen met een brok rode oker en honderden stuks vuursteen.

Afbeelding 1: Archeologische Monumentenkaart van het gebied ten oosten van Oude Pekela. Het oranje gebied omvat het kampement van de Tjongercultuur.

Mesolithicum (midden-steentijd: 8800 – 4900 v. Chr.)

Met de opwarming van het klimaat veranderden ook de flora en de fauna. De toendra van het late pleistoceen veranderde in een meer gevarieerd landschap met daarin berken en dennen. Met de opwarming werd het klimaat ook vochtiger en de loofbomen deden hun intrede. Deze periode wordt het holoceen genoemd. De transformatie van de toendra van het laat-pleistoceen naar het parklandschap, en later boslandschap van het holoceen, vereiste aanpassing van de (stenen) werktuigen die de mens voor zijn voedselvoorziening gebruikte. Kenmerkend is het kleiner worden van de werktuigen, in het bijzonder de spitsen. In archeologische termen spreken we van de midden-steentijd.

In de midden-steentijd werden de dekzandgebieden van de gemeente Pekela intensief bewoond. De uitbreiding van de bewoning heeft waarschijnlijk te maken met de bevolkingsgroei, die mogelijk werd gemaakt door een veel groter voedselaanbod. Die intensieve bewoning blijkt uit de vele mesolithische vindplaatsen die er op dit moment bekend zijn. Kampementen zijn aangetroffen op dekzandkoppen en –ruggen en op de overgangen van hogere, droge gronden naar lagere, natte gronden rondom depressies. Bij de Zuiderkolonie en het voormalige Hoetmansmeer zijn op dekzandverhogingen verschillende nederzettingssporen aangetroffen. De resten van kampementen bestaan veelal uit vuursteenmateriaal en haardkuilen. De oorspronkelijk eveneens aanwezige organische nederzettingenresten zijn snel vergaan in de droge en kalkarme zandgronden. Doorgaans is de top van de vindplaatsen door verploeging enigszins verstoord (het huidige maaiveld is in dekzandgebieden gelijk aan het prehistorische maaiveld). Daar waar steentijdvindplaatsen in een latere periode zijn afgedekt door pakketten veen en/of klei zullen de vindplaatsen doorgaans gaver zijn dan op dekzandkoppen die door verploeging afgetopt zijn.

De mens kwam vaak eeuwenlang naar dezelfde locaties terug. Dit kwam naar voren bij het onderzoek op een grote vindplaats bij het Hoetmansmeer. Uit de datering (¹⁴C-datering) van houtskool uit de haardkuilen kwam naar voren dat deze locatie gedurende duizend jaar bewoond is. Het gaat daarbij om seizoensbewoning waarbij men veelal in een bepaald seizoen een dergelijke locatie opzocht, bijvoorbeeld voor de visvangst of voor de jacht op bepaalde dieren.

In de laatste fase van het mesolithicum lijkt de bewoning van de Hunzevlakte (waartoe het gebied van Pekela wordt gerekend) te eindigen. Landschappelijke veranderingen worden als oorzaak gezien. Het parklandschap van dennen en berken veranderde in de loop van de tijd in dichte loofbossen, het zogenaamde Atlantische climaxbos. De dichtheid van deze bossen en het ontbreken van open plekken was van invloed op het wild. Het bos werd onaantrekkelijk voor groot wild zoals grazers en met het verdwijnen van dit grote jachtwild vertrok ook de mens. Het dichte climaxbos werd waarschijnlijk nog wel bezocht voor de jacht op kleiner wild en het verzamelen van vruchten en noten. Nieuwe vestigingsplekken werden gevonden in de omgeving van beken en rivieren. Ook de oevers van vennen en meren waren in trek. Maar bewijzen van bewoning uit die laatste fase ontbreken op dit moment nog.

Neolithicum (late steentijd: 4900-2000 v. Chr.) en bronstijd (2000-800 v. Chr.)

Met de introductie van landbouw en veeteelt als middelen van bestaan deed ook de permanent bewoonde nederzetting haar intrede. Dit in tegenstelling tot de voorgaande perioden waar sprake was van tijdelijke kampementen voor onder andere de jacht of visvangst. Uit de gemeente Pekela zijn geen vindplaatsen uit het neolithicum bekend, wat er op zou kunnen wijzen dat het gebied niet tot nauwelijks meer bewoonbaar was. De dichte loofbossen die in de laatste fase van de midden-steentijd waren ontstaan, moesten in de late steentijd wijken voor het opdringende veen. Zeespiegelstijging en een daarmee gepaard gaande verslechtering van de afwatering had vernatting van het dekzandgebied en veengroei tot gevolg. Dit veenpakket bedekte langzamerhand de gehele Hunzevlakte en daarmee verdween voor de mens de mogelijkheid om zich hier te kunnen vestigen als boer. Hetzelfde geldt voor de bronstijd. De mens heeft het gebied wel sporadisch bezocht, zo blijkt uit vondsten van bijlen uit het neolithicum en de bronstijd. Dergelijke vondsten betreffen rituele deposities oftewel offers in het veen. In de prehistorie tot in de vroege middeleeuwen werden offers gebracht, zichtbaar om de goden gunstig te stemmen.

IJzertijd (800-12 v.Chr.) en Romeinse tijd (12 v. Chr. – 450 na Chr.)

Vanwege het veen was bewoning gedurende de ijzertijd en Romeinse tijd eveneens onmogelijk. Hoewel men net als in het neolithicum en de bronstijd het gebied moet hebben bezocht, zijn er uit de ijzertijd en Romeinse tijd geen vindplaatsen bekend.

Bewoningsgeschiedenis vanaf de middeleeuwen

Middeleeuwen – nieuwe tijd (vanaf circa 900 na Chr.)

In de middeleeuwen werd het gebied ten noorden van Oude Pekela in ontginning genomen. Het betreft de veenontginning Zuiderveen, een gebied dat vanuit Winschoten ontgonnen werd. Uit de archeologische vondsten valt af te leiden dat deze ontginning in de 13de eeuw is gestart. Het gebied aan de noordwest kant van Oude Pekela kent een andere verkaveling dan de rest van het veenkoloniale gebied van de gemeente Pekela (zie afbeelding 2). De oost-west gerichte opstreckende kavels ten noorden van Oude Pekela sluiten aan bij de middeleeuwse verkaveling van Zuiderveen. De boerderijplaatsen liggen in dit gebied verspreid langs de centrale weg door het Zuiderveen. Deze ligging is kenmerkend voor middeleeuwse ontginningen. In de middeleeuwen werd het veen primair in ontginning genomen ten behoeve van agrarisch gebruik (roggeteelt en weide- en hooiland). In dit gebied aan de noordkant van Oude Pekela heeft een middeleeuwse nederzetting gelegen (in het gebied binnen de rode cirkel)(zie bijlage: Uitgebreide rapportage waarnemingen; waarnemingsnummer 21218). Hier zijn in 1991 bij de verbreding van sloten langs de provinciale weg een verlande bedding van de Pekel Aa en nederzettingenresten uit de late middeleeuwen aangetroffen. In de Pekel Aa moet in deze periode een dam zijn aangelegd die moest zorgen voor de bescherming van de ontgonnen gebieden. Dat hier sprake moet zijn van een middeleeuwse afdamming is af te leiden uit het feit dat de kleiafzettingen ten gevolge van Dollardinbraken ten zuiden van de Blijhamsterbrug en het Westeind ontbreken.

Afbeelding 2: Bonnekaart uit circa 1900. Ten noorden van Oude Pekela ligt de middeleeuwse verkaveling die aansluit op de verkaveling van Zuiderveen. Binnen de rode cirkel ligt de middeleeuwse nederzetting. Langs het Pekelder Hoofddiep de 17de eeuwse verkavelingsstructuren.

Van grootschalige turfwinning was in de middeleeuwen nog geen sprake. Pas vanaf de 17de eeuw kwam de ontginning van het veengebied aan weerszijden van de Pekel Aa goed op gang. In 1599 verkochten de eigenerfden van Winschoten 101 lotten veen bij de Pekel Aa aan vier vennoten van de “Friesche Compagnie”. Het ging om veenpercelen aan weerszijden van de Pekel Aa, ten zuiden van het verlaat in deze rivier. De Friesche Compagnie wilde door veenexploitatie turf gaan winnen. Omdat de houtvoorraad in Nederland op raakte was er een andere vorm van brandstof nodig. Met name voor het bakken van bakstenen waren enorme voorraden brandstof nodig.

Toen de Friese Compagnie in 1599 van start ging moest het veengebied eerst ingemeten en verdeeld worden. De 101 lotten veen werden verdeeld in 70 zogenaamde plaatsjes. Het veengebied van de Compagnie strekte zich uit van de Veendijk in het noorden van de gemeente Pekela tot de noordkant van Nieuwe Pekela. Het aanleggen van raaien en grappen nam een lange periode in beslag. Vervolgens moesten er wijken worden gegraven en kon de vervening echt beginnen. De ontginning vond plaats vanuit de benedenloop van de Pekel Aa naar het zuiden.

Omdat er in de begintijd turf kon worden gestoken vlak langs de Pekel Aa, waren er nog niet zoveel infrastructurele ingrepen nodig. Via de Pekel Aa en de Westerwoldse Aa werd de turf afgevoerd naar de stad Groningen en Duitse steden. De Friesche Compagnie liet de Winschoterzijk (in de Pekel Aa ten oosten van Winschoten) uitdiepen, zodat geladen turfschepen daar gemakkelijk doorheen konden varen richting Westerwoldse Aa en de zee. Er werden nog meer maatregelen genomen om de turfvaart te vergemakkelijken: de brug over de Pekel Aa werd verhoogd en verbreed, de Pekel Aa gekanaliseerd en de veendijk bij het verlaat (schutsluis) in Oude Pekela versterkt. Dit laatste gebeurde ook ter voorkoming van wateroverlast van het gebied stroomafwaarts. Bij de veendijk werden nog twee verlaten met daartussen een kolk aangelegd ten behoeve van het laden van de schepen. In de gekanaliseerde Pekel Aa werden nog twee verlaten aangelegd om het hoogteverschil te overbruggen. In 1618 werd op instigatie van de stad Groningen een aanvang gemaakt met het graven van het Winschoterdiep tussen Groningen en Winschoten voor de aan- en afvoer van turf. In 1637 werd het Winschoterdiep doorgetrokken tot Winschoterzijk en met het graven van het Rensselverlaat kreeg het diep een verbinding met de Pekel Aa.

Het ging de deelgenoten in de Friesche Compagnie in de eerste plaats om de turf. Turfschippers kochten de turf op en verkochten dit “bruine goud” vooral aan de stad Groningen en de Noordduitse steden. In de stichtingsakte van de Friesche Compagnie staat vermeld dat na de vergraving van de venen de grond tot akkers of weilanden gemaakt konden worden, maar deze werkzaamheden schijnen in die eerste periode nog niet ter hand genomen te zijn.

Een van de bekendste verveners is Feike Alles Clock, die door aankoop en vererving eigenaar werd van een groot aantal lotten langs de Pekel Aa. Door deze aankopen kwam Clock in financiële problemen en was hij genoodzaakt zijn lotten van de hand te doen. De stad Groningen was al langer geïnteresseerd in de “Peeckelvenen” en kon in 1635 de lotten van Clock overnemen. Clock kreeg gedurende tien jaar het recht om turf te graven uit deze venen en deze turf te verkopen. Hij huurde dus zijn voormalige venen van de Stad. Vanaf die tijd vond er systematische, grootschalige turfwinning aan weerszijden van de Pekel Aa plaats. In 1647 werd de ingenieur en kaartenmaker Egbert Haubois door de stad Groningen in de arm genomen om een kaart te maken van de stadsbezittingen aan weerszijden van de Pekel Aa. Op de kaart van Haubois/Clasen (1647/1653)² staan de “Peeckel Veenen” met de loop van de oude en nieuwe diepen, de verdeling der lotten, wijken, dalgronden (uitgegraven venen) en huisplaatsen. Op deze kaart komen de namen van een aantal wijken voor: Burgermeesterswijk, Pieter Eelincswijk, Cruiswijk, Kijveenswijk, Proviandmeesterwijk en Costverloren. Bij de huisplaatsen/boerderijen op deze kaart staan de namen van de bewoners uit het midden van de 17de eeuw genoteerd. Op deze kaart is ook de kanalisatie van een stuk Pekel Aa aangegeven.

In de loop van de vervening werd de Pekel Aa verder gekanaliseerd en verdiept. De gekanaliseerde Pekel Aa werd Pekelder Hoofddiep genoemd. Kanalisatie/normalisatie van de Pekel Aa, graven van wijken, aanleg van verlaten (schutsluizen), vervanging van bruggen, verbetering van wegen werden door de stad allemaal vastgelegd in reglementen en moest worden uitgevoerd en gefinancierd door huurders van de veenkavels.

² In 1647 heeft Egbert Haubois in opdracht van de stad Groningen een “Caerte vande Peeckel ende Peeckel Veenen” vervaardigd. In 1653 heeft Harmen Clasen een kopie vervaardigd van deze kaart. Het origineel van Haubois is verdwenen.

Ook het graven van turf was strikt gereguleerd. De stad Groningen bepaalde dat er niet alleen sprake mocht zijn van turfwinning, maar dat de afgegraven gronden ook moesten worden ingericht voor de landbouw. Het “stadsdrek” werd als meststof beschikbaar gesteld. Bij het benedenste verlaat (bij de kerk in Oude Pekela) ontstond in de 17de eeuw een overslagplaats van turf. Met kleinere schepen zoals pramen (bokken en tassen genoemd) werd de turf aangevoerd naar deze locatie en daar beneden de sluis overgeladen in grotere zeevaardige schepen, tjalken. De praamschippers vervoerden behalve turf ook landbouwproducten. Op de terugweg namen ze mest of compost mee.

Afbeelding 3: Detail uit de kaart van Egbert Haubois (1647) / kopie Harmen Clasen (1653) van het centrum van Oude Pekela. Tussen de oude loop van de Pekel Aa en het Pekelder Hoofddiep ligt het gebied van De Kamers (bij rode pijl).

De Stad verhuurde haar eigendommen, de veenplaatsen, aan verveners. De huurders betaalden huur voor de strook grond en waren verplicht een gedeelte van de turfopbrengst (de zogenaamde 4de en 6de turf) af te staan aan de stad. Na afgraving moest de huurder pacht betalen over zijn ontgonnen bouwland.

Voor de vaste veenarbeiders (veelal streekgenoten) werden aan het begin van de 17de eeuw woningen gebouwd. Feike Alles Clock stond hiervoor een stuk grond af in het gebied dat van de 17de eeuw tot in de 20ste eeuw “De Kamers” werd genoemd (zie afbeelding 3). Dat was het begin van de nederzetting Beneden Pekela, het latere Oude Pekela. Veel veenarbeiders waren afkomstig uit Duitsland, vooral uit Westfalen en het graafschap Oldenburg. Waar deze Duitse trekarbeiders werden gehuisvest, is niet te achterhalen.

Verdedigingslinie Winschoten – Hoetmansmeer.

Rond 1600 werd de Pekel Aa gekanaliseerd en uitgediept ten behoeve van de turfvaart. Aan de noordwestzijde van de gekanaliseerde Pekel Aa werd met de uitgegraven grond een dijk aangelegd, waarop schansen en redoutes werden gebouwd. Zo ontstond een verdedigingslinie tot aan de Dollard. Bij Winschoten lagen de Winschoterzylschans en de Winschoterhoogbruggeschans en langs de Pekel Aa werd een drietal redoutes of steenhuisen gebouwd. Eén van de redoutes of steenhuisen heeft ten noorden van Oude Pekela gestaan. Deze locatie werd tot in de 20ste eeuw Steenkamp genoemd. Op de kaart van Haubois/Clasen uit de 17de eeuw en kaarten uit de 19de eeuw ligt ten westen van de kern van Oude Pekela (De Kamers genaamd) een onbebouwd perceel met een dubbele omgrachting (zie afbeelding 4).

Dit verdedigingswerk, gelegen aan de (toenmalige) veendijk, was zeer waarschijnlijk geen onderdeel van de verdedigingslinie Winschoten-Hoetmansmeer maar betreft de 15de-eeuwse Pekelborg (De Jong & Van Geffen, 2015). Deze versterking was gelegen op de plek waar de Pekel A en de weg van Wedde via Oude Pekela naar Westerlee elkaar kruisten. Ook de weg van Winschoten via Zuiderveen naar de Peeckel Veenen kwam hier langs. De Veendijk vormde een belangrijke schakel in dit water- en wegennetwerk.

Abbeelding 4: Detail uit de kaart van Haubois/Clasen van het centrum van Oude Pekela. Rechts van de rode pijl de omgrachte versterking.

Godshuizen

In loop van de 17de eeuw groeide de bevolking van de veenkolonie Pekela aanzienlijk. Clock vond dat er een kerk en een predikant moesten komen om het “ruwe” veenvolk bij te staan. In 1639 werd voor het eerst een predikant, Johannes Wicherius, beroepen in Pekela. Omdat er nog geen kerk was, gingen de bewoners van Pekela vanaf 1639 in een huis of schuur ter kerke. Wel was er volgens de kaart van Haubois/Clasen (midden 17de eeuw) reeds een kerkhof aanwezig. Pas in 1683 werd er een kerk in Oude Pekela gebouwd. In 1704 kreeg Nieuwe Pekela een kerk en twee jaar later kwam er een kerk voor de Lutherse gemeente.

In 1683 vestigden zich de eerste joden in Pekela. In 1693 kochten de joden een stuk grond aan voor een begraafplaats. In 1737 werd er een synagoge in Oude Pekela gesticht. Deze synagoge werd in 1792 vervangen door een nieuw gebouw op dezelfde plek. Deze tweede synagoge werd zo bouwvallig dat er in 1884 een nieuwe synagoge kwam en wel bij de Compagniestervijk aan de overkant van het Pekelder Hoofddiep.

In 1783 kwam er een rooms katholieke kerk in Oude Pekela: eerst een eenvoudig kerkgebouw met een laag torentje, in 1895 vervangen is door een neogothische kruisbasiliek met een hoge toren.

Scheepsbouw en aanverwante bedrijfstakken

Het vervoer van de turf over het water stimuleerde de scheepsbouw langs de Pekel Aa. Net als Veendam ontwikkelde Pekela zich tot het centrum van de Veenkoloniale Vaart. In 1696 wordt er een scheepswerf genoemd in het centrum van Oude Pekela, terwijl er in 1723 een sloopstimmerwerf ter linker- en rechterzijde van de kerk moet hebben gelegen. In 1769 wordt een werf aan het Nieuwediep genoemd. Bij een telling in 1795 waren langs de Pekel Aa al 13 scheepswerven aanwezig. In de loop van de 19de eeuw kwamen er nog drie bij.

Aan het eind van de 18de eeuw groeide deze veenkoloniale vaart uit tot een echte zeevaart. Dit bracht ook de bouw van grotere, zeewaardige schepen met zich mee, iets waar het Pekelder Hoofddiep eigenlijk niet op berekend was. In Pekela liepen de schepen van de helling, maar de afbouw vond elders in dieper en breder water plaats.

Aan scheepswerven verbonden ambachtslieden, zoals mastmakers, zeil- en blokmakers, smeden en touwslagers, vestigden zich eveneens in Pekela. Rondom de verlaten of sluisen bevonden zich veel winkeltjes voor proviand en andere zaken die de schippers nodig hadden.

Landbouw

In de “Condiëten van de verhuuring der veenen in de Pekela” uit 1651 had de Stad Groningen opgenomen dat de afgegraven veengronden (dalgronden) geschikt gemaakt moesten worden voor de landbouw. De bovenste laag van veengrond, het bonkveen, was vanwege de lichte en losse constitutie niet geschikt om er turf van te maken. Door dit bonkveen te vermengen met de vrijgekomen onderliggende zandondergrond, ontstonden er vruchtbare landbouwgronden. Het ontginnen van nieuw land vond vooral in de herfst en de winter plaats als er op de veenderijen niet gewerkt kon worden. De gronden werden vervolgens bemest met mest van elders en stadsvuil, waarvoor ze in de Pekela’s flink moesten betalen. In de loop van de tijd breidde het landbouwareaal zich steeds verder uit en daarmee groeide ook het aantal boerenbedrijven.

In de 17de en 18de eeuw werd voornamelijk boekweit verbouwd. In Pekela stonden in de tweede helft van de 17de eeuw twee boekweitmolens. In de 18de eeuw was boekweit nog steeds het belangrijkste voedsel voor de inwoners, maar er werd op kleinere schaal ook rogge en graan verbouwd. Vanaf het midden van de 18de eeuw ging men hier aardappels verbouwen. Aan het eind van de 18de eeuw had de aardappel de rol van boekweit als belangrijkste volksvoedsel overgenomen.

Tot 1800 bestond een groot deel van het landbouwareaal uit grasland. Niet iedere boer was in staat de dure mest of stratendrek aan te schaffen om de grond vruchtbaar te maken. Deze boeren hadden een gemengd bedrijf waarbij de koeien voor de benodigde mest voor de akkers zorgden.

Industrialisatie

In de 19de eeuw vormden de landbouw en de scheepvaart de pijlers van de economie in de Pekela’s. Het afgraven van het veen liep ten einde en de werkgelegenheid in de turfgraverij daalde. Behalve in de landbouw en scheepvaart en gerelateerde bedrijvigheid kon men terecht in ambachten en industrie. Rond het midden van de 19de eeuw kende Pekela een aantal “fabrieken”, zoals een zeepziederij (zeepfabriek), twee spijkerfabrieken en een sigarenfabriek. In 1856 werden er twee tichelwerken opgericht: de steen- en pannenfabriek aan de zuidzijde van het Pekelderhoofddiep van Holtman en Hilbrandi (later Strating) en de steenfabriek bij Stroobos van Niejenhuis (1856-1867). Rond 1900 werd de steenfabriek Pekela in Nieuwe Pekela opgericht.

Afbeelding 5: Reclame voor de stokerij voor elixers en likeuren van de familie Catz.

De omvang van de beroepsgroepen op het gebied van productverwerking had een hoge vlucht genomen. In Pekela stonden verder vier meubel(spiegel)fabrieken, zeven kalkbranderijen, drie tabaksfabrieken, een zoutziederij en een cichoreifabriek. Van belang was ook de stokerij voor elixers en likeuren van de familie Catz (zie afbeelding 5).

Strokkartonindustrie

Na 1870 verrezen in Pekela fabrieken voor de verwerking van landbouwproducten. Het ging in de eerste plaats om strokkartonfabrieken. In 1875 werd in het uiterste noorden van de gemeente Pekela de NV Strokkartonfabriek Aastroom gebouwd. In Oude Pekela werd vervolgens nog een aantal van deze strokkartonfabrieken opgericht: de Coöperatieve Strokkartonfabriek Union, Erica, de Albion, de Wilhelmina, Ceres, De Kroon, Free en Co en de Brittanica.

Aardappelmeelfabricage

Behalve strokkartonfabrieken werden ook aardappelmeelfabrieken langs het Pekelder Hoofddiep gebouwd. In 1888 ging de fabriek Gebroeders Drenth en Co van start. Andere aardappelmeelfabrieken waren: de Noordstar (1892), de Orania (1895), Coöperatieve Aardappelmeelfabriek Pekela en Omstreken (1900) en Alteveer (1909).

Molens

In het langgerekte lint langs de Pekel Aa / het Pekelderhoofddiep stonden rond het begin van de 19de eeuw acht molens, waaronder een oliemolen, een houtzaagmolen en korenmolens. Rond 1870 was de bedrijvigheid in Pekela stevig uitgebreid. Er waren rond 1870 twee houtzaagmolens en twee oliemolens in gebruik en verder zes koren- en pelmolens. De eerste houtzaagmolen, de Noordstar, werd rond 1802 gebouwd ter hoogte van de Turfweg in Oude Pekela en ging in 1885 door brand verloren. In 1854 werd een tweede houtzaagmolen (Koerts) gebouwd die in 1903 werd vervangen door een stoomhoutzagerij. Bij Nieuwe Pekela werd in 1875 de Stoomhoutzagerij en –schaverij Nooitgedacht opgericht. Van deze fabriek zijn de meeste houten gebouwen en het ketelhuis met stoommachine en schoorsteen bewaard gebleven, zo ook de directeurs- en dienstwoning.

De twee oliemolens hebben niet lang in Oude Pekela gestaan. De oliemolen aan de weg naar Wedde stond daar van 1818-1870, terwijl de uit 1797 stammende oliemolen die even ten noorden van de huidige koren- en pelmolen De Onrust heeft gestaan, in 1828 in vlammen opging.

Poldermolens zorgden ervoor dat de inwoners van de Pekela's geen natte voeten kregen. Ook voor de "moderne" landbouw was een betere afwatering nodig. Aan het eind van de 19de eeuw stonden er rond Oude en Nieuwe Pekela zes grote poldermolens en een aantal kleinere molens voor onderbemaling.

De molens de Onrust in Oude Pekela en de Zwaluw in Nieuwe Pekela zijn de enige molens die nog aanwezig zijn. In Oude Pekela staat nog de stenen onderbouw van de molen van Vissinga oftewel de molen van Stavoren.

Vallaten/verlaten (sluizen)

De vallaten oftewel verlaten waren tot 1753 van hout gemaakt. Deze houten sluizen hadden te lijden onder het zeer regelmatige gebruik en liepen schade op bij verkeerd manoeuvreren van turfschepen. De stad Groningen had in 1739 plannen om, in plaats van houten, stenen verlaten te gaan bouwen, maar het eerste stenen verlaat kwam er pas in 1753.

Het Benedenste Verlaat bij De Kamers werd in het begin van de 17de eeuw aangelegd. Het ging hier om twee verlaten met een kolk ertussen. In deze kolk konden de schepen aanmeren en geladen worden. Hier ontstond een belangrijke overslagplaats voor turf. Met kleinere schepen werd de turf aangevoerd naar deze locatie en 'beneden' de sluis overgeladen in grote tjalken. In 1682 werd een nieuw verlaat gebouwd bij De Kamers. In datzelfde jaar moest het Westerverlaat gerepareerd worden. Omstreeks 1880 is de Derde Sluis bij Nieuwe Pekela aangelegd.

Tegenwoordig liggen er nog drie verlaten in het Pekelder Hoofddiep: de eerste tussen Oude en Nieuwe Pekela, de tweede bij Nieuwe Pekela en de derde bij Boven Pekela. Het verlaat in de kern van Oude Pekela is verdwenen.

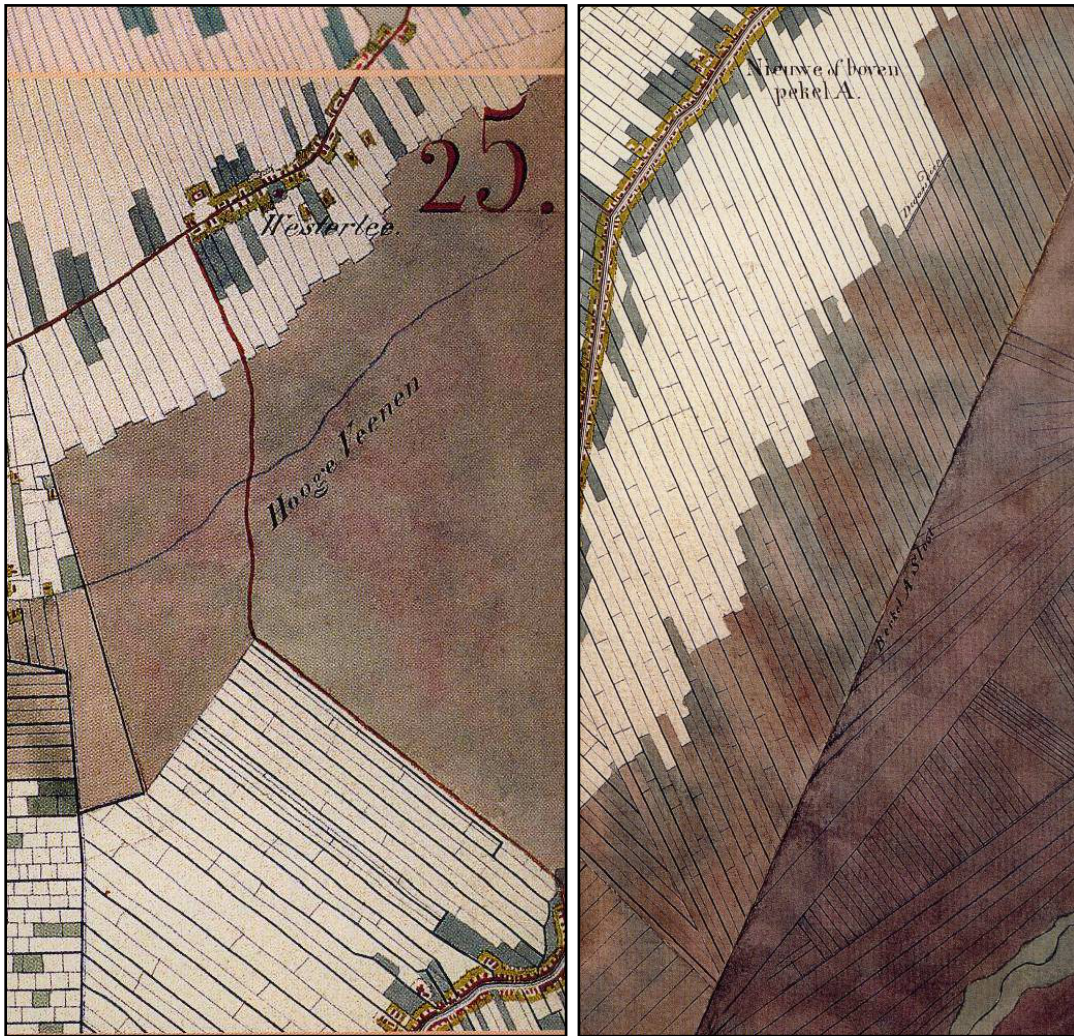
Afbeelding 6: Militaire topografische kaart uit 1864 met daarop aangegeven het Verlaat (binnen rode cirkel) in Oude Pekela.

Wegen en paden

Op de kaart van Haubois/Clasen uit het midden van de 17de eeuw staat langs de noordwestzijde van de Pekel Aa een pad ingetekend van Winschoten naar de oudste kern van Oude Pekela (De Kamers). Daarnaast zijn er verschillende paden ingetekend die parallel aan de Pekel A door het (on)ontgonnen achterland lopen. Het gaat om paden/wegen die de verschillende boerderijen of huizen met elkaar verbinden. Aan de westkant van de Pekel A loopt vanaf de Veendijk bij De Kamers een weg en/of voetpad richting het latere Nieuwe Pekela. Ook aan de oostkant loopt een pad meer landinwaarts van noord naar zuid, richting het huis van Feike Alles Clock. Op de kaarten uit het Kaartboek van de 'groene en toegemaekte landen ter Peekel Aa' van Arnoldus Tideman uit 1702 staan deze paden door het achterland niet ingetekend. De weg langs de westkant van het "Peekel Hoofddiep" vanuit Winschoten is op de kaarten uit 1702 doorgetrokken naar het latere Nieuwe Pekela. De kaarten van Tideman laten ook een pad zien langs de oostkant van het "Peekel Hoofddiep". Op de kaarten van Beckering (1784) en Huguenin (1819-1829) staat een weg ingetekend vanuit De Kamers in Oude Pekela langs de noordkant van de veenlotten naar Westerlee. Deze weg is echter niet op later kaartmateriaal terug te vinden.

Veendijken

Vanaf de Pekel Aa liep een Veendijk over het gebied van De Kamers (Oude Pekela) naar het westen. Via deze Veendijk kon men rond 1800 en eerder van Oude Pekela via de noordkant van de noordelijke veenlotten en de Hooge Veenen naar Westerlee rijden of lopen (zie afbeelding 7; linker kaartbeeld).

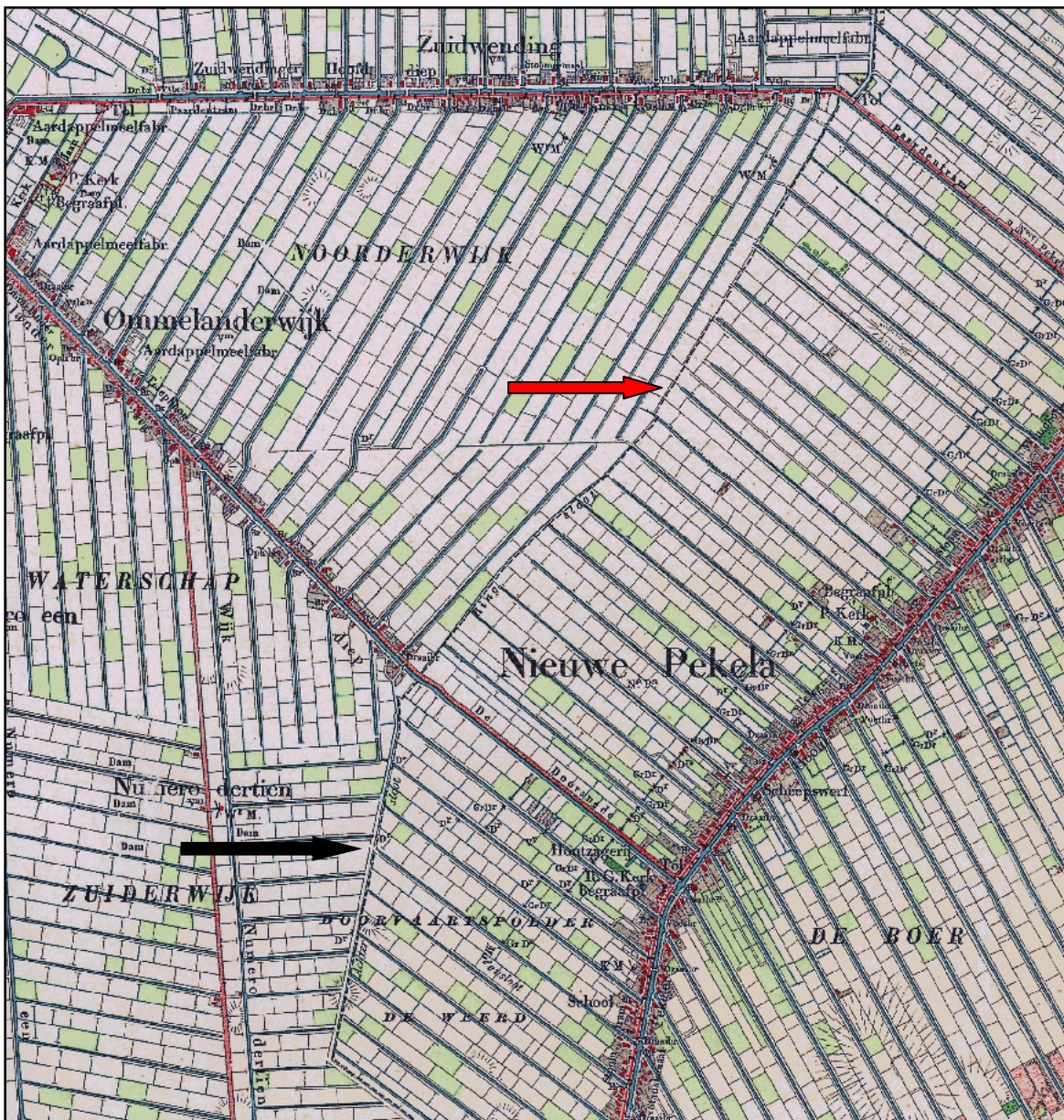
Afbeelding 7: Uitsneden uit de Atlas van Huguenin. Links in roodbruin de weg van Oude Pekela naar Westerlee. Rechts de Berkel A Sloot als grens tussen de stadslanden ten oosten van het Pekelder Hoofddiep en de gemeenschappelijke gronden van Westerwolde.

Barkelasloot

Op een kaart uit de Atlas van Huguenin (1819-1829) staat ten oosten van het Pekelder Hoofddiep de Berkel A Sloot oftewel Barkelasloot/Barkelazwet aangegeven (zie afbeelding 7; rechter kaartje). Deze sloot is in 1650 gegraven om de grens aan te geven tussen stadsgronden van Pekela en de gemeenschappelijke gronden van Westerwolde. Vóór de veenontginning vormde het veen de natuurlijke grens.

Pieter Jan Schuts Linie

Op de kaart van Beckeringh komt ten westen van Nieuwe Pekela de Pieter Jan Schutslinie voor. Op de Bonnekaart uit circa 1900 heet deze sloot de Achtersloot. Ten noorden van de Ommelanderswijk ging deze linie of sloot over in de Ringsloot (zie afbeelding 8). Deze sloten vormen de grens tussen de gemeente Pekela (voorheen Nieuwe Pekela) en de gemeente Veendam. Op historisch kaartmateriaal is goed te zien dat de veengronden aan weerszijden van deze sloten vanuit verschillende richtingen zijn ontgonnen. De Pieter Jan Schuts Linie ofwel Achtersloot vormde de scheiding tussen de opstreckende verkaveling vanuit het Pekelder Hoofddiep en vanuit de westelijker gelegen Wijk Nummer Dertien. De verkaveling ten westen van het Pekelder Hoofddiep staat loodrecht op de verkaveling ten westen van de Ringsloot.

Afbeelding 8: Uitsnede uit de Bonnekaart uit circa 1900. Bij zwarte pijl de Achtersloot (Pieter Jan Schuts Linie) en bij de rode pijl de Ringsloot.

Dorpen en buurtschappen in de gemeente Pekela

Oude Pekela heette oorspronkelijk Beneden Pekela. Nieuwe Pekela werd indertijd Boven Pekela genoemd. Oude Pekela en Nieuwe Pekela werden eigenlijk pas officiële benamingen toen er aan het begin van de 19de eeuw twee afzonderlijke gemeenten ontstonden. De huidige gemeente Pekela bestaat uit twee kernen en een aantal buurtschappen.

Alteveer

Veenkolonie tussen Nieuwe Pekela en Onstwedde (gemeente Stadskanaal). Alleen de westelijke punt van Alteveer ligt binnen de gemeente Pekela.

Boven Pekela

Dubbeldorp aan het Pekelderhoofddeep. Het dorp bestaat uit de streekdorpen Noorderkolonie en Zuiderkolonie die in de 19de eeuw ontstonden.

Bronsveen

Dit is een buurt in de noordoosthoek van de gemeente.

Doorsnee

Veenkolonie aan het Pekelderhoofddiep onder Nieuwe Pekela.

Dwarsdiep

Streekdorp aan het Dwarsdiep (straat) en de Nieuwe Zuideraanleg ten zuidoosten en parallel aan Boven-Pekela.

Hoetmansmeer

Buurt ten noordwesten van Boven-Pekela aan de weg Hoetmansmeer.

Kruiselwerk

Gehucht tussen Nieuwe Pekela en Alteveer aan de weg Kruiselwerk.

Nieuwe Pekela

In 1704 werden Nieuwe Pekela en Oude Pekela kerkelijk van elkaar gescheiden. In 1704 kreeg Nieuwe Pekela een eigen kerk die in 1767 en 1826 werd vergroot.

Oude Pekela

In 1599 startte de Friese Compagnie hier de ontginning van de veengebieden aan weerszijden van de Pekel Aa. De eerste huizen werden gebouwd op het gebied dat later De Kamers werd genoemd, de huidige kern van Oude Pekela. In 1635 werd de stad Groningen hier de baas toen de stad de venen overnam van de Friese Compagnie. De stad stichtte een kerk en een school. De kerk is uit 1683-1685.

Stroobos

Buurtschap in het uiterste noorden van de gemeente Pekela.

Wildeplaats

Veenkolonie bij Nieuwe Pekela. Dit gehucht verbindt Boven-Pekela (Zuiderkolonie) met Dwarsdiep.

4. Wettelijk en beleidsmatig kader

Het gemeentelijk archeologiebeleid wordt gestuurd door het beleid en de wet- en regelgeving op het gebied van de archeologische monumentenzorg (AMZ) van provincie en Rijk. Dit beleid is op Europees niveau verankerd in het Verdrag van Malta (1992). In dit hoofdstuk komen de geldende wetten en het vigerende beleid op de verschillende overheidsniveaus aan de orde. Behalve het beleidskader op het gebied van de AMZ is ook het wettelijk kader op het gebied van de Ruimtelijke Ordening van belang. Een toelichting op ‘de wijze waarop archeologie in het bestemmingsplan een plaats kan vinden’ staat daarbij centraal. Dit laatste komt in hoofdstuk 9 nog uitgebreider aan de orde.

Europees beleid

Het Verdrag van Valletta / Malta

Het Verdrag van Malta (Valletta) is op 16 januari 1992 ondertekend door de ministers van Cultuur van de landen aangesloten bij de Raad van Europa (Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur). Het Verdrag heeft als doel archeologische waarden in Europa te beschermen als onvervangbaar onderdeel van het cultureel erfgoed. Het accent ligt hierbij op het streven naar behoud en beheer van archeologische waarden in de bodem en op het zoveel mogelijk beperken van (de noodzaak van) archeologische opgravingen.

Hoewel het Verdrag van Malta al in 1998 is goedgekeurd door de Eerste en Tweede Kamer, heeft de implementatie ervan pas in 2007 plaatsgevonden. Bij de ratificatie van dit verdrag zijn de artikelen 5 en 6 voor de Nederlandse regering de kernpunten geweest. Met name deze artikelen hebben een doorvertaling gekregen in de huidige wetgeving op het gebied van de archeologische monumentenzorg en ruimtelijke ordening:

- artikel 5: Het Verdrag bepaalt dat archeologische waarden voortaan expliciet dienen te worden meegenomen bij de besluitvorming over ruimtelijke ingrepen en dat de archeologische waarden waar mogelijk dienen te worden ontzien. Wanneer bescherming en inpassing van terreinen met archeologische waarden echter niet mogelijk is, zal de historische informatie door middel van verantwoord archeologisch onderzoek moeten worden veiliggesteld.
- artikel 6: De veroorzaker van de bodemverstoring is verantwoordelijk voor het vroegtijdig (laten) uitvoeren van noodzakelijk archeologisch (voor)onderzoek en de financiering daarvan, het zogenaamde principe van “de verstoorder betaalt”.

Herziening van het archeologiebestel, de komst van marktconform opererende archeologische bedrijven en de introductie van een kwaliteitssysteem zijn bijkomende aspecten die in het kader van de implementatie hebben plaatsgevonden.

Rijksbeleid

Erfgoedwet

Vanwege de huidige versnippering van de erfgoedwetgeving en de inmiddels noodzakelijke aanpassingen heeft de overheid besloten één integrale Erfgoedwet op te stellen. Naar verwachting gaat per 1 juli 2016 de Erfgoedwet in. De Monumentenwet 1988 wordt in de nieuwe Erfgoedwet geïntegreerd en komt hiermee te vervallen. Naast de Monumentenwet 1988 worden de volgende wetten en regelingen vervangen met de inwerkingtreding van de Erfgoedwet:

- Wet verzelfstandiging rijksmuseumale diensten
- Wet tot behoud van cultuurbezit
- Wet tot teruggave cultuurgoederen uit bezet gebied
- Uitvoeringswet UNESCO -verdrag 1970
- Regeling materieel beheer museale voorwerpen

Hoofdstuk 5 van de Erfgoedwet gaat specifiek in op de archeologische monumentenzorg.

Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz)

De implementatie van het Verdrag van Malta heeft geleid tot de Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz). De Wamz is een wijzigingswet die tot aanpassing van de Monumentenwet 1988, Woningwet, Ontgrondingenwet en Wet milieubeheer heeft geleid. Ook in de nieuwe Wet ruimtelijke ordening (van kracht per 1 juli 2008) en het Besluit ruimtelijke ordening heeft de archeologie haar plek gekregen.

In april 2006 is het wetsvoorstel (Wamz) door de Tweede Kamer goedgekeurd en in december 2006 volgde de Eerste Kamer. Op 21 december 2006 is daarmee de Wet op de archeologische monumentenzorg een feit geworden. De inhoud ervan is per 1 september 2007 van kracht geworden.

Monumentenwet 1988

Een van de belangrijkste uitgangspunten van het Verdrag van Malta, namelijk het rekening houden met en ontzien van archeologische waarden bij de besluitvorming over ruimtelijke ingrepen, is terug te vinden in de artikelen 38a t/m 41 van de Monumentenwet 1988.

In Artikel 38a wordt gesteld dat de gemeenteraad bij de vaststelling van een bestemmingsplan als bedoeld in artikel 3.1 van de Wet op de ruimtelijke ordening (2008) en bij de bestemming van de in het plan begrepen grond, rekening houdt met de in de grond aanwezige dan wel te verwachten monumenten. In de andere artikelen wordt geregeld dat de gemeente een aanvrager van een omgevingsvergunning kan verplichten tot het overleggen van een archeologisch rapport (i.e. archeologisch vooronderzoek).

Wet ruimtelijke ordening en Besluit ruimtelijke ordening

Per 1 juli 2008 is de nieuwe Wet ruimtelijke ordening (Wro) in werking getreden. Binnen de Wro vormt het bestemmingsplan een belangrijk instrument. De gemeente bepaalt door middel van het bestemmingsplan welke inrichting, bebouwing en welk grondgebruik in het plangebied is toegestaan. De Wro biedt de mogelijkheid om aan een gebied één of meer bestemmingen toe te kennen, waaronder die van de dubbelbestemming “waarde archeologie”. Dit biedt de mogelijkheid, om door middel van het toekennen van een archeologische bestemming en de daaraan verbonden regels en beperkingen, (verwachte) archeologische waarden binnen een gebied te beschermen.

Het Besluit op de ruimtelijke ordening (Bro) is een nadere uitwerking van de Wro en bevat onder meer bepalingen over bestemmingsplannen, tegemoetkoming in schade en grondexploitatie. In het Bro stond tot 1 januari 2012 onder artikel 3.1.6 aangegeven dat een bestemmingsplan evenals een ontwerp hiervoor vergezeld moeten gaan van een toelichting, waarin onder andere een beschrijving wordt neergelegd van de wijze waarop ‘met de in de grond aanwezige of te verwachten monumenten’ rekening is gehouden (artikel 3.1.6, lid 2, sub a). Het betreft hier dus de archeologische (verwachtings)waarden.

Goede ruimtelijke ordening betekent dat er een integrale afweging plaatsvindt van alle belangen die effect hebben op de kwaliteit van de ruimte. Eén van die belangen is de cultuurhistorie, bestaande uit zowel het aspect archeologie als de aspecten historische (steden)bouwkunde en historische geografie.

In de beleidsbrief Modernisering Monumentenzorg (MoMo) uit 2009 heeft het Ministerie van OCW aangegeven dat behalve de archeologische belangen ook de andere cultuurhistorische belangen meegewogen moeten worden in de ruimtelijke ordening. Teneinde alle cultuurhistorische aspecten goed te borgen in de ruimtelijke ordening, is artikel 3.1.6, lid 2, sub a van het Bro uitgebreid met de zinsnede: ‘de in het gebied aanwezige cultuurhistorische waarden’. Per 1 januari 2012 is het verplicht om in de toelichting van het bestemmingsplan het volgende mee te nemen: *een beschrijving van de wijze waarop met de in het gebied aanwezige cultuurhistorische waarden en in de grond aanwezige of te verwachten monumenten rekening is gehouden.*

In de Nota van toelichting op het Bro staat in paragraaf 3.1.2 Onderzoeksverplichtingen en toetsen onder c. Archeologie nog een korte, nadere uitleg.

Wet algemene bepalingen omgevingsrecht

In de Monumentenwet 1988 wordt in de artikelen 39, 40 en 41 aangegeven dat de aanvragers van een omgevingsvergunning als bedoeld in onderstaande artikelen van de *Wet algemene bepalingen omgevingsrecht* verplicht kunnen worden gesteld om een rapport te overleggen waarin de archeologische waarde van het terrein dat blijkens de aanvraag zal worden verstoord naar het oordeel van het bestuursorgaan dat bevoegd is die vergunning te verlenen, in voldoende mate is vastgesteld.

Het gaat hierbij om de volgende activiteiten:

- een aanlegactiviteit als bedoeld in artikel 2.1, eerste lid, onderdeel b, van de *Wet algemene bepalingen omgevingsrecht* (verwoord in artikel 39 Monumentenwet 1988);
- een bouwactiviteit als bedoeld in artikel 2.1, eerste lid, onderdeel a, van de *Wet algemene bepalingen omgevingsrecht* (verwoord in artikel 40 Monumentenwet 1988);
- een activiteit als bedoeld in artikel 2.1, eerste lid, onderdeel c, van de *Wet algemene bepalingen omgevingsrecht* (artikel 41, eerste lid Monumentenwet 1988);
- een sloopactiviteit als bedoeld in artikel 2.1, eerste lid, onderdeel h, van de *Wet algemene bepalingen omgevingsrecht* (artikel 41, tweede lid Monumentenwet 1988).

Wet milieubeheer

De wetgeving in de Wet milieubeheer heeft betrekking op een aantal algemene onderwerpen op het gebied van de milieuhygiëne. De wet bevat verder een procedure die ontworpen is om projecten te beoordelen waarvan aangenomen kan worden dat zij mogelijk aanzienlijke milieueffecten veroorzaken, de zogenoemde milieu effectrapportage (m.e.r.). Deze milieueffecten dienen beoordeeld te worden alvorens toestemming kan worden verleend voor de uitvoering van die projecten. Tot de zaken die onderzocht dienen te worden, behoren ook de effecten van de voorgenomen werkzaamheden op aanwezige cultuurhistorische waarden, waaronder archeologie. Voor de zogeheten m.e.r.-plichtige projecten geldt dus een onderzoeksplicht om archeologische waarden op te sporen. Deze regel geldt echter alleen voor projecten waarvan voorzien wordt dat die aanzienlijke effecten voor het milieu zullen hebben. Vrijwel alle projecten in het stedelijk gebied vallen vanwege hun veelal beperkte omvang buiten dit criterium en zijn dus niet m.e.r.-plichtig. Sinds 21 juli 2004 diende ook de Europese Richtlijn 2001/42/EG betreffende de milieubeoordeling van plannen en programma's met aanzienlijke effecten voor het milieu (incl. archeologisch erfgoed) gevolgd te worden. Deze richtlijn was de zogenoemde Strategische Milieubeoordeling (SMB) en richtte zich onder meer op planologische plannen en programma's die het kader vormen voor activiteiten die m.e.r.-plichtig zijn. Met de inwerkingtreding van de gewijzigde Wet milieubeheer en het nieuwe Besluit m.e.r. op 29 september 2006 zijn de termen strategische milieubeoordeling (SMB) en milieurapport (MER) vervangen door:

- een MER voor een plan ofwel plan-MER;
- een MER voor een (project)-besluit ofwel besluit-MER;
- bijbehorende procedures worden aangeduid met plan-m.e.r. en besluit-m.e.r.

Onderscheid tussen plan- en besluit-m.e.r. is alleen nodig wanneer dat functioneel is, bijvoorbeeld in een inleiding. Daarna volstaan de begrippen m.e.r. en MER (bron: www.eia.nl).

Op basis van een aanpassing van Artikel 4.9 van de Wet milieubeheer dient de provincie er voor te zorgen dat eventueel aangewezen archeologische attentiegebieden opgenomen worden in het provinciale milieuplan.

Ontgrondingenwet

De Ontgrondingenwet stelt regels voor het uitvoeren van ontgrondingen. Op grond van deze wet kan een vergunning verplicht gesteld worden, alvorens een gebied ontgrond kan worden. Deze vergunning biedt de provincie de mogelijkheid om een afweging te maken ten gunste van een doelmatige en duurzame inzet van de grondstoffen in de bodem. In de Wamz is een voorstel (artikel II) opgenomen voor aanpassing van de Ontgrondingenwet (artikelen 3 en 3a). Op basis van deze wijziging kan de aanvrager van een ontgrondingvergunning verplicht gesteld worden archeologisch vooronderzoek te laten verrichten. Het is aan de vergunning verlenende instantie, veelal de provincie, om te beslissen of dat nodig is en welke consequenties aan de uitkomsten van het waardestellend archeologisch rapport verbonden worden.

Provinciaal beleid

Uitgangspunt van het beleid van de provincie Groningen is om in het kader van de archeologische monumentenzorg te streven naar een optimaal behoud en beheer van het archeologisch erfgoed. De doelstelling is in de eerste plaats het veiligstellen van archeologisch waardevolle vindplaatsen (behoud in situ). Waar behoud in de bodem niet mogelijk is, moeten deze vindplaatsen op een wetenschappelijk verantwoorde wijze onderzocht worden (behoud ex situ). Belangrijk hulpmiddel op provinciaal niveau is de Archeologische Monumentenkaart (AMK) die de provincie Groningen en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (tot 1 november 2006 ROB; tot 1 mei 2009 RACM) gezamenlijk ontwikkeld hebben.

Cultuurnota 2013-2016

Het beleid van de provincie Groningen op het gebied van de archeologie staat beschreven in de Cultuurnota 2013-2016, Het verhaal van Groningen. De provincie zet gedurende deze periode in op:

- het uitvoeren van wettelijke taken op het gebied van archeologie en het ondersteunen van gemeenten en waterschappen bij de uitvoering van wettelijke taken op het gebied van archeologie;
- het Noordelijk Archeologisch Depot (NAD) te Nuis, depot voor bodemvondsten in de zin van de Monumentenwet. Het streven is het NAD uit te laten groeien tot informatiecentrum;
- het onder de aandacht brengen van archeologie aan de inwoners van de provincie door middel van participatieprojecten;
- de presentatie van archeologische kennis aan een breed publiek door middel van de website Het Verhaal van Groningen en de Archeologische Informatiepunten (AIP's).

De cultuurnota voor de periode 2017-2020 is momenteel in voorbereiding

Omgevingsvisie 2016-2020

De omgevingsvisie van de provincie Groningen is in afronding. De Ontwerp-Omgevingsvisie Provincie Groningen heeft van 1 februari tot en met 14 maart 2016 ter inzage gelegen. Dit is een herziene en aangevulde versie van de Ontwerp-Omgevingsvisie die in maart en april 2015 ter inzage heeft gelegen. De toenmalige Ontwerp-Omgevingsvisie is gewijzigd naar aanleiding van het nieuwe coalitieakkoord van het nieuwe college van Gedeputeerde Staten. Ook zijn in de huidige Ontwerp-Omgevingsvisie de zienswijzen betrokken die zijn ingediend tijdens de ter inzage legging in maart en april 2015. De definitieve versie wordt naar verwachting nog voor de zomer van 2016 gepresenteerd.

In de Ontwerp-Omgevingsvisie Provincie Groningen wordt aandacht besteed aan archeologie en cultuurhistorie als onderdeel van Provinciaal Belang 5: Beschermen landschap en cultureel erfgoed. De provincie richt zich op het beschermen en versterken van de landschapsstructuren en het culturele erfgoed dat bijdraagt aan de identiteit en de variëteit van de diverse landschappen in de provincie. Hieronder vallen het behoud en het versterken van cultuurhistorische, natuurlijke, archeologische en aardkundige waarden van het landschap, waarbij met name de samenhangende landschapsstructuur die door deze waarden gevormd is van groot belang wordt geacht. De provincie onderscheidt hiervoor zeven deelgebieden, namelijk: Wierdenland en Waddenkust, Oldambt, Zuidelijk Westerkwartier, Westerwolde, Veenkoloniën, Gorecht en Centrale Woldgebied en Duurswold.

In de Ontwerp-Omgevingsvisie en bijbehorende Ontwerp-Omgevingsverordening Provincie Groningen 2016 zijn binnen het deelgebied Veenkoloniën de volgende karakteristieken opgenomen:

- het grootschalige open landschap met rationele verkaveling;
- de koppeling tussen langgerekte bebouwingslinten en kanalen en wijken met een planmatige opzet;
- de herkenningspunten binnen de bebouwingslinten zoals bruggen, sluizen, fabrieken en watertorens;
- de karakteristieke doorkijkpunten binnen de bebouwingslinten;
- verdichtingen in de bebouwingslinten nabij bruggen, sluizen en fabrieken;
- het contrast tussen het kleinschalige lint en het grootschalige open landschap.

In 2.13 Bescherming landschap en kernkarakteristieken van de Ontwerp-Omgevingsverordening Provincie Groningen 2016 is vastgelegd hoe met bepaalde karakteristieken moet worden omgegaan.

5. Archeologie en ruimtelijke ordening

Kerndoelstelling van het Verdrag van Malta en de huidige wetgeving op het gebied van de archeologische monumentenzorg is het behoud van archeologische waarden “*in situ*”. Het nastreven van het behoud van het archeologisch erfgoed in de bodem is dan ook een van de belangrijkste verantwoordelijkheden van de gemeente in deze. Bescherming van de archeologische (verwachtings)waarden kan het meest optimaal geregeld worden via de Wet op de ruimtelijke ordening (Wro). Archeologie dient volwaardig deel uit te maken van een bestemmingsplan en van de hierin opgenomen regels.

Ruimtelijke plannen

In de archeologische paragraaf in de Toelichting van een bestemmingsplan dient beschreven te worden op welke wijze de archeologische (verwachtings)waarden beschermd kunnen worden. Dit kan gebeuren door aan het ruimtelijk gebruik voorwaarden te stellen in de vorm van een omgevingsvergunningstelsel en bouwregels. Dit dient vervolgens een juridische doorvertaling te krijgen in de Regels bij het bestemmingsplan. Dit kan door middel van het toekennen van een dubbelbestemming “archeologisch en cultuurhistorisch waardevol gebied” (zie bijlage 1: Bestemmingsplanregels). Bij het opstellen van nieuwe bestemmingsplannen wordt in de toelichting of in de ruimtelijke onderbouwing voor het betreffende gebied het aspect archeologie nader uitgewerkt. De voorwaarden ten aanzien van deze archeologische waarden moeten gebaseerd zijn op kennis over verwachte en bekende archeologische waarden zoals zijn weergegeven op de Beleidskaart Archeologie van de gemeente.

Monumentenwet 1988

Op de Beleidskaart Archeologie staan de bekende en te verwachten archeologische en cultuurhistorische waarden binnen het grondgebied van de gemeente Pekela aangegeven. In de artikelen 38 t/m 41 van de Monumentenwet 1988 staan de instrumenten aangegeven die de gemeente ten dienste staan ten behoeve van de archeologische monumentenzorg.

Artikel 38: archeologieverordening of erfgoedverordening

De gemeenteraad kan in het belang van de archeologische monumentenzorg bij verordening regels laten vaststellen ter uitvoering van het gemeentelijke archeologiebeleid. Deze verordening is van toepassing voor zover niet in een geldend bestemmingsplan als bedoeld in artikel 3.1 van de Wet ruimtelijke ordening ter bescherming van het archeologisch erfgoed regels zijn gegeven met betrekking tot bouw- en andere werkzaamheden.

Artikel 38a: Bestemmingsplan of beheersverordening

Bij nieuw vast te stellen bestemmingsplannen of beheersverordeningen als bedoeld in artikel 3.1, onderscheidenlijk artikel 3.38, van de Wet ruimtelijke ordening dient de gemeente rekening te houden met de bekende en te verwachten archeologische waarden. Met deze archeologische informatie kan de gemeente besluiten tot planaanpassing teneinde aangetoonde waardevolle archeologische waarden te behouden. Voorts kan de gemeente beschermende regels opstellen omtrent het gebruik van de grond. De kosten die voortkomen uit archeologisch (voor)onderzoek kunnen worden verhaald op de initiatiefnemer oftewel de “verstoorder”.

Artikel 39: Omgevingsvergunning voor een aanlegactiviteit

Artikel 39, eerste lid van de Monumentenwet 1988 stelt dat bij een bestemmingsplan een omgevingsvergunning voor een aanlegactiviteit als bedoeld in artikel 2.1, eerste lid, onderdeel b, van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht verplicht kan worden gesteld. Van de aanvrager van een omgevingsvergunning voor een aanlegactiviteit kan geëist worden dat hij een rapport (archeologisch bureauonderzoek) overlegt waarin de archeologische waarde van het te verstoren terrein voldoende is vastgesteld. De aanvrager kan verplicht worden tot het laten uitvoeren van een opgraving of kan verplicht worden de bodemversturende activiteiten te laten begeleiden door een archeoloog.

Artikel 40: Omgevingsvergunning voor een bouwactiviteit

Artikel 40, eerste lid van de Monumentenwet 1988 stelt dat bij een bestemmingsplan een omgevingsvergunning voor een bouwactiviteit als bedoeld in artikel 2.1, eerste lid, onderdeel a, van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht verplicht kan worden gesteld. Aan de omgevingsvergunning voor een bouwactiviteit kunnen voorschriften worden verbonden die zijn vastgesteld krachtens artikel 2.22, derde lid, onderdeel d van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht.

Artikel 41: Omgevingsvergunning voor een project

Zo ook kan de aanvrager van een project als bedoeld in artikel 2.1, eerste lid, onderdeel c (zie onder 1), en artikel 2.1, eerste lid, onderdeel h (zie onder 2), van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht verplicht worden tot het overleggen van een dergelijk rapport. Het gaat hierbij om:

- het gebruiken van gronden of bouwwerken in strijd met het bestemmingsplan, een beheersverordening, een exploitatieplan, de regels gesteld krachtens artikel 4.1, derde lid, of 4.3, derde lid, van de Wet ruimtelijke ordening of een voorbereidingsbesluit voor zover toepassing is gegeven aan artikel 3.7, vierde lid, tweede volzin, van die wet;
- het slopen van een bouwwerk in een beschermd stads- of dorpsgezicht.

In artikel 41a staat dat de artikelen 39 t/m 41 niet van toepassing zijn op objecten met een kleinere oppervlakte dan 100 m². Deze 100 m² onderzoeksvrijstelling geldt echter niet voor archeologisch en cultuurhistorisch waardevolle terreinen zoals deze op de Beleidskaart Archeologie van de gemeente Pekela staan aangegeven. De gemeente kan namelijk een andere maat vaststellen.

Tegenover de verantwoordelijkheid van de “verstoorder” om te betalen voor de schade die hij toebrengt aan het archeologisch erfgoed, staat de verantwoordelijkheid van het verplichtende bestuursorgaan de redelijkheid van de kosten te bewaken. Het gaat hierbij voornamelijk om excessieve kosten als gevolg van opgravingen. In geval van excessieve onderzoekskosten kan het Rijk (een deel van) de kosten voor zijn rekening nemen (Artikel 34a, eerste lid van de Monumentenwet 1988; zie ook: Besluit Archeologische Monumentenzorg (BAMZ), Artikel 2 t/m 14).

Erfgoedwet

Naar verwachting treed per 1 juli 2016 de Erfgoedwet in werking. Voor de regelgeving die specifiek voor archeologie is opgesteld wordt verwezen naar hoofdstuk 5 van deze wet. Een instrument dat de gemeente ten dienste staat op het gebied van cultureel erfgoed is de erfgoedverordening (Artikel 3.16 Gemeentelijk erfgoed).

6. Bevoegdheden, uitvoeringseisen, vergunning en handhaving

Gemeente

Door de wijziging van de Monumentenwet (1988) is de zorg voor archeologische waarden grotendeels bij de gemeenten neergelegd. De gemeente Pekela heeft haar taak in deze op zich genomen door de vervaardiging van de onderhavige Nota Archeologiebeleid en de Beleidskaart Archeologie.

Ruimtelijke plannen

De uitgangspunten van het gemeentelijk archeologiebeleid worden verankerd in de ruimtelijke plannen van de gemeente. Binnen het kader van deze ruimtelijke plannen is de gemeente Pekela het bevoegd gezag ten aanzien van archeologische waarden. Zowel bekende archeologische resten als resten die nu nog in de bodem verborgen zijn, vallen onder de verantwoordelijkheid van de gemeentelijke zorg en worden middels regels in ruimtelijke plannen beschermd. Indien in een situatie bescherming van archeologische resten naar oordeel van de gemeente niet langer mogelijk is, bieden de regels in het bestemmingsplan de mogelijkheid tot onderzoek naar deze resten. Beslissingen om ingrepen of wijzigingen aan een archeologisch terrein toe te staan zijn de bevoegdheid van de gemeente. Aan beslissingen ligt een advies van een senior-archeoloog ten grondslag. Adviezen en beslissingen zijn gebonden aan de beleidsuitgangspunten die in onderhavige nota zijn geformuleerd.

Een uitzondering hierop vormen de archeologische rijksmonumenten, waarover de minister (en in zijn naam de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed) beslist.

Ontgrondingen

Ten aanzien van ontgrondingen kan de provincie het bevoegde gezag zijn. Indien echter archeologische resten (bekende resten, verwachte resten) door een ontgraving in het geding zijn, zal doorgaans de gemeente bevoegd gezag zijn; immers de bekende en te verwachten archeologische waarden zijn door regels (omgevingsvergunningplicht) in het bestemmingsplan beschermd.

Archeologisch onderzoek

Indien onderzoek naar archeologische resten aan de orde is, stelt de gemeente Pekela de randvoorwaarden voor de uitvoering van dat onderzoek. Deze randvoorwaarden gelden zowel voor prospectief onderzoek (oppervlaktekarteringen en veldkarteringen, boor- en sonderingsonderzoek, geofysisch onderzoek) als ook gravend onderzoek (proefsleuvenonderzoek en opgravingen). De randvoorwaarden worden door de gemeente geformuleerd in een Plan van Aanpak (PvA) voor prospectief onderzoek of in een Programma van Eisen (PvE) voor gravend onderzoek (zie voorbeeld PvE in Bijlage III).

De gemeente houdt toezicht op de uitvoering van archeologisch onderzoek en kan lopende het onderzoek wijzigingen in een Programma van Eisen aanbrengen, indien daar uit wetenschappelijk oogpunt of uit uitvoeringstechnisch oogpunt aanleiding toe is. De gemeente toetst (concept-)rapportages van onderzoek.

Handhaving

Wanneer omgevingsvergunningplichtige werkzaamheden worden uitgevoerd zonder dat hiervoor vergunning is verleend en er monumentale waarden in het geding zijn, doet de gemeente hiervan aangifte en zal proces-verbaal worden opgemaakt. De strafbepaling is aan Justitie. Eventueel moet de door de werkzaamheden ontstane schade worden hersteld.

Rijk

Het Rijk (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW)) draagt zorg voor de wetgeving, handhaving en inspectie, inventarisatie, selectie en registratie van beschermde monumenten en stads- en dorpsgezichten.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (voorheen RACM) is de uitvoerder van het Rijksbeleid op het gebied van de gebouwde en archeologische monumentenzorg. In het kader van de herinrichting van het archeologisch werkveld richt de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed zich met name op een functie als kenniscentrum op het gebied van de archeologische monumentenzorg.

Ten behoeve van het behoud en beheer van de archeologische waarden heeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed in samenwerking met de provincies twee instrumenten ontwikkeld, te weten de Archeologische Monumentenkaart (AMK) voor de bekende archeologische waarden en de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (de IKAW) voor de te verwachten archeologische waarden.

In de provincie Groningen wordt het instrument van de AMK gebruikt en in het geval van nieuwe inzichten aangepast. In de provincie Groningen wordt echter geen gebruik gemaakt van de IKAW, omdat deze niet echt bruikbaar is gebleken voor grote delen van het provinciaal grondgebied.

Erfgoedinspectie

De Erfgoedinspectie (eveneens ondergebracht bij OCW) is een onafhankelijke inspectie die onder andere toeziet op het naleven van de Monumentenwet. De archeologische tak van de erfgoedinspectie richt zich vooral op de regelgeving met betrekking tot de kwaliteit van het uitgevoerde onderzoek.

Provincie

De provincie speelt een rol binnen de archeologische monumentenzorg. Zo is de provincie met betrekking tot het behoud en beheer van archeologische waarden verantwoordelijk voor het verlenen van ontgrondingsvergunningen.

Ontgrondingsvergunningen

Er is sprake van ontgroning als het maaiveld wordt verlaagd: de bodem wordt door afgraving ontdaan van een laag grond. Ontgrondingen worden uitgevoerd voor bijvoorbeeld de winning van zand en klei of bij de aanleg van wegen. Ook egalisaties of diepploegen van landbouwgronden zijn ontgrondingen. De laatste decennia is het aantal ontgrondingen als gevolg van economische activiteiten sterk gestegen, zozeer dat het een bedreiging is gaan vormen voor natuur en landschap.

Niet in alle gevallen is een vergunning nodig. Een opsomming van de vrijstellingen staat in de Ontgrondingenverordening Groningen 1998. Meestal moet een vrijgestelde ontgroning gemeld worden bij de provincie. Een ontgrondingsvergunning is niet nodig voor:

- het doen van archeologische opgravingen door het Rijk, een instelling voor wetenschappelijk onderwijs of een gemeente die daarvoor een vergunning heeft ingevolge de Monumentenwet;
- ontgrondingen, waarvoor op grond van een onherroepelijk geworden bestemmingsplan een omgevingsvergunning voor een aanlegactiviteit is vereist.

Handhaving

De provincie treedt hard op als vergunningplichtige werkzaamheden worden uitgevoerd zonder vergunning, oftewel bij een illegale ontgroning. Er wordt altijd proces verbaal opgemaakt. De illegale ontgrondingen vallen onder de Wet op de economische delicten. Het is aan Justitie om te bepalen of een boete wordt opgelegd. Eventueel moeten de reeds uitgevoerde ontgrondingen worden hersteld.

Archeologisch depot

De provincie heeft (mits gemeenten niet zelf beschikken over een archeologisch depot) een wettelijke depottaak, wat inhoudt dat alle vondsten en documentatie behorend bij archeologisch onderzoek bewaard dienen te worden in het provinciaal depot voor bodemvondsten (artikel 51 en 52 van de Monumentenwet 1988). De provincies Groningen, Friesland en Drenthe beschikken over een gezamenlijk depot, het Noordelijk Archeologisch Depot (NAD), dat in Nuis gevestigd is.

Vondstmeldingen

In het Cultuurconvenant tussen Rijk en provincie is afgesproken dat de provincie de archeologische vondstmeldingen van amateurs gaat registreren.

Attentiegebieden

Verder krijgt de provincie op basis van de nieuwe wetgeving de mogelijkheid om zogenoemde archeologische attentiegebieden aan te wijzen (artikel 44 Monumentenwet 1988). Voor deze attentiegebieden dienen gemeenten binnen een bepaalde periode een nieuw bestemmingsplan te maken, waarin bescherming van archeologische waarden is geregeld.

7. Gemeentelijk archeologiebeleid Pekela

Behoud waardevolle relictten

De gemeente Pekela zet middels onderhavige beleidsnota in op het behoud van waardevolle archeologische, cultuurhistorische en cultuurlandschappelijke relictten. Behoud betekent dat behoud 'in situ' (ter plekke) wordt nagestreefd. Indien behoud niet aan de orde is of niet aan de orde kan zijn, zal de gemeente eisen dat afdoende onderzoek wordt verricht, uit te voeren naar de richtlijnen die daaraan in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) zijn gesteld.

Zowel behoud als onderzoek worden geborgd door het bestemmingsplan. Waardevolle terreinen en gebieden, waar een grote kans bestaat op de aanwezigheid van archeologische resten (zie beleidskaart archeologie: hoge verwachting), worden door de gemeente in het bestemmingsplan beschermd door middel van een vergunningstelsel. Bodemverstorende activiteiten zijn alleen toegestaan met een omgevingsvergunning.

Archeologisch onderzoek

De gemeente eist bij planvoornemens in gebieden waar archeologische resten worden verwacht (deze gebieden zijn op de beleidskaart archeologie aangegeven) minimaal een bureauonderzoek. Bij de aanvraag van een omgevingsvergunning voor bouw- of aanlegactiviteiten binnen de genoemde gebieden dient door de initiatiefnemer een archeologisch bureauonderzoek te worden aangeleverd, waarin staat aangegeven of er archeologische waarden te verwachten zijn.

Doorgaans zal ook vervolgonderzoek (veldonderzoek) aan de orde zijn, tenzij uit het archeologische bureauonderzoek naar voren is gekomen dat:

- de voorgenoemde bodemingrepen de archeologische resten niet of nauwelijks zullen schaden;
- de waarde van de archeologische resten binnen het plangebied niet groot of nihil is, bijvoorbeeld door bodemverstoringen, overbouwingen of een onjuiste vermelding van de omvang van een archeologisch terrein op de Archeologische Monumentenkaart (en als zodanig opgenomen op de beleidskaart archeologie).

Veldonderzoeken dienen om de omvang, conditie en waarde van de archeologische waarden vast te stellen.

Veldonderzoek kan de vorm hebben van een oppervlaktekartering, booronderzoek, geofysisch onderzoek (non-destructief) proefsleuvenonderzoek, archeologische begeleiding of opgraving. Proefsleuvenonderzoek, archeologische begeleiding en opgraving zijn doorgaans pas aan de orde, nadat omgevingsvergunning is verleend (het laten verrichten van onderzoek is dan een voorwaarde bij verlening van de omgevingsvergunning). Bij grote projecten (nieuwbouwwijken, industrieterreinen, etc.) moet het veldwerk in het stadium van de planvorming worden uitgevoerd.

De gemeente laat onderzoeksresultaten en de in onderzoeksrapportages geformuleerde adviezen beoordelen door een onafhankelijke organisatie met professionele archeologische kennis. De gemeente kan deze organisatie ook vragen zelf een onafhankelijk bureauonderzoek uit te voeren. Bureauonderzoeken dienen te voldoen aan de eisen die hieraan in de KNA worden gesteld.

In die gevallen waarin tot verlening van een omgevingsvergunning wordt overgegaan onder de voorwaarde dat archeologisch veldonderzoek (proefsleuvenonderzoek, archeologische begeleiding, opgraving) wordt uitgevoerd, zal de gemeente middels een door haar opgesteld of geaccordeerd Programma van Eisen (PvE) inhoudelijke en procedurele eisen ten aanzien van het onderzoek aan de initiatiefnemer opleggen.

Veroorzakerprincipe

De Monumentenwet (1988) kent het zogenaamde veroorzakerprincipe: dit betekent dat initiatiefnemers van ruimtelijke plannen zelf de kosten van het volledige archeologisch onderzoek dienen te dragen. De gemeente hecht grote waarde aan (onafhankelijke) bureauonderzoeken omdat middels deze onderzoeken de noodzaak voor (kostbare) veldonderzoek kan worden vastgesteld. Veldonderzoek dat geen basis vindt in een bureauonderzoek dient te worden voorkomen.

Bebouwd gebied

De gemeente Pekela heeft er voor gekozen grote delen van de bebouwde kernen binnen de gemeente vrij te stellen van onderzoeksverplichtingen. De reden hiervoor is de verstoring die moderne bebouwing (funderingen, onderkelderingen, bouwrijp maken) al aan archeologische resten heeft toegebracht, zodat een onderzoeksverplichting niet te rechtvaardigen is.

In die gebieden in het stedelijk gebied die al geruime tijd niet meer bebouwd zijn geweest, maar waar volgens de oudste minuutplannen wel bebouwing aanwezig was, kan behoud van mogelijk aanwezige archeologische resten wel aan de orde zijn. Deze gebieden zijn op de beleidskaart aangegeven als historische kernen en bebouwing. Bij een planvoornemen (met bodemingrepen) in dergelijke gebieden zal middels archeologisch onderzoek allereerst de aanwezigheid en vervolgens, indien aan de orde, de omvang, kwaliteit en waarde van archeologische resten moeten worden bepaald. Indien waardevolle resten aanwezig zijn, zal worden bepaald of behoud in situ wenselijk is, afgemeten tegen het economisch belang van het planvoornemen. Indien mogelijk zal gezocht worden naar mogelijkheden om het gewenste behoud (zo veel mogelijk) te combineren met het planvoornemen. Daar waar behoud in situ niet mogelijk is (selectiebesluit), zal worden overgegaan tot onderzoek. De gemeente Pekela bepaalt de randvoorwaarden voor het onderzoek (PvE); de initiatiefnemer draagt de kosten van het onderzoek.

Buitengebied

In het buitengebied streeft de gemeente Pekela behoud van archeologische en cultuurhistorische vindplaatsen na. Wijzigingen aan het maaiveld (egalisaties, afgraven en ontgronden) en diepe bodembewerkingen (mengwoelen, diepploegen e.d.) zullen doorgaans niet worden toegestaan. Op gunningaanvragen wordt geadviseerd door een onafhankelijke organisatie met professionele archeologische kennis.

Delen van het buitengebied zijn, op basis van vastgestelde bodemverstoringen of op basis van een geringe kans op de aanwezigheid van archeologische resten, vrijgesteld van onderzoeksverplichting (zie de Beleidskaart Archeologie).

Vondst- en onderzoeksmeldingen

De Nota Archeologiebeleid en de Beleidskaart Archeologie zijn bepalend voor de archeologische monumentenzorg binnen de gemeente Pekela. Daarom is het vereist dat nieuwe archeologische informatie direct aan de gemeente ter hand wordt gesteld. Eens per twee jaar zal deze informatie in de beleidskaart en zo nodig de beleidsnota, worden verwerkt. De beleidskaart zal vervolgens opnieuw door het College van B&W worden vastgesteld.

Gemeentelijke ondersteuning archeologie

Omdat voor de inhoudelijke beoordeling van archeologische vraagstukken specifieke kennis is vereist, zal de gemeente Pekela hiervoor (indien nodig) een onafhankelijke deskundige inschakelen. Het betreft onder meer het uitvoeren van bureauonderzoeken (ten behoeve van adviezen over ruimtelijke ingrepen en aanvragen voor een omgevingsvergunning), het opstellen van Programma's van Eisen, het aanvragen en beoordelen van offertes, het aanbesteden van onderzoek uitgevoerd door marktpartijen, het controleren van onderzoek en het beoordelen van archeologische rapportages.

Inzet vrijwilligers

De gemeente streeft ernaar vrijwilligers te betrekken bij archeologisch veldonderzoek. De inzet van vrijwilligers kan middels een PvE worden geregeld.

Depot

De provincie Groningen heeft ten behoeve van bodemvondsten die bij onderzoek in de provincie tevoorschijn zijn gekomen, depotruimte in Nuis ingericht (Noordelijk Archeologisch Depot). De gemeente Pekela beschikt niet over een gemeentelijk archeologisch depot en is derhalve verplicht van de provinciale depotruimte in Nuis gebruik te maken.

8. Beleidskaart: archeologische, cultuurhistorische en cultuurlandschappelijke waarden

De Beleidskaart archeologie omvat archeologische, cultuurhistorische en cultuurlandschappelijke waarden in de gemeente Pekela. De kaart is samengesteld op basis van de volgende gegevens:

- AMK-terreinen: archeologisch waardevolle terreinen, zoals deze staan aangegeven op de Archeologische Monumentenkaart voor de provincie Groningen;
- andere archeologische, cultuurhistorische en cultuurlandschappelijke terreinen of lijnelementen zoals ingetekend op historische kaarten uit het midden van de 17de eeuw tot circa 1900:
 - o oude kerken, synagoge, pastorie en begraafplaatsen
 - o versterkingen
 - o boerderijplaatsen
 - o cultuurlandschappelijk waardevolle lijnelementen, zoals oude wegen en dijken
 - o cultuurhistorisch en landschappelijk waardevolle waterlopen
 - o historische kernen, bebouwing en sluizen
- archeologische verwachtingswaarden;
- ARCHIS-waarnemingen (vindplaatsen);
- waarnemingen en vindplaatsen uit archeologische onderzoeksrapporten (zie Literatuurlijst);
- literatuur met betrekking tot bovengenoemde zaken.

Hieronder wordt nader ingegaan op de waarden die in de gemeente Pekela aanwezig zijn.

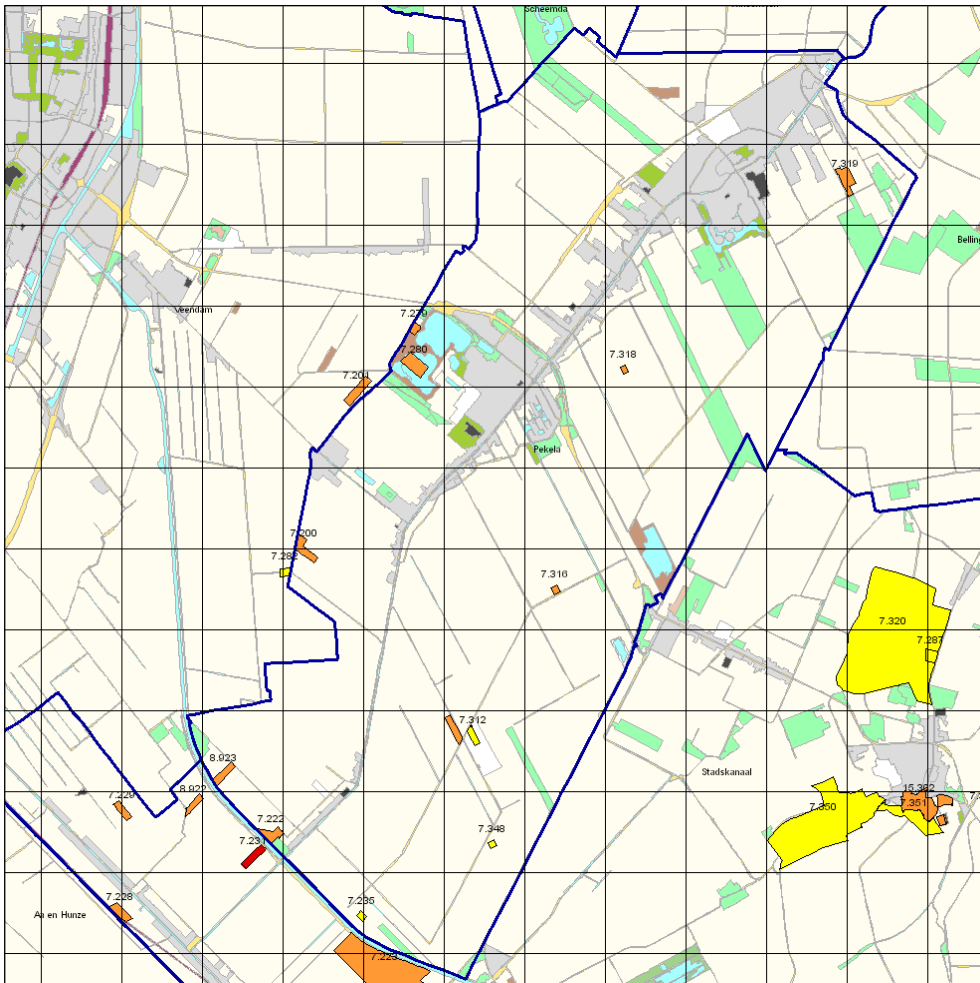
Archeologisch waardevolle terreinen (AMK-terreinen)

Op de Archeologische Monumentenkaart (AMK) van de provincie Groningen staan voor de gemeente Pekela 12 archeologisch waardevolle terreinen aangegeven (zie afbeelding 9). Van deze 12 terreinen zijn er 10 op de Beleidskaart Archeologie weergegeven (op de beleidskaart: pioenroze vlakken). Eén van de terreinen (AMK-nummer 7280) is verdwenen bij het graven van een zandwinningsput aan de noordwestkant van Nieuwe Pekela (Heeresveld). Een ander terrein (AMK-nummer 7235) is afgeschreven door Libau, omdat deze locatie niet meer intact is. Bij de archeologisch waardevolle AMK-terreinen die wel zijn opgenomen, gaat het om terreinen die op de AMK de status hebben van “terrein van hoge archeologische waarde” en “terrein van archeologische waarde”. Beleidsmatig is het onderscheid in status bij de planologisch beschermde terreinen niet van belang. Binnen de gemeente Pekela liggen geen wettelijk beschermde archeologische monumenten.

In de gemeente Pekela liggen alleen archeologisch waardevolle terreinen met bewoningssporen uit de steentijd en wel uit de midden steentijd (mesolithicum; 8800-4900 v. Chr.). Het betreft de volgende AMK-terreinen:

- nederzettingssporen uit het mesolithicum aan de Slingerlaan te Nieuwe Pekela (nr. 7200);
- nederzettingssporen uit het mesolithicum aan het Noorderdiep bij Wildeplaats (nr. 7222);
- nederzettingssporen uit het mesolithicum aan de Ringsloot/Noorderwijk bij Nieuwe Pekela (nr. 7279);
- nederzettingssporen uit het mesolithicum in de polder Pekela-Zuidkant bij Nieuwe Pekela (nr. 7286);
- nederzettingssporen uit het mesolithicum en neolithicum in de polder Pekela-Zuidkant bij Nieuwe Pekela (nr. 7312);
- nederzettingssporen uit het mesolithicum in de polder Pekela-Zuidkant bij Nieuwe Pekela (nr. 7316);
- nederzettingssporen uit het mesolithicum in de polder Nieuwe Compagnie bij Nieuwe Pekela (nr. 7318);
- nederzettingssporen uit het mesolithicum in de Feico Clockpolder bij Oude Pekela (nr. 7319);
- nederzettingssporen uit het mesolithicum aan de Nieuwe Zuideraanleg bij Nieuwe Pekela (nr. 7348);
- nederzettingssporen uit het vroege mesolithicum bij het Hoetmansmeer (nr. 8923).

Afbeelding 9: Archeologische Monumentenkaart (AMK) van de gemeente Pekela.

Andere archeologisch en cultuurhistorisch waardevolle terreinen (nog niet geregistreerd op de AMK)

Uit archeologische (veld)onderzoeken is een aantal waardevolle locaties naar voren gekomen, die behoudenswaardig zijn. Deze terreinen zijn aangeduid in paars, geel en oranje. Het gaat daarbij om ‘Oude kerken, een synagoge, een pastorie en begraafplaatsen’, boerderijplaatsen (waaronder het huis van F.A. Clock) en een redoute oftewel versterking.

Oude kerken, een synagoge, een pastorie en begraafplaatsen

In de gemeente Pekela liggen verschillende terreinen waarop kerken uit de 17de eeuw en later staan of hebben gestaan. Daarnaast is de locatie van de eerste synagoge ingetekend op de beleidskaart. Tevens is een aantal begraafplaatsen op de kaart gezet. Het gaat om de volgende terreinen (op de beleidskaart: *paars gestreepte vlakken*):

- het ‘kerckhoff’ op de kaart van Haubois/Clasen (1647/1653 achter de lotten van Harmen Tonnis (zie afbeelding 10, bij rode pijl);
- de huidige PKN-kerk met kerkhof te Oude Pekela uit 1683/1684 ter plaatse van het vroegere “Heerenhuys” waar waarschijnlijk werd gepredikt tot het gebouw in 1673 afbrandde (zie afbeelding 10, binnen rode cirkel). Deze langgerekte zaalkerk had aanvankelijk een toren midden op de kerk;
- de pastorie bij de PKN-kerk te Oude Pekela;
- de huidige PKN-kerk en kerkhof te Nieuwe Pekela uit 1704;
- de Evangelisch-Lutherse kerk op de grens van Oude en Nieuwe Pekela uit 1753;
- de locatie RK-kerk in Oude Pekela uit 1783;
- ’t Kerkhoff in Nieuwe Pekela op de kaart van Tideman (1702);
- de synagoge uit 1737 in Oude Pekela aan de westkant van het Pekelder Hoofddiep. Herbouw vond in 1792 op dezelfde locatie plaats;
- de Joodse begraafplaats bij Oude Pekela uit 1693.

Afbeelding 10: Uitsnede uit de kaart van Haubois/Clasen (1647/1653). Bij de rode pijl het “kerckhof” achter de lotten van Harmen Tonnis. Binnen de rode cirkel het “Heerenhuijs” op de plek van de latere kerk.

Boerderijplaatsen

Langs het Pekelder Hoofddiep is een aantal locaties aanwezig die staan aangemerkt als historische boerderijplaats (op de beleidskaart: *oranje omlijnde percelen*). Op deze locaties stonden in het begin van de 19de eeuw boerderijen die teruggaan tot de ontginningstijd. Een aantal van deze boerderijen staat ook al aangegeven op de “Caerte vande Peeckel ende Peeckel Veenen” van Haubois/Clasen uit het midden van de 17de eeuw en op de kaart van Tideman uit 1702.

Op de kaart van Haubois/Clasen (1647/1653) staat ten oosten van Kloek Nieuwe Diep (dit is de gekanaliseerde Pekel Aa) het huis van Feike Alles Clock ingetekend (zie afbeelding 11; binnen rode cirkel). Gezien de grootte van het huis gaat het hier mogelijk om een veenborg. Grote verveners en stadsregenten lieten dergelijke borgen met vaak uitgebreide tuincomplexen bouwen. Deze locatie heeft net als de boerderijplaatsen een oranje omlijnning gekregen en is tegelijkertijd als aandachtspunt op de beleidskaart ingetekend.

Het huis van Adriaan Geerts Paep Wildervanck aan de Sandige Wijck aan de oostkant van de Pekel Aa bij Oude Pekela zou ook een veenborg kunnen zijn (zie afbeelding 11; binnen blauwe cirkel). Wildervanck was in 1641 met zijn vrouw in Pekela komen wonen. Het huis van Wildervanck staat als alleen als aandachtspunt op de beleidskaart aangegeven, omdat de locatie slechts bij benadering kan worden aangeduid.

Afbeelding 11: Uitsneden uit de kaart van Haubois/Clasen: binnen de rode cirkel het huis van Feike Alles Klock (Clock) en binnen de blauwe cirkel het huis van Adriaan Geerts Paep Wildervanck.

Verdedigingswerken langs de Pekel A tussen Winschoten en het Hoetmansmeer

Op de kaart van Haubois/Clasen uit de 17de eeuw en kaarten uit de 19de eeuw ligt ten westen van “De Kamers” een onbebouwd perceel met een dubbele omgrachting (zie afbeelding12). Waarschijnlijk betreft het de laat 15de-eeuwse Pekelborg (De Jong & Van Geffen, 2015). Tot nog toe werd verondersteld dat de iets noordelijker gelegen steenhuislocatie in het Winschoter Zuiderveen (gemeente Oldambt) de Pekelborg betrof. Deze versterking staat op de beleidskaart aangegeven (*geel omlijnd perceel*).

Afbeelding 12: Kaart van Haubois/Clasen met de versterking bij de oude kern van Oude Pekela.

Op de kaart van Haubois/Clasen staat ook een stenen redoute aangegeven (zie afbeelding 13: binnen rode cirkel). Dit is een van de drie redoutes of steenhuisen die aan de weg langs de Pekel Aa zijn gebouwd. De exacte locatie van deze redoute is echter niet meer te herleiden uit dit kaartbeeld.

Afbeelding 13: Kaart van Haubois/Clasen met de stenen redoute ten noorden van Oude Pekela..

Historische bebouwingsclusters en dorpskernen

Op basis van de kadastrale minuten zijn de begrenzingen van de historische bebouwingsclusters, dorpskernen en sluizen vastgesteld. De geïnventariseerde locaties vormen een aanwijzing voor de aanwezigheid van een archeologische vindplaats. Op de Beleidskaart archeologie zijn delen van de historische kern van Oude Pekela, historische bebouwing, (voormalige) tichelwerken, historische scheepswerven, fabrieksterreinen, molenerven (aanwezig op de kadastrale minuut van 1830) en oude sluiscomplexen (verlaten/vallaten) opgenomen (op de beleidskaart: *blauw gearceerde gebieden en terreinen*). Molens binnen deze blauw gearceerde gebieden staan tevens aangegeven met een groen rondje met een x (aandachtspunt: molens). In het geval molens binnen de historische bebouwing staan, geldt ook voor de molens het regime dat hoort bij de historische bebouwing.

Op de kaart is de volgende historische bebouwing opgenomen:

- delen van de historische dorpskern van Oude Pekela met o.a. “De Kamers” (oudste kern) en de tabakspakhuizen;
- kalkbranderij (mogelijk uit 1769), vanaf circa 1820 huis Kalkhoven in Oude Pekela (ter hoogte van Hendrik Westerstraat 24);
- lijnbaan Oude Pekela van vóór 1830 in de buurt van “De Kamers”;
- lijnbaan de Volharding in Oude Pekela (1813) tegenover de Albion;
- zeepziederij van Zuiderveen te Oude Pekela (circa 1830);
- molenerf van de houtzaagmolen De Noordstar te Oude Pekela (1800-1885);
- molenerf van de oliemolen aan de Wedderweg Oude Pekela (1818-1870);
- molenerf van opeenvolgende koren- en pelmolens in Nieuwe Pekela (1714-1920);
- molenerf van de koren- en pelmolen Zeldenrust/Kostersmolen in Oude Pekela (1817-1937);
- molenerf van Feicke Alles Clock aan de oude Wedderweg (1637-1799).

Afbeelding 14: Tekening uit 1702 van Cornelis Tideman van de historische kern (De Kamers) van Oude Pekela rond 1702.

Scheepswerven:

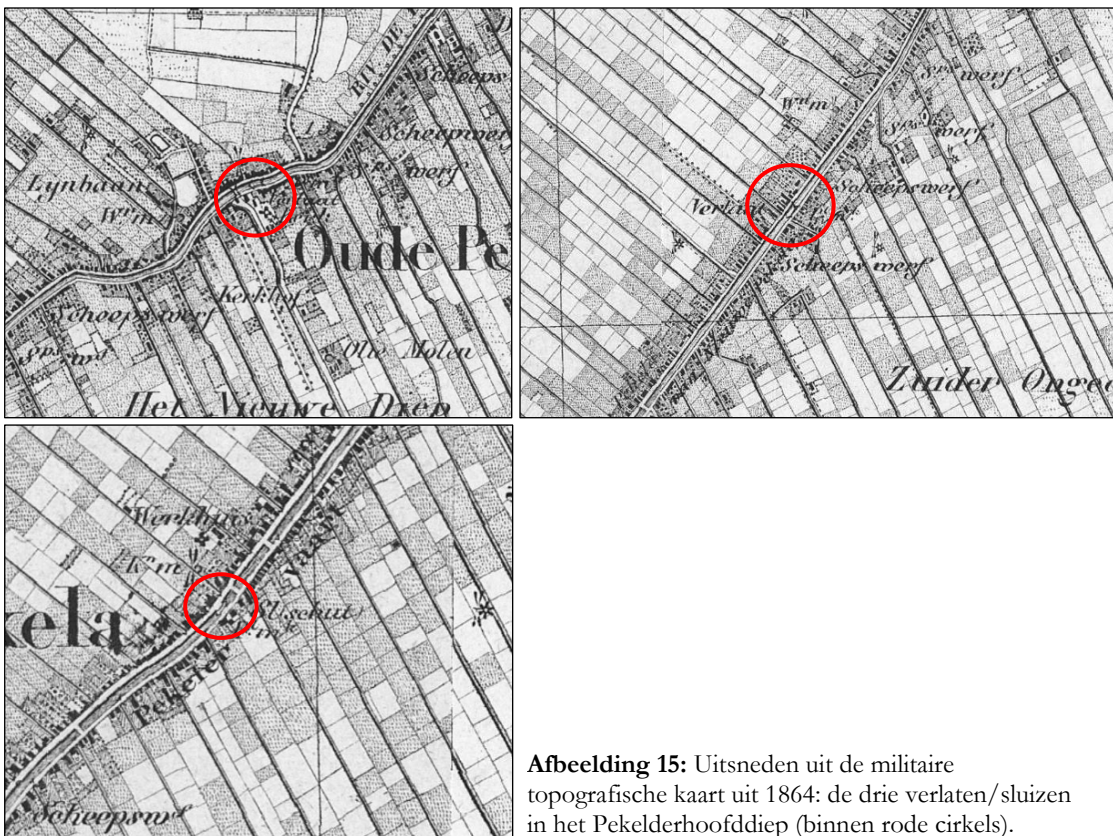
- scheepswerf Kuiper(s) in Oude Pekela, vanaf 1787 (vermeld op de kadastrale minuut van 1830);
- scheepswerf Hesling/Hesseling in Oude Pekela (vermeld op de kadastrale minuut 1830);
- scheepswerf J.H. Drenth in Oude Pekela (vermeld op de kadastrale minuut 1830); daarna scheepswerf F.G. Wortelboer;
- scheepswerf K.H. de Wijk in Oude Pekela (vermeld op de kadastrale minuut 1830);
- scheepswerf van G. Foppes in Oude Pekela (vanaf 17de eeuw); later van A.R. Brons (vermeld op de kadastrale minuut 1830);
- scheepswerf H.G. Holtman(s)-Hilbrandi in Nieuwe Pekela (vermeld op de kadastrale minuut van 1830);
- scheepswerf van H.B. Vrij in Nieuwe Pekela (op de kadastrale minuut 1830; mogelijk al in 1702 aanwezig).

Op een aantal voormalige scheepswerflocaties zijn aan het eind van de 19de eeuw strokarton- en aardappelmeelfabrieken opgericht. Deze locaties staan niet als “historische bebouwing” op de beleidskaart aangegeven, maar als aandachtspunt (latere fabriekslocatie; zie onder “Aandachtspunten”). Het gaat om de volgende voormalige scheepswerflocaties:

- scheepswerf H.A. Buining in Oude Pekela (vermeld op de kadastrale minuut 1830); later strokartonfabriek Union in 1884;
- scheepswerf G. Berlage in Oude Pekela (1702), later scheepswerf weduwe H.J. Bok (vermeld op de kadastrale minuut 1830); in 1913 strokartonfabriek Britannia;
- scheepswerf B.H. Drenth in Oude Pekela (vermeld op de kadastrale minuut 1830), in 1888 aardappelmeelfabriek Gebr. Drenth en Co;
- scheepswerf L.H. Drenth in Oude Pekela (vermeld op de kadastrale minuut 1830), in 1888 strokartonfabriek Albion.

Oude verlaten/vallaten of sluiscomplexen:

- het Benedenste Verlaat bij De Kamers werd in het begin van de 17de eeuw aangelegd. Het ging hier om twee verlaten met een kolk ertussen. In deze kolk konden de schepen aanmeren en geladen worden.
- het Middenste Verlaat ligt op de grens van de vroegere gemeenten Oude en Nieuwe Pekela (kaart 1862).
- de Derde Sluis is omstreeks 1880 in Nieuwe Pekela aangelegd.

Afbeelding 15: Uitsneden uit de militaire topografische kaart uit 1864: de drie verlaten/sluisen in het Pekelderhoofddiep (binnen rode cirkels).

Cultuurhistorisch en landschappelijk waardevolle waterlopen

Historische waterlopen (op de beleidskaart: lichtblauwe lijnen):

- historische gedeelten van de Pekel Aa
- Barkelasloot/Barkelazwet aan de oostkant van de gemeente Pekela
- Pieter Jan Schutslinie en Ringsloot aan de westkant van de gemeente Pekela
- het in de 17de eeuw aangelegde Pekelderhoofddiep, waarvan enkele delen nog overeenkomen met de loop van de Pekel Aa.

Cultuurlandschappelijk waardevolle lijnelementen

Historische wegen en veendijken (op de beleidskaart: lichtbruine lijnen):

- oude Wedderweg van Oude Pekela naar Wedde (deels als aandachtspunt opgenomen, namelijk het gedeelte ten zuiden van Pekelderhoofddiep. Op de beleidskaart aangegeven als een lichtbruine streepjeslijn);
- de Veendijk bij “De Kamers”, ten noordwesten van het Pekelderhoofddiep;
- gedeelte van een voetpad vanaf de Veendijk bij “De Kamers” in Oude Pekela naar het zuidwesten;
- de veendijk bij Stroobos op de grens met de gemeente Bellingwedde.
- een dijkje langs de noordzijde van de Pekel Aa dat tevens als verbindingsweg met het Winschoter Zuiderveen in gebruik was.

Beekdalen

Aan de hand van de geomorfologische kaart, fysisch geografische kaart en het Actueel Hoogtebestand Nederland zijn enkele beekdalrestanten aan de beleidskaart toegevoegd. Het betreft beekdalresten van (een voorloper van) de Pekela Aa die zich in de pleistocene ondergrond bevinden. Van het beekdal van de Pekel Aa resteert tamelijk weinig omdat de Pekel Aa een veenrivier betreft en het beekdal zich op het voormalige veenpakket, en dus boven het huidige maaienveld, bevond. Met het ontginnen en inklinken van het veen is het dal verdwenen.

Waardevolle verkaveling

Binnen de gemeente Pekela komt een aantal gebieden voor waarbinnen de oorspronkelijke veenkoloniale verkaveling over een groter oppervlak nog vrijwel intact is. Deze gebieden zijn bepaald aan de hand van historische kaarten in vergelijking met recente satellietbeelden. Het gaat in totaal om vier zones waarvan één in Oude Pekela, twee in Nieuwe Pekela en een kleiner gebied op de overgang van Nieuwe Pekela naar Boven Pekela.

De provincie Groningen heeft bovendien aangegeven welke kanalen en wijken binnen de gemeente Pekela karakteristiek worden bevonden (Ontwerp-Omgevingsvisie en Cultuurhistorische Waardenkaart).

Aandachtspunten

Een aantal historische industriecomplexen, molens, een oude landweg en twee vervenerswoningen staan als “Aandachtspunt” op de Beleidskaart Archeologie aangegeven. Aan deze locaties zijn geen bestemmingsplanregels met de Waarde archeologie (WR-a) gekoppeld. Toch dient men er bij ingrepen op dergelijke locaties op verdacht te zijn dat er in het verleden industriecomplexen en molens hebben gestaan die van belang zijn geweest voor de economische ontwikkeling van het gebied. Zo is ook de voormalige Wedderweg van Oude Pekela naar Wedde van belang geweest voor de ontwikkeling van dit gebied. Mogelijk zijn er nog resten van deze industriecomplexen, molens en vervenerswoningen aanwezig die het documenteren waard zijn. In landbouwpercelen kunnen nog sporen of structuren van de oude Wedderweg in de bodem aanwezig zijn.

Historische industriecomplexen (op de beleidskaart: groene vierkantjes met zwarte stip):

1. papierfabriek De Aastroom aan de noordkant van Oude Pekela (1875);
2. strokartonfabriek Free en Co in Oude Pekela (1875);
3. strokartonfabriek Union in Oude Pekela (1884) (voorheen scheepswerf Buining circa 1830);
4. aardappelmeelfabriek Noorstar (Orania), 1892-1898;
5. strokartonfabriek Britannia uit 1913 (voorheen scheepswerven Berlage en Bok);
6. strokartonfabriek Erica uit 1888;
7. strokartonfabriek Albion uit 1888 (voorheen scheepswerf L.H. Drenth);
8. stoomstrokarton fabriek Ceres uit 1898;
9. strokartonfabriek De Kroon uit 1901;
10. steenfabriek van Holtman en Hilbrandi, later Strating (1856 tot heden) aan de zuidzijde van het Pekelder Hoofddiep te Oude Pekela;
11. stoomstrokartonfabriek Wilhelmina uit 1896;
12. aardappelmeelfabriek De Eersteling van de Gebr. Drenth en Co uit 1888 (voorheen scheepswerf B.H. Drenth);
13. aardappelmeelfabriek Pekela en Omstreken uit 1900;
14. zuivelfabriek Klaverdrie aan de Doorsneeweg (1896-1914);
15. steenfabriek te Nieuwe Pekela (begin 20ste eeuw).

Molens (op de beleidskaart: groene rondjes met zwarte x):

Poldermolens

- poldermolen aan de Zaaieweg in de Mallemolenspolder bij Oude Pekela (1899-circa 1922);
- poldermolen ten westen van de Verbindingsweg Nieuwe Compagnie in de Polder Nieuwe Compagnie bij Oude Pekela (1852);
- poldermolen ten noordoosten van de Wedderweg in de Kleine Polder bij Oude Pekela (circa 1878-1930);
- poldermolen aan de Compagniestervijk in de polder Noodvlucht (1891) bij Oude Pekela, ter vervanging van een afgebrande voorganger;
- poldermolen ten westen van de Compagniestervijk in de polder Noodvlucht bij Oude Pekela (circa 1881-1884);
- poldermolen in de polder Tweede Polder bij Oude Pekela (1855-1935);
- poldermolen Nieuwediepsterpolder aan de Brittanniawijk (circa 1853-1932);
- poldermolen bij de Bokswijk (Brittanniawijk) (circa 1854);
- poldermolen bij Nieuwe Pekela (circa 1870-1881).

Pel-, koren- en oliemolens

- molen van Feike Alles Clock bij de Wedderweg (1637-1799);
- pel- en korenmolen Zeldenrust/Kostersmolen aan de Scholtenswijk in Oude Pekela (1817-1837);
- korenmolen Vissinga/Molen van Stavoren te Oude Pekela (1831-1929). De stenen achtkantige onderbouw is nog tot stellinghoogte aanwezig;
- pelmolen van Klatter (voorganger van De Onrust) in Oude Pekela (1785-1849);
- korenmolen De Onrust in Oude Pekela (1850-heden);
- korenmolen aan de westzijde van de Russenwijk in Oude Pekela (circa 1900);
- rogge- en schorsmolen van Klatter aan de Veendijk te Oude Pekela (1799-1849);
- korenmolen van W. Eerkens in Nieuwe Pekela (1856-1941) (voorganger was een boekweitmolen);
- korenmolen van H. Koster in Nieuwe Pekela (1874-1920); daarvoor stond daar de koren- en pelmolen van Harm Jans Koster (1784-1874) en in de 18de eeuw de korenmolen van Jacob Takens uit 1714;
- korenmolen van H. Pot in Nieuwe Pekela (1918-1925);
- korenmolen De Zwaluw in Nieuwe Pekela (1891-heden);
- korenmolen van Edo Koster bij Kruiselwerk (1896-circa 1905);
- oliemolen aan de Wedderweg bij Oude Pekela (1818-1870).

Zaagmolens

- houtzaagmolen van Koerts aan de Feico Clockstraat te Oude Pekela (1854-1903)(vanaf 1889 stoommachine als hulpkracht);
- houtzaagmolen de Noordstar aan de Hendrik Westerstraat te Oude Pekela (1800-1885);
- stoomhoutzaagmolen Nooit Gedacht van Geertsema (1875-heden).

Vervenerswoningen (op de beleidskaart: groen rondje met zwarte stip):

- het huis of de veenborg van Feike Alles Klock ten oosten van Klocks Nieuwe Diep (de gekanaliseerde Pekel Aa) ten noorden van Nieuwe Pekela;
- het huis of de veenborg van Adriaan Geerts Paep Wildervanck aan de Sandige Wijck bij Oude Pekela.

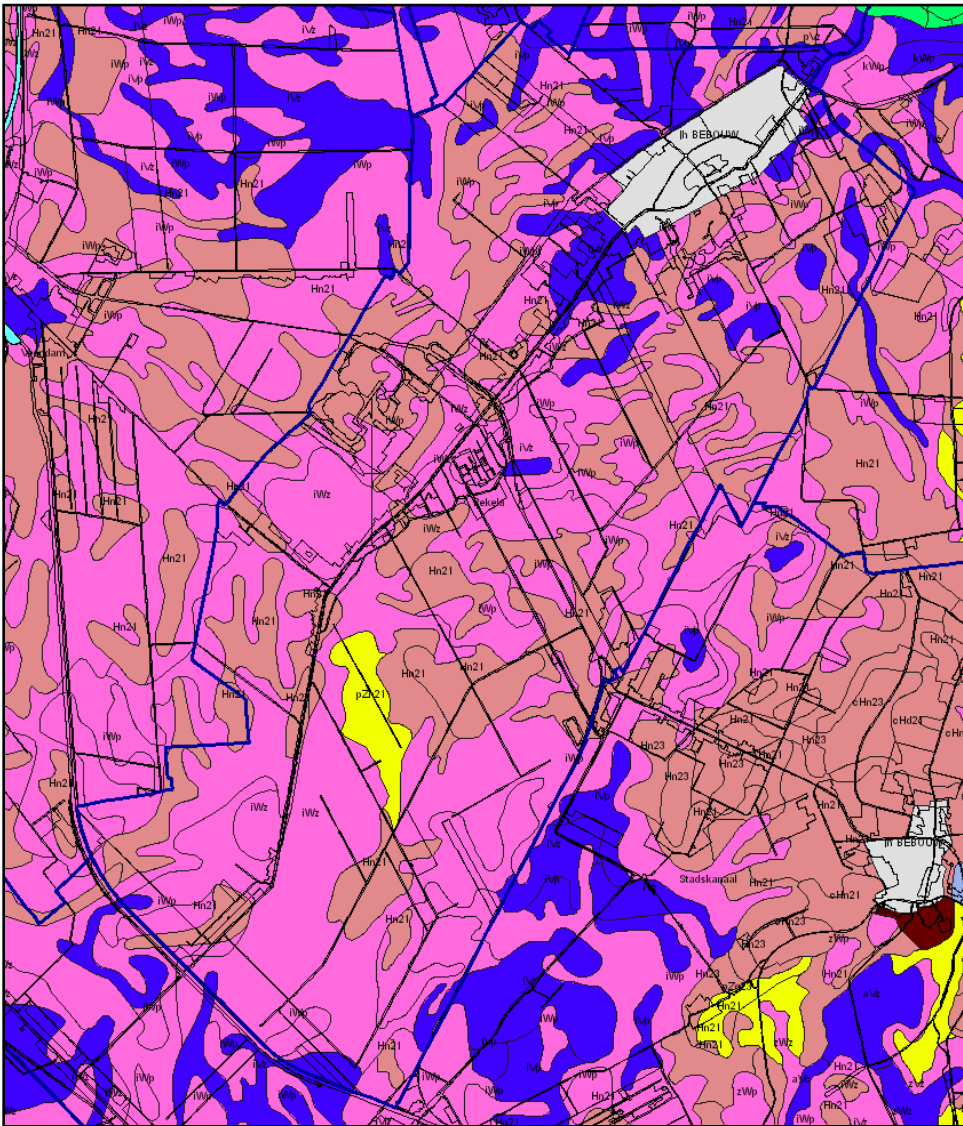
Archeologische verwachtingswaarden

Op grond van de bodemkundige en fysisch geografische eenheden zijn archeologische verwachtingswaarden opgesteld. Vooral de bodems waarin podzolvorming heeft plaatsgevonden, zijn in deze van belang. Bewoningsresten uit de prehistorie (steentijd) bevinden zich vooral op dergelijke bodems. De aanwezigheid van een podzolbodem duidt op goede ontwatering van het dekzand en de prehistorische mens had een bewoningsvoorkeur voor dergelijke droge bodems. Binnen de gemeente Pekela komen de volgende podzolbodems voor: veldpodzolgronden, leemarm en zwak lemig fijn zand (bodemkaartcode Hn21), moerige podzolgronden met een veenkoloniaal dek en een moerige tussenlaag (bodemkaartcode iWp), moerige podzolgronden met een zavel- of een kleidek en een moerige tussenlaag (bodemkaartcode kWp), veengronden met een veenkoloniaal dek op zand met humuspodzol en beginnend ondieper dan 120 cm (bodemkaartcode iVp).

De gebieden met podzolbodems hebben op de Beleidskaart Archeologie van de gemeente Pekela een hoge verwachting gekregen (*aangeduid met een roze kleur*). De gaafheid van bodems is ten behoeve van de beleidskaart meegewogen, immers gave bodems betekenen dat archeologische resten die in deze bodems aanwezig zijn, ook gaaf kunnen zijn. De aanwezigheid van een bouwvoor van maximaal 40 cm valt binnen de definitie van een gave bodem. Archeologische onderzoeken op percelen waar een dergelijke omvang van de bouwvoor aanwezig was, hebben aangetoond dat onder deze bouwvoor nog gave archeologische resten aanwezig zijn. Bodemverstoringen die dieper reiken dan de lagen waarin nog archeologische resten aanwezig kunnen zijn, hebben geleid tot de aanduiding 'lage verwachting' op de Beleidskaart Archeologie. De diepteligging van archeologische resten is doorgaans afhankelijk van bedekking met jongere sedimenten; dit betekent dat archeologische resten zich zowel aan of vlak onder het maaiveld kunnen bevinden indien geen jongere sedimentatie heeft plaatsgevonden, als ook op behoorlijke diepte in het geval van afdekking met zand en veenpakketten. Bodemverstoringen die naar zeggen wel hebben plaatsgevonden, maar die niet zijn geadmistreerd, zijn niet op de beleidskaart verwerkt. Dergelijke verstoringen waren in het kader van het bureauonderzoek dat aan de Beleidsnota en de Beleidskaart ten grondslag ligt, niet verifieerbaar. Ten aanzien van ruilverkavelingen wordt opgemerkt dat deze weliswaar in een recent verleden op grote schaal in vrijwel geheel Nederland hebben plaatsgevonden, maar dat van algehele verstoring van archeologische resten in ruilverkavelingsgebieden geen sprake is. Vanzelfsprekend zullen percelen waarvan in de toekomst blijkt dat ze dusdanig diep verstoord zijn dat er geen gave archeologische resten meer te verwachten zijn, als gebied met een lage archeologische verwachting op de beleidskaart worden aangeduid. Drainage dient te worden beschouwd als een zeer plaatselijke en smalle bodemverstoring die niet van invloed is op archeologische aanduidingen op de beleidskaart.

Gebieden met bodems die niet voor menselijke bewoning geschikt waren (natte bodems) en percelen waarvan is vastgelegd dat er diepe bodemverstoring heeft plaatsgevonden, hebben de aanduiding 'lage verwachting' (*aangeduid met een lichtgroene kleur*) op de Beleidskaart Archeologie gekregen. Dit betekent dat er vanuit archeologisch oogpunt geen beperkingen voor die gebieden gelden.

Afbeelding 16: Bodemkundige kaart van de gemeente Pekela.

ARCHIS-waarnemingen

Naast de bekende archeologisch waardevolle terreinen, die op de Archeologische Monumentenkaart zijn aangegeven, zijn binnen de gemeente Pekela 47 archeologische waarnemingen geregistreerd in de archeologische database ARCHIS (ARCHIS2) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (in de downloadbare bestanden van medio 2015). Het gaat daarbij voornamelijk om waarnemingen die tijdens archeologisch veldwerk en opgravingen zijn gedaan en om vondstmeldingen gedaan door amateurarcheologen. Alle waarnemingen worden in eerste instantie in de database aangemeld als een vondstmelding. Na controle door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed worden de goedgekeurde vondstmeldingen omgezet naar een waarneming; deze categorieën hebben elk een eigen nummering in ARCHIS. Zowel de waarnemingen (47) als de vondstmeldingen (1) zijn met weergave van het nummer op een aparte kaart “Archeologische waarnemingen Pekela” opgenomen (bijlage VII). De meeste van de archeologische waarnemingen uit de gemeente Pekela betreffen vuurstenen artefacten die dateren uit het mesolithicum (midden-steentijd). Verder zijn bijvoorbeeld twee bronzen bijlen uit de bronstijd aangetroffen in het veen.

9. Beleidskaart: doorvertaling naar ruimtelijke plannen

De Beleidskaart Archeologie van de gemeente Pekela is waar het gaat om de archeologische, cultuurhistorische en cultuurlandschappelijke waarden, samengesteld op basis van onderstaande bronnen en literatuur:

- Archeologische Monumentenkaart voor de provincie Groningen: archeologisch waardevolle terreinen oftewel AMK-terreinen;
- ARCHIS-database van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed: geregistreerde waarnemingen oftewel vindplaatsen;
- kadastrale minuutplans uit de vroege 19de eeuw: historische bebouwing, waterlopen, dijken, wegen, etc.;
- de website HisGIS;
- kaarten van Haubois/Clasen uit het midden van de 17de eeuw; kaarten van Tideman uit 1702; kaart van Beckeringh uit 1781;
- Atlassen der Stadslanden en Provinciëlanden: voormalige kloosterboerderijen;
- historische militaire kaarten uit circa 1820, 1850 en 1900: historische bebouwing, ontginningslinten, watergangen, wegen en dijken;
- archeologische rapportages: nieuwe vindplaatsen en vrijgegeven gebieden;
- bodemkundige, geomorfologische en fysisch geografische kaarten;
- Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN).

De Beleidskaart Archeologie is daarnaast nog vervaardigd op basis van:

- een inventarisatie van gebieden waar in het verleden ontgrondingen of andere bodemverstoringen hebben plaatsgevonden;
- luchtfoto's;
- bebouwd gebied op basis van de moderne topografische kaart;
- de VROM-dataset Begrenzing Bebouwd Gebied 2003 (deze dataset is aangevuld met recente gegevens).

Bestemmingsplancodes

Op de Beleidskaart Archeologie zijn de verschillende categorieën (terreinen, kernen en verwachtingen) met kleurvlakken, lijnen of arcering weergegeven. De AMK-terreinen staan met hun code (ARCHIS monumentnummer) aangeduid en de cultuurhistorisch waardevolle terreinen en lijnelementen staan met hun naam aangegeven (in de bijbehorende tekstlaag). Tevens komen er historische kernen en bebouwing voor op de beleidskaart, als ook cultuurlandschappelijk waardevolle relicten. Het totale grondgebied van de gemeente Pekela is daarnaast opgedeeld in gebieden met een hoge of lage archeologische verwachting.

Hieronder worden de verschillende categorieën nader toegelicht. Achter elk advies staat tussen haakjes de betreffende bestemmingsplancode. Deze staan ook vermeld in de legenda op de beleidskaart.

AMK-terreinen en cultuurhistorisch waardevolle terreinen: streven naar behoud; indien niet mogelijk: bureauonderzoek (WR-a 1: gebieden van archeologische en cultuurhistorische waarde)

Het gaat hierbij om de volgende terreinen:

- archeologisch waardevolle terreinen (AMK-terreinen);
- versterkingen;
- oude kerken, synagoge, pastorie en begraafplaatsen.

Bij deze terreinen dient gestreefd te worden naar behoud van de archeologische en cultuurhistorische waarden. Op de beleidskaart zijn de AMK-terreinen (aangegeven als *pioenroze vlakken*) voorzien van hun ARCHIS-monumentnummer. De versterkingen zijn geel omlind; de oude kerken, synagoge, pastorie en begraafplaatsen zijn paars gestreept. Bij terreinen die grotendeels bebouwd zijn, zijn bodemingrepen niet of nauwelijks te voorkomen (denk aan de aanleg van nieuwe riolering en aan- en herbouw, e.d.). In die gevallen dienen de bodemingrepen voor zover mogelijk tot een minimum te worden beperkt. In alle gevallen geldt dat bij ingrepen dieper dan 40 cm onder maaiveld (-Mv) op deze terreinen archeologisch bureauonderzoek noodzakelijk is.

Historische kernen en bebouwing en cultuurlandschappelijk waardevolle relictten: bureauonderzoek bij ingrepen > 100m² (WR-a 2: gebieden van archeologisch belang)

Het betreft de op de beleidskaart aangegeven delen van de historische dorpskern Oude Pekela (gebaseerd op oudste kadastrale minuut), historische boerderijplaatsen, bebouwing(sclusters), sluiscomplexen en cultuurhistorische c.q. landschappelijke waarden, zoals:

- historische kernen, bebouwing en sluizen;
- historische boerderijplaatsen;
- cultuurlandschappelijk waardevolle lijnelementen (dijken, wegen);
- cultuurhistorisch en landschappelijk waardevolle waterlopen.

De historische kernen, bebouwing en sluizen staan met een blauwe arcering op de beleidskaart aangegeven. Historische boerderijplaatsen staan oranje omlijnd op de kaart. Tevens betreffen deze relictten cultuurhistorisch en landschappelijk waardevolle elementen, zoals waterlopen (op de beleidskaart: *blauwe lijnen*) en dijken en wegen (op de beleidskaart: *bruine lijnen*). In ruimtelijke plannen dient voor cultuurlandschappelijk waardevolle lijnelementen en cultuurhistorische en landschappelijk waardevolle waterlopen een breedte van 7 meter aangehouden te worden. Bij ingrepen groter dan 100 m² en dieper dan 40 cm -Mv dient in deze gebieden een bureauonderzoek te worden uitgevoerd.

Gebieden met een hoge archeologische verwachtingswaarde: bureauonderzoek bij ingrepen groter dan 200 m² (WR-a 3: archeologische onderzoeksgebieden)

Deze gebieden zijn aangewezen op basis van aanwezige geomorfologische, fysisch geografische en bodemkundige eenheden. Hieronder vallen de beekdalen en de gebieden met een hoge verwachting. Deze zijn op de kaart respectievelijk met een blauw raster en een lichtroze kleur aangegeven. Voor beekdalen en gebieden met een hoge verwachting is bureauonderzoek nodig bij ingrepen groter dan 200 m² en dieper dan 40 cm.

Voor het aanleggen van systematische drainage in archeologische onderzoeksgebieden is geen omgevingsvergunning voor aanlegactiviteiten benodigd. Deze uitzondering geldt nadrukkelijk niet voor andere gebieden (terreinen met een archeologische dubbelbestemming WR-a1 of WR-a2).

Gebieden met een lage archeologische verwachting

Er is geen bureauonderzoek noodzakelijk in de volgende gebieden:

- - gebieden met een lage archeologische verwachting op basis van de bodemsoort;
- - afgegraven percelen;
- - bebouwde delen van naoorlogse woonwijken en industrieterreinen;
- - bebouwde erven;
- - al op aanwezigheid van archeologische waarden onderzochte gebieden.

Deze gebieden zijn op de beleidskaart in één kaartlaag gevat (lage archeologische verwachting) en zijn niet afzonderlijk benoemd.

Een uitzondering hierop vormen de terreinen en lijnelementen, die binnen gebieden met een lage verwachting liggen, maar op de Beleidskaart Archeologie met de bestemming WR-a 1 en WR-a 2 staan aangegeven. In geval van bodemingrepen op archeologisch, cultuurhistorisch en cultuurlandschappelijk waardevolle terreinen en lijnelementen is altijd een archeologisch bureauonderzoek noodzakelijk.

Gebieden met een waardevolle verkaveling: bureauonderzoek bij ingrepen die deze verkaveling wijzigen (Waarde - Landschap verkaveling)

Deze gebieden zijn aangewezen op basis van de mate waarop het historische verkavelingspatroon nog intact is en/of de kenmerkendheid ofwel het karakteristieke patroon van de verkaveling. Dit is bepaald aan de hand van historisch kaartmateriaal en recente satellietbeelden en luchtfoto's. De bescherming van de waardevolle verkaveling heeft betrekking op de cultuurhistorische en -landschappelijke waarde van het verkavelingspatroon ter plaatse. De aangewezen gebieden betreffen dan ook over het algemeen tamelijk grote gebieden met een relatief intact verkavelingspatroon, waarvan een deel niet (indirect) door middel van een archeologische dubbelbestemming beschermd wordt. Voor het overige zijn in deze gebieden de aanwezige archeologische (verwachtings)waarden van kracht; namelijk WR-a1 tot en met WR-a3 en de lage verwachting.

Dubbelbestemming Waarde – archeologie en dubbelbestemming Waarde – Landschap verkaveling

De bovenstaande waarden en verwachtingen zijn vertaald naar bestemmingen. Bij het benoemen van de bestemmingen is gebruik gemaakt van de Standaard Vergelijkbare BestemmingsPlannen 2008 (SVBP 2008). Hierin wordt aan archeologie een dubbelbestemming toegekend: Waarde – archeologie. De volgende dubbelbestemmingen zijn aan de waarden en verwachtingen gekoppeld:

- Waarde – archeologie 1 (WR-a 1): gebieden van archeologische en cultuurhistorische waarde (AMK-terreinen; versterkingen; boerderijplaatsen; oude kerken, synagoge, pastorie en oude begraafplaatsen);
- Waarde – archeologie 2 (WR-a 2): gebieden van archeologisch belang (historische kernen, bebouwing en sluizen; cultuurlandschappelijk waardevolle lijnelementen; cultuurhistorisch en landschappelijk waardevolle waterlopen;
- Waarde – archeologie 3 (WR-a 3): archeologische onderzoeksgebieden (hoge verwachting en beekdalen);
- Waarde – Landschap verkaveling: gebieden met historische en karakteristieke verkaveling.

Voor de dubbelbestemmingen zijn in Bijlage 1 Concept bestemmingsregels opgenomen die door de gemeente Pekela kunnen worden gebruikt bij het opstellen van nieuwe bestemmingsplannen.

Bij het benoemen voor de dubbelbestemmingen is gebruik gemaakt van de Standaard Vergelijkbare BestemmingsPlannen 2012 (SVBP 2012).

Archeologisch bureauonderzoek

Indien de beleidskaart archeologisch onderzoek adviseert, bestaat dit in eerste instantie uit bureauonderzoek. De kosten die voortvloeien uit bureauonderzoek en mogelijk vervolgonderzoek komen voor rekening van de initiatiefnemer. Het bureauonderzoek wijst uit of er nader archeologisch veldonderzoek nodig is en zo ja in welke vorm (zie Bijlage II: Stappenplan archeologie).

Ook kan het bureauonderzoek uitwijzen dat met een kleine aanpassing van de plannen en/of door het treffen van technische maatregelen archeologisch veldonderzoek vermeden kan worden.

10. Literatuurlijst en lijst geraadpleegde kaarten/bronnen

Literatuur

Borgesius, T., Bedum 1983, *Geschiedenis van de gemeenten Oude en Nieuwe Pekela*.

Brood, P., M. Hillenga en H. van der Veen (red.), Bedum 2006, *400 jaar Pekela*. Stichting 400 jaar veenkoloniën.

Brunink, G.J., Oude Pekela 1978, *Uit Pekela's verleden. 1600-1978*.

Degenhart/Drenth, E. en E. Stamhuis, 1982, *Registratie cultuurhistorisch waardevolle objecten, gemeente Nieuwe Pekela en gemeente Oude Pekela*.

Groenendijk, H.A., Groningen 1997, *Op zoek naar de horizon. Het landschap en zijn bewoners tussen 8000 voor Chr. en 1000 na Chr. Regio- en landschapsstudies nr. 4*.

Jong, M. de & M. van Geffen, 2015. *Waar woonden de eerste Pekelders? Een alternatieve locatie voor de Pekelborg. Veenkoloniale Volksalmanak 27*.

Kuil, D., 1995. *Feicke Alles Clock, grondlegger van de Pekela's. Biografie en genealogie. Futurum, Ten Boer*.

Kuil, D., 1999. *Kroniek van Pekela: (1558) 1599-1999. Futurum, Ten Boer*.

Kuyper, J., Zaltbommel 1971 (herdruk), *Gemeente-atlas van Nederland. Groningen*.

Lourens, P. en J. Lucassen, Groningen 1987, *Lipsker op de Groninger tichelwerken. Een geschiedenis van de Groningse steenindustrie met bijzondere nadruk op de Lipper trekarbeiders 1700-1900*.

Schroor, M. en J. Meijering, Assen 2007, *Golden Raand. Landschappen van Groningen*.

Schroor, M., Groningen 1996, *De Atlas der Provinciëlanden van Groningen (1722-1736)*.

Schroor, M., Groningen 1997, *De Atlas der Stadslanden van Groningen (1724-1729)*.

Tiktak, A. en I. Gerritsen, Noordbroek 1999, *Pekel. De binnenkant van drie dynamische dorpen*. Stichting 400 jaar Veenkoloniën.

Van Veendam naar Olde pekel, Van Olde Pekel naar Veendam. *Historische scheepvaart/ en wervenroute. Veenkoloniaal Museum Veendam*.

Versfelt, H.J., Groningen 2003, *De Hottinger-atlas van Noord- en Oost-Nederland*.

Versfelt, H.J. en M. Schroor, Groningen/Veendam 2005, *De atlas van Huguenin. Militair-topografische kaarten van Noord-Nederland 1819-1829*.

Werfhorst, M. van de, Jagers en boeren op de grens van hoog en laag tussen Alteveer en Pekela, in *Cultureel erfgoed 2007*, in: *Historisch Jaarboek Groningen 2008*.

Zwiers, E., Winschoten circa 1957, *Waar 't veen eens groeide en de heide bloeide. Een en ander over de geschiedenis der gemeente Nieuwe Pekela*.

Geraadpleegde kaarten/bronnen

Actueel Hoogtebestand Nederland (www.ahn.nl).

Archeologische Monumentenkaart (AMK) van de provincie Groningen.

ARCHIS, archeologisch informatiesysteem van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Beckeringskaart. Kaart of Landtafereel der provincie van Groningen en Ommelanden, verdeelt in deszelfs byzondere quartieren, districten en voornaamste Jurisdictionen, beneffens de Heerlykheid Westerwolde. Theodorus Beckeringsh, 1781.

‘Caerte vande Peeckel ende Peeckel Veenen’ van de hand van Egbert Haubois (1647) / kopie van Harmen Clasen (1653) (Groninger Archieven 1536-6596).

Cultuurhistorische waardenkaart van de provincie Groningen, 2004.

Foto-Atlas Groningen. Robas Producties, Den Ijp / Topografische Dienst, Emmen 1990.

Grote Historische Atlas van Nederland, 1: 50000. Deel 2: Noord-Nederland 1851 – 1855. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990. Groningen.

Grote Historische topografische Atlas Groningen ± 1900 – 1930, schaal 1: 25000. Uitgeverij Nieuwland, 2006. Tilburg.

HisGIS Groningen (www.hisgis.nl).

Hoogtelijnenkaart van de provincie Groningen. Provinciaal Planologische Dienst Groningen, 1988.

Kaartboek van de ‘groene en toegemaekte landen ter Peekel Aa’ van Arnoldus Tideman uit 1702.

Kadastrale minuten uit circa 1830 van de kadastrale gemeenten Oude Pekela en Nieuwe Pekela.

Luchtfoto Atlas Groningen. Uitgeverij 12 Provinciën, 2005. Landsmeer.

Snijders, F.L., 1985. Fysische geografie in de provincie Groningen. Milieu- en landschapsonderzoek Provinciaal Planologische Dienst. Groningen.

Stiboka, 1985. Bodemkaart van Nederland, schaal 1: 50.000. Stiboka, Wageningen (Toelichting gepubliceerd in 1986; kaartopname door A.E. Clingeborg et al.).

Bijlage I - Beleidskaart Archeologie

Bijlage II - Concept bestemmingsregels

Begripsbepalingen

Archeologisch waardevol gebied: een gebied met een daaraan toegekende archeologische waarde vanwege de kennis en wetenschap van de in dat gebied voorkomende overblijfselen van menselijke aanwezigheid of activiteiten uit het verleden.

Archeologisch onderzoeksgebied: een gebied met een daaraan toegekende hoge archeologische verwachting vanwege de kennis en wetenschap van de in dat gebied verwachte overblijfselen van menselijke aanwezigheid of activiteiten uit het verleden.

Archeologisch onderzoek: onderzoek (bureauonderzoek, booronderzoek, gravend onderzoek, begeleiding van bodemingrepen) verricht door een daartoe bevoegde instantie of onderneming.

Archeologisch deskundige: een door het college van Burgemeester en Wethouders aan te wijzen deskundige op het gebied van archeologie.

Normaal onderhoud: onderhoudswerkzaamheden, als het vervangen van bestrating en dergelijke, die niet leiden tot verstoring van de ongeroerde bodem.

Normaal (agraris) gebruik: gebruikswerkzaamheden die niet leiden tot verstoring van de ongeroerde bodem of verstoring van het reliëf.

Waarde – archeologie 1 (WR-a 1): gebieden van archeologische en cultuurhistorische waarde

1. Bestemmingsomschrijving

De op de plankaart voor gebieden van archeologische en cultuurhistorische waarde (Waarde – archeologie 1 (WR-a 1)) aangewezen gronden zijn, naast het bepaalde in de andere voor die gronden aangewezen bestemmingen (hoofdbestemmingen), bestemd voor het behoud van archeologische waarden.

2. Bouwregels

- a. Voor bouwwerken met een oppervlakte groter dan 50 m², moet alvorens een omgevingsvergunning voor het bouwen van een bouwwerk wordt verleend, door de aanvrager een rapport worden overgelegd waarin, naar het oordeel van burgemeester en wethouders:
 1. de archeologische waarden van de gronden die blijkens de aanvraag kunnen worden verstoord in voldoende mate zijn vastgesteld; en
 2. in voldoende mate is aangegeven op welke wijze de archeologische waarden worden bewaard en/of gedocumenteerd.
- b. Indien uit het in lid 2. onder a genoemde rapport blijkt dat de archeologische waarden van de gronden door het verlenen van de omgevingsvergunning zullen worden verstoord, kunnen burgemeester en wethouders één of meer van de volgende voorwaarden verbinden aan de omgevingsvergunning:
 1. de verplichting tot het treffen van technische maatregelen, waardoor de archeologische waarden in de bodem kunnen worden behouden;
 2. de verplichting tot het doen van opgravingen;
 3. de verplichting de werken of werkzaamheden die leiden tot de bodemverstoring, te laten begeleiden door een deskundige op het terrein van archeologische monumentenzorg die voldoet aan door burgemeester en wethouders bij de vergunning te stellen kwalificaties.

Indien burgemeester en wethouders voornemens zijn om aan de vergunning voorwaarden te verbinden als bedoeld in sublid b, wordt een archeologisch deskundige om advies gevraagd.

3. Omgevingsvergunning voor het uitvoeren van werken, geen bouwwerk zijnde, of van werkzaamheden

3.1 Het is verboden zonder of in afwijking van een schriftelijke vergunning van burgemeester en wethouders (omgevingsvergunning voor het uitvoeren van werken, geen bouwwerk zijnde, of van werkzaamheden) de volgende werken, geen bouwwerken zijnde, of de volgende werkzaamheden uit te voeren, zulks ongeacht het bepaalde in de regels bij de andere op deze gronden van toepassing zijnde bestemmingen:

- het ontgronden, afgraven, egaliseren en ophogen van gronden;
- het woelen, mengen, diep ploegen of ontginnen van gronden of een naar de aard daarmee gelijk te stellen groundbewerking dieper dan 40 centimeter;
- het graven of dempen van watergangen;
- het aanbrengen van systematische drainage in agrarische percelen dieper dan 40 cm;
- het graven van sleuven breder dan 50 cm en dieper dan 100 cm ten behoeve van het aanbrengen van ondergrondse transport-, energie-, telecommunicatieleidingen, drainage en funderingen en daarmee verband houdende constructies, installaties en/of apparatuur;
- het permanent verlagen van het waterpeil.

3.2 Een vergunning als bedoeld in 3.1 wordt slechts verleend indien:

- op basis van archeologisch onderzoek door een daartoe bevoegde instantie is aangetoond dat geen archeologische waarden (meer) aanwezig zijn, of;
- op basis van archeologisch onderzoek door een daartoe bevoegde instantie is aangetoond dat de archeologische waarden door de werken en/of werkzaamheden niet onevenredig worden geschaad, of;
- één of meer van de volgende voorwaarden in acht genomen wordt:
 1. een verplichting tot het treffen van technische maatregelen, waardoor archeologische resten in de bodem kunnen worden behouden, of;
 2. een verplichting tot het doen van archeologisch onderzoek door middel van opgravingen, of;
 3. een verplichting de werken en/of werkzaamheden te laten begeleiden door een deskundige op het terrein van de archeologische monumentenzorg.

Indien burgemeester en wethouders voornemens zijn om aan de omgevingsvergunning voor het uitvoeren van werken, geen bouwwerken zijnde, of van werkzaamheden voorwaarden te verbinden wordt een professioneel archeoloog om advies gevraagd.

3.3 Het verbod als bedoeld in 3.1 is niet van toepassing op werken, geen bouwwerken zijnde, of van werkzaamheden die:

- het normale onderhoud en het normale agrarische gebruik betreffen;
- reeds in uitvoering zijn ten tijde van het van kracht worden van het plan;
- mogen worden uitgevoerd krachtens een reeds verleende omgevingsvergunning voor het uitvoeren van werken, geen bouwwerk zijnde, of van werkzaamheden;
- aanvaardbaar zijn op basis van een eerder onderzoek waaruit is gebleken dat ter plaatse geen archeologische waarden aanwezig zijn.

4. Wijzigingsbevoegdheid

Burgemeester en wethouders zijn bevoegd het plan te wijzigen door:

- a. de dubbelbestemming gebieden van archeologische en cultuurhistorische waarde (Waarde – archeologie 1 (WR-a 1)) te doen vervallen, indien op basis van archeologisch onderzoek door een daartoe bevoegde instantie is aangetoond dat ter plaatse geen archeologische waarden (meer) aanwezig zijn.
- b. aan gronden alsnog de medebestemming gebieden van archeologische en cultuurhistorische waarde (Waarde – archeologie 1 (WR-a 1)) waarde toe te kennen indien uit archeologisch onderzoek blijkt dat de begrenzing van de gronden met deze medebestemming, gelet op ter plaatse aanwezige archeologische waarden, aanpassing behoeft.

Waarde – archeologie 2 (WR-a 2): gebieden van archeologisch belang

1. Bestemmingsomschrijving

De op de plankaart voor gebieden van archeologisch belang (Waarde – archeologie 2 (WR-a 2)) aangewezen gronden zijn, naast het bepaalde in de andere voor die gronden aangewezen bestemmingen (hoofdbestemmingen), bestemd voor het behoud van archeologische waarden.

2. Bouwregels

- a. Voor bouwwerken met een oppervlakte groter dan 100 m², moet alvorens een omgevingsvergunning voor het bouwen van een bouwwerk wordt verleend, door de aanvrager een rapport worden overgelegd waarin, naar het oordeel van burgemeester en wethouders:
 1. de archeologische waarden van de gronden die blijkens de aanvraag kunnen worden verstoord in voldoende mate zijn vastgesteld; en
 2. in voldoende mate is aangegeven op welke wijze de archeologische waarden worden bewaard en/of gedocumenteerd.
- b. Indien uit het in lid 2. onder a genoemde rapport blijkt dat de archeologische waarden van de gronden door het verlenen van de omgevingsvergunning zullen worden verstoord, kunnen burgemeester en wethouders één of meer van de volgende voorwaarden verbinden aan de omgevingsvergunning:
 1. de verplichting tot het treffen van technische maatregelen, waardoor de archeologische waarden in de bodem kunnen worden behouden;
 2. de verplichting tot het doen van opgravingen;
 3. de verplichting de werken of werkzaamheden die leiden tot de bodemverstoring, te laten begeleiden door een deskundige op het terrein van archeologische monumentenzorg die voldoet aan door burgemeester en wethouders bij de vergunning te stellen kwalificaties.

Indien burgemeester en wethouders voornemens zijn om aan de vergunning voorwaarden te verbinden als bedoeld in sublid b, wordt een archeologisch deskundige om advies gevraagd.

3. Omgevingsvergunning voor het uitvoeren van werken, geen bouwwerk zijnde, of van werkzaamheden

3.1 Het is verboden zonder of in afwijking van een schriftelijke vergunning van burgemeester en wethouders (omgevingsvergunning voor het uitvoeren van werken, geen bouwwerk zijnde, of van werkzaamheden) de volgende werken, geen bouwwerken zijnde, of de volgende werkzaamheden uit te voeren, zulks ongeacht het bepaalde in de regels bij de andere op deze gronden van toepassing zijnde bestemmingen:

- het ontgronden, afgraven, egaliseren van gronden over een oppervlakte groter dan 100 m²;
- het woelen, mengen, diepploegen of ontginnen van gronden of een naar de aard daarmee gelijk te stellen grondbewerking over een oppervlakte groter dan 100 m² en dieper dan 40 centimeter;
- het graven of dempen van watergangen;
- het aanbrengen van systematische drainage in agrarische percelen dieper dan 40 cm;
- het graven van sleuven breder dan 50 cm en dieper dan 100 cm ten behoeve van het aanbrengen van ondergrondse transport-, energie-, telecommunicatieleidingen, drainage en funderingen en daarmee verband houdende constructies, installaties en/of apparatuur;
- het permanent verlagen van het waterpeil.

3.2 Een vergunning als bedoeld in 3.1 wordt slechts verleend indien:

- op basis van archeologisch onderzoek door een daartoe bevoegde instantie is aangetoond dat geen archeologische waarden (meer) aanwezig zijn, of;
- op basis van archeologisch onderzoek door een daartoe bevoegde instantie is aangetoond dat de archeologische waarden door de werken en/of werkzaamheden niet onevenredig worden geschaad, of;

- één of meer van de volgende voorwaarden in acht genomen wordt:
 1. een verplichting tot het treffen van technische maatregelen, waardoor archeologische resten in de bodem kunnen worden behouden, of;
 2. een verplichting tot het doen van archeologisch onderzoek door middel van opgravingen, of;
 3. een verplichting de werken en/of werkzaamheden te laten begeleiden door een deskundige op het terrein van de archeologische monumentenzorg.

Indien burgemeester en wethouders voornemens zijn om aan de omgevingsvergunning voor het uitvoeren van werken, geen bouwwerken zijnde, of van werkzaamheden voorwaarden te verbinden wordt een professioneel archeoloog om advies gevraagd.

3.3 Het verbod als bedoeld in 3.1 is niet van toepassing op werken, geen bouwwerken zijnde, of van werkzaamheden die:

- het normale onderhoud en het normale agrarische gebruik betreffen;
- reeds in uitvoering zijn ten tijde van het van kracht worden van het plan;
- mogen worden uitgevoerd krachtens een reeds verleende omgevingsvergunning voor het uitvoeren van werken, geen bouwwerk zijnde, of van werkzaamheden;
- aanvaardbaar zijn op basis van een eerder onderzoek waaruit is gebleken dat ter plaatse geen archeologische waarden aanwezig zijn.

4. Wijzigingsbevoegdheid

Burgemeester en wethouders zijn bevoegd het plan te wijzigen door:

- a. de dubbelbestemming gebieden van archeologische en cultuurhistorische waarde (Waarde – archeologie 2 (WR-a 2)) te doen vervallen, indien op basis van archeologisch onderzoek door een daartoe bevoegde instantie is aangetoond dat ter plaatse geen archeologische waarden (meer) aanwezig zijn.
- b. aan gronden alsnog de medebestemming gebieden van archeologische en cultuurhistorische waarde (Waarde – archeologie 2 (WR-a 2)) waarde toe te kennen indien uit archeologisch onderzoek blijkt dat de begrenzing van de gronden met deze medebestemming, gelet op ter plaatse aanwezige archeologische waarden, aanpassing behoeft.

Waarde – archeologie 3 (WR-a 3): archeologische onderzoeksgebieden

1. Bestemmingsomschrijving

De op de plankaart voor archeologische onderzoeksgebieden (Waarde – archeologie 3 (WR-a 3)) aangewezen gronden zijn, naast het bepaalde in de andere voor die gronden aangewezen bestemmingen (hoofdbestemmingen), bestemd voor behoud van archeologische (verwachtings)waarden.

2. Bouwregels

- a. Voor bouwwerken met een oppervlakte groter dan 200 m², moet alvorens een omgevingsvergunning voor het bouwen van een bouwwerk wordt verleend, door de aanvrager een rapport worden overgelegd waarin, naar het oordeel van burgemeester en wethouders:
 1. de archeologische waarden van de gronden die blijkens de aanvraag kunnen worden verstoord in voldoende mate zijn vastgesteld; en
 2. in voldoende mate is aangegeven op welke wijze de archeologische waarden worden bewaard en/of gedocumenteerd.
- b. Indien uit het in lid 2. onder a genoemde rapport blijkt dat de archeologische waarden van de gronden door het verlenen van de omgevingsvergunning zullen worden verstoord, kunnen burgemeester en wethouders één of meer van de volgende voorwaarden verbinden aan de omgevingsvergunning:
 1. de verplichting tot het treffen van technische maatregelen, waardoor de archeologische waarden in de bodem kunnen worden behouden;
 2. de verplichting tot het doen van opgravingen;
 3. de verplichting de werken of werkzaamheden die leiden tot de bodemverstoring, te laten begeleiden door een deskundige op het terrein van archeologische monumentenzorg die voldoet aan door burgemeester en wethouders bij de vergunning te stellen kwalificaties.

Indien burgemeester en wethouders voornemens zijn om aan de vergunning voorwaarden te verbinden als bedoeld in sublid b, wordt een archeologisch deskundige om advies gevraagd.

3. Omgevingsvergunning voor het uitvoeren van werken, geen bouwwerk zijnde, of van werkzaamheden

3.1 Het is verboden zonder of in afwijking van een schriftelijke vergunning van burgemeester en wethouders (omgevingsvergunning voor het uitvoeren van werken, geen bouwwerk zijnde, of van werkzaamheden) de volgende werken, geen bouwwerken zijnde, of de volgende werkzaamheden uit te voeren, zulks ongeacht het bepaalde in de regels bij de andere op deze gronden van toepassing zijnde bestemmingen:

- het ontgronden, afgraven, egaliseren van gronden over een oppervlakte groter dan 200 m²;
- het woelen, mengen, diepploegen of ontginnen van gronden of een naar de aard daarmee gelijk te stellen groundbewerking over een oppervlakte groter dan 200 m² en dieper dan 45 centimeter;
- het graven of dempen van watergangen;
- het graven van sleuven breder dan 50 cm en dieper dan 100 cm ten behoeve van het aanbrengen van ondergrondse transport-, energie-, telecommunicatieleidingen, drainage en funderingen en daarmee verband houdende constructies, installaties en/of apparatuur;
- het permanent verlagen van het waterpeil.

3.2 Een vergunning als bedoeld in 3.1 wordt slechts verleend indien:

- a. op basis van archeologisch onderzoek door een daartoe bevoegde instantie is aangetoond dat geen archeologische waarden (meer) aanwezig zijn, of;
- b. op basis van archeologisch onderzoek door een daartoe bevoegde instantie is aangetoond dat de archeologische waarden door de werken en/of werkzaamheden niet onevenredig worden geschaad, of;
- c. één of meer van de volgende voorwaarden in acht genomen wordt:
 1. een verplichting tot het treffen van technische maatregelen, waardoor archeologische resten in de bodem kunnen worden behouden, of;
 2. een verplichting tot het doen van archeologisch onderzoek door middel van opgravingen, of;
 3. een verplichting de werken en/of werkzaamheden te laten begeleiden door een deskundige op het terrein van de archeologische monumentenzorg.

Indien burgemeester en wethouders voornemens zijn om aan de omgevingsvergunning voor het uitvoeren van werken, geen bouwwerken zijnde, of van werkzaamheden voorwaarden te verbinden wordt een professioneel archeoloog om advies gevraagd.

3.3 Het verbod als bedoeld in 3.1 is niet van toepassing op werken, geen bouwwerken zijnde, of van werkzaamheden die:

- het normale onderhoud en het normale agrarische gebruik betreffen;
- reeds in uitvoering zijn ten tijde van het van kracht worden van het plan;
- mogen worden uitgevoerd krachtens een reeds verleende omgevingsvergunning voor het uitvoeren van werken, geen bouwwerk zijnde, of van werkzaamheden;
- aanvaardbaar zijn op basis van een eerder onderzoek waaruit is gebleken dat ter plaatse geen archeologische waarden aanwezig zijn.

4. Wijzigingsbevoegdheid

Burgemeester en wethouders zijn bevoegd het plan te wijzigen door:

- a. de dubbelbestemming gebieden van archeologische en cultuurhistorische waarde (Waarde – archeologie 3 (WR-a 3)) te doen vervallen, indien op basis van archeologisch onderzoek door een daartoe bevoegde instantie is aangetoond dat ter plaatse geen archeologische waarden (meer) aanwezig zijn.
- b. aan gronden alsnog de medebestemming gebieden van archeologische en cultuurhistorische waarde (Waarde – archeologie 3 (WR-a 3)) waarde toe te kennen indien uit archeologisch onderzoek blijkt dat de begrenzing van de gronden met deze medebestemming, gelet op ter plaatse aanwezige archeologische waarden, aanpassing behoeft.

Waarde - Landschap Verkaveling

1. Bestemmingsomschrijving

De voor 'Waarde – Landschap verkaveling' aangewezen gronden zijn, behalve voor de andere daar voorkomende bestemming(en), mede bestemd voor instandhouding van de landschappelijke en cultuurhistorische waarden van de historische strokenverkaveling.

2. Bouwregels

In afwijking van het bepaalde bij de andere ter plaatse aangewezen bestemmingen mogen op of in deze gronden geen gebouwen en bouwwerken worden gebouwd.

3. Afwijken van de bouwregels

Het bevoegd gezag kan bij omgevingsvergunning voor bouwen afwijken van het bepaalde in lid 2, mits de cultuurhistorische waarde niet onevenredig wordt aangetast. Alvorens de omgevingsvergunning wordt verleend, wint het bevoegd gezag schriftelijk advies in bij een deskundige op het gebied van cultuurhistorie.

4. Omgevingsvergunning voor het uitvoeren van een werk, geen bouwwerk zijnde, of van werkzaamheden

4.1 Vergunningplicht

Het is verboden zonder of in afwijking van een schriftelijke vergunning van burgemeester en wethouders de volgende werken, geen bouwwerken zijnde, of de volgende werkzaamheden uit te voeren, zulks ongeacht het bepaalde in de regels bij de andere op deze gronden van toepassing zijnde bestemmingen:

- het graven of vergraven, verruimen of dempen van sloten, vijvers en andere wateren
- het aanbrengen van systematische drainage in agrarische percelen dieper dan 40 centimeter;
- het permanent verlagen van het waterpeil;
- het tot stand brengen en/of in exploitatie brengen van boor- en pompputten;
- het aanleggen van bos of boomgaard, of het rooien van bos of boomgaard waarbij stobben worden verwijderd;
- het aanleggen, verbreden of verharderen van wegen, voet-, ruit- of rijwielpaden, banen of parkeergelegenheden en het aanleggen van andere oppervlakteverhardingen;
- het wijzigen van het beloop en/of het profiel van wegen, dijken en waterwegen.

4.2 Voorwaarden

Een vergunning als bedoeld in 3.1 wordt slechts verleend indien:

- op basis van onderzoek door een daartoe bevoegde instantie is aangetoond dat geen cultuurhistorische waarden (meer) aanwezig zijn, of;
- op basis van onderzoek door een daartoe bevoegde instantie is aangetoond dat de cultuurhistorische waarden door de werken en/of werkzaamheden niet onevenredig worden of kunnen worden geschaad.

4.3 Uitzondering

Het onder 4.1 genoemde verbod is niet van toepassing op werken, geen bouwwerken zijnde, of werkzaamheden die:

- het normale onderhoud en/of het normale agrarische gebruik betreffen
- reeds in uitvoering zijn op de eerste dag van ter inzage legging van het ontwerp van het plan;
- mogen worden uitgevoerd krachtens een reeds verleende omgevingsvergunning voor het uitvoeren van werken, geen bouwwerk zijnde, of van werkzaamheden.

5. Wijzigingsbevoegdheid

Burgemeester en wethouders zijn bevoegd het plan te wijzigen door

- de dubbelbestemming 'Waarde – Landschap verkaveling' te doen vervallen, indien op basis van onderzoek door een daartoe bevoegde instantie is aangetoond dat ter plaatse geen cultuurhistorische waarden (meer) aanwezig zijn.
- aan gronden alsnog de dubbelbestemming 'Waarde – Landschap verkaveling' toe te kennen indien uit onderzoek blijkt dat de begrenzing van de gronden met deze medebestemming, gelet op ter plaatse aanwezige waarden, aanpassing behoeft.

Bijlage III - Stappenplan archeologie

In het “stappenplan archeologie” wordt aangegeven welk traject bij planvorming bewandeld moet met betrekking tot de omgang met archeologische waarden en verwachtingen. Het is van groot belang om in een zo vroeg mogelijk stadium van de planvorming rekening te houden met de archeologische waarden en verwachtingen, het liefst voordat men start met de globale invulling van een plangebied. Iedere stap betreft een specifieke handeling die er uiteindelijk toe leidt dat een gemotiveerde afweging in het ruimtelijke ordeningsproces gemaakt kan worden.

I. Bureauonderzoek

Het doel van bureauonderzoek is het verwerven van informatie - aan de hand van bestaande bronnen - over bekende of verwachte archeologische waarden in het plangebied. Daarnaast moet het bureauonderzoek adviseren over eventueel benodigd inventariserend onderzoek (stap II, zie onder). Een bureauonderzoek bestaat uit een archief- en literatuuronderzoek van archeologische en bodemkundige gegevens die bij Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, de provincie, de gemeente of andere instanties (bv. universiteiten, musea) bekend zijn over het betreffende gebied. Een onafhankelijke organisatie zal de bureauonderzoeken uitvoeren ten dienste van de gemeente Pekela.

Het Bureauonderzoek dient ten minste de volgende aspecten te behandelen:

- situering plangebied;
- aanleiding voor het bureauonderzoek;
- beschrijven van het huidige gebruik van de locatie op basis van beschikbare relevante gegevens;
- beschrijven van het historische grondgebruik of de historische ontwikkeling van het gebied op basis van geofysische, fysische en historisch geografische gegevens;
- een korte impressie over de onstaansgeschiedenis van het landschap;
- een impressie van de bewoninggeschiedenis;
- een beschrijving van bekende archeologische waarden;
- het beschrijven van archeologisch waardevolle terreinen zoals deze zijn opgenomen in het Centraal Monumenten Archief (CMA) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Dezelfde terreinen zijn tevens opgenomen op de Archeologische Monumentenkaarten (AMK) van de provincies. Archeologisch waardevolle terreinen genieten wettelijke bescherming (ex artikel 3 en 6 van de Monumentenwet) of dienen een planologische bescherming te krijgen binnen het bestemmingsplan;
- het beschrijven van archeologische vindplaatsen zoals deze in het Centraal Archeologisch Archief (CAA) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed aanwezig zijn. Clustering van vindplaatsen kan wijzen op de aanwezigheid van bewoningssporen uit het verleden;
- het beschrijven van de archeologische verwachtingen en opstellen van een gespecificeerd en onderbouwd verwachtingsmodel.

Op basis van het bureauonderzoek wordt bepaald of er wel of niet een vervolgonderzoek aan de orde is. Het bureauonderzoek bevat een advies ten aanzien hiervan.

II. Inventariserend veldonderzoek (IVO)

Indien uit het bureauonderzoek naar voren komt dat er archeologische belangen in het geding zijn, wordt vervolgonderzoek in de vorm van inventariserend vervolgonderzoek noodzakelijk geacht. Het doel van het inventariserend veldonderzoek is het zeer gericht aanvullen en toetsen van de uitkomsten van het bureauonderzoek. Stapsgewijs wordt bekeken óf er archeologische waarden aanwezig zijn en zo ja, wat dan de aard, karakter, omvang, datering, gaafheid, conservering en relatieve kwaliteit is. Ten behoeve van een IVO dient een Programma van Eisen (PvE) opgesteld te worden. In principe wordt het IVO uitgevoerd op basis van een Plan van Aanpak (PvA).

Het onderzoek kan bestaan uit de volgende methoden:

- non-destructieve methoden: geofysische methoden (elektrische, magnetische en elektromagnetische methoden eventueel in combinatie met remote sensing technieken);
- weinig destructieve methoden: oppervlaktekartering, booronderzoek, sondering (putjes van maximaal een vierkante meter);
- destructieve methoden: proefsleuven.

Welke methoden (kunnen) worden ingezet hangt af van de locatie en vraagstelling. De onderbouwing voor de in te zetten methoden is in het bureauonderzoek gegeven. Een inventariserend veldonderzoek moet leiden tot een waardering en een archeologisch inhoudelijk selectieadvies.

Bij weinig destructieve methoden gaat het om oppervlaktekartering en booronderzoek (IVO, fase 1). Dit houdt in dat het plangebied wordt gekarteerd door middel van het “belopen” van akkers en weilanden, waarbij gezocht wordt naar aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische waarden. Daarnaast wordt door middel van boringen onderzocht hoe het staat met de bodemopbouw, en of er archeologische lagen of indicatoren te onderscheiden zijn. De aangetroffen vindplaatsen kunnen vervolgens nader bekeken worden met een meer diepgaand booronderzoek. Dit levert nadere informatie over de omvang en waardering op. Soms is het nodig om in dit stadium proefputjes te graven.

Een proefsleuvenonderzoek (IVO, fase 2) wordt uitgevoerd indien uit de minder destructieve onderzoeksmethoden is gebleken dat er in een plangebied waardevolle archeologische vindplaatsen aanwezig zijn. Door middel van het graven van een aantal proefsleuven kunnen de exacte begrenzing, de datering en de graad van conservering van een vindplaats worden onderzocht. Uit het proefsleuvenonderzoek moet blijken of een vindplaats behoudenswaardig of zelfs beschermenswaardig is. Is dit het geval, dan zal bekeken moeten worden of de vindplaats ingepast kan worden in het plan. Het rijks- en ook het provinciaal archeologiebeleid gaat in eerste instantie uit van behoud van het bodemarchief in situ (ter plekke in de bodem).

III. Definitief archeologische onderzoek (opgraving)

Indien het niet mogelijk is een ‘behoudenswaardige of beschermenswaardige’ vindplaats “in situ” te bewaren, zal het hier aanwezige bodemarchief vlakdekkend onderzocht moeten worden.

Proces archeologische monumentenzorg aan de hand van het Stappenplan archeologie

Stap	Bevoegd gezag	Initiatiefnemer	Onafhankelijke organisatie (bv. Libau)	Archeologisch bedrijf
I.		Vraagt vergunning of medewerking i.v.m. planrealisatie		
	Stelt noodzaak bureauonderzoek vast aan de hand van Beleidskaart archeologie			
	Stelt aan initiatiefnemer de eis tot laten uitvoeren bureauonderzoek			
	Geeft opdracht aan onafhankelijke organisatie tot uitvoeren van bureauonderzoek			
			Verricht bureauonderzoek	
	Neemt kennis van de resultaten van het bureauonderzoek en bepaalt op basis daarvan of er vervolgonderzoek moet plaatsvinden: verkennend en/of karterend veldonderzoek (IVO, fase 1); of archeologische begeleiding			
		Vraagt offertes aan bij marktpartijen (met een opgravingsvergunning) voor IVO, fase 1		
			Beoordeelt op verzoek gemeente offertes	
		Geeft opdracht aan marktpartij voor uitvoeren IVO, fase 1		
				Verricht IVO, fase 1 aan de hand van Plan van Aanpak
	Neemt kennis van advies van de onafhankelijke organisatie en laat de initiatiefnemer weten of er vervolgonderzoek moet plaatsvinden in de vorm van een waarderend veldonderzoek (IVO, fase 2) of archeologische begeleiding			

Stap	Bevoegd gezag	Initiatiefnemer	Onafhankelijke organisatie	Archeologisch bedrijf
II.	Geeft aan dat er een Programma van Eisen (PvE) opgesteld dient te worden voor waarderend veldonderzoek (IVO, fase 2) of een archeologische begeleiding			
		Geeft opdracht aan onafhankelijke organisatie of een marktpartij om een PvE voor IVO, fase 2 op te stellen		
			Stelt PvE op voor IVO, fase 2 of archeologische begeleiding	Stelt PvE op voor IVO, fase 2 of archeologische begeleiding
	Keurt PvE goed		Keurt PvE goed indien vervaardigd door marktpartij	
		Vraagt aan de hand van PvE offertes aan bij marktpartijen (met een opgravingsvergunning) voor IVO, fase 2 of een archeologische begeleiding		
			Beoordeelt op verzoek van de gemeente binnengekomen offertes	
			Analyseert en interpreteert resultaten IVO, fase 2 in vorm van een selectieadvies aan het bevoegd gezag	
			Adviseert gemeente bij "selectiebesluit"	
	Neemt "selectiebesluit"			

Stap	Bevoegd gezag	Initiatiefnemer	Onafhankelijke organisatie	Archeologisch bedrijf
III.	Geeft bij een positief selectiebesluit aan dat de initiatiefnemer in eerste instantie dient te gaan voor behoud in situ en planaanpassing. Indien behoud niet mogelijk is, dient definitief archeologisch onderzoek plaats te vinden. Geeft bij een negatief selectiebesluit aan of er nog een archeologische begeleiding moet worden uitgevoerd.			
		Geeft opdracht aan onafhankelijke organisatie of een marktpartij om een PvE voor definitief archeologisch onderzoek of archeologische begeleiding op te stellen		
			Stelt PvE op voor definitief archeologisch onderzoek of archeologische begeleiding	Stelt PvE op voor definitief archeologisch onderzoek of archeologische begeleiding
		Vraagt aan de hand van het PvE offertes aan bij marktpartijen (met een opgravingsvergunning) voor definitief archeologisch onderzoek of een archeologische begeleiding		
			Beoordeelt op verzoek van de gemeente binnengekomen offertes	
		Geeft opdracht voor definitief archeologisch onderzoek of begeleiding		
			Beoordeelt namens de gemeente het proces tijdens definitief archeologisch onderzoek of archeologische begeleiding	
	Start eventuele beschermingsprocedure (wettelijke en/of fysieke bescherming)			

Bijlage IV - Voorbeeld Programma van Eisen

Conform KNA versie 3.3 (vanaf 09-12-2013)

Programma van Eisen			
Locatie			
Projectnaam			
Plaats binnen archeologisch proces			
0 IVO – Proefsleuven (IVO-P)			
0 IVO – Overig (IVO-O)			
0 Opgraven			
0 Archeologische begeleiding (AB)			
0 Archeologische begeleiding met beperkte verstoring (AB-bv)			
Opsteller	Naam, adres, telefoon, e-mail	datum	paraaf
Auteur			
Senior KNA-archeoloog			
Senior KNA-archeoloog (controle/goedkeuring)			
Opdrachtgever	Naam, adres, telefoon, e-mail	datum	paraaf
Goedkeuring bevoegde overheid			
	Naam, adres, telefoon, e-mail	datum	paraaf
0 Gemeente			
0 Provincie			
0 Rijk			
0 Overig			

INHOUDSOPGAVE

HOOFDSTUK 1 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS ONDERZOEKSGBIED

Projectnaam	
Provincie	
Gemeente	
Plaats	
Toponiem	
Kaartbladnummer	
x,y-coördinaten	
CMA/AMK-status	
Archis-monumentnummer	
Archis-waarnemingsnummer	
Oppervlakte plangebied	
Oppervlakte onderzoeksgebied	
Huidig grondgebruik	

HOOFDSTUK 2 AANLEIDING EN MOTIVERING VAN HET ONDERZOEK

HOOFDSTUK 3 EERDER UITGEVOERD ONDERZOEK

Soort onderzoek	
Uitvoerder	
Uitvoeringsperiode	
Rapportage	
Vondsten/documentatie	

HOOFDSTUK 4 ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING

- 4.1 Regionale archeologische en cultuurlandschappelijke context
- 4.2 Aard en ouderdom van de vindplaats(en)
- 4.3 Begrenzing en oppervlakte van de vindplaats(en)
- 4.4 Structuren en sporen
- 4.5 Anorganische artefacten
- 4.6 Organische artefacten
- 4.7 Archeozoologische en botanische resten
- 4.8 Archeologische stratigrafie en diepte van vondstlagen
- 4.9 Gaafheid en conservering

HOOFDSTUK 5 DOELSTELLING EN VRAAGSTELLING

- 5.1 Doelstelling
- 5.2 Relatie met NOaA en/of andere onderzoekskaders
- 5.3 Vraagstelling
- 5.4 Onderzoeksvragen

HOOFDSTUK 6 METHODEN EN TECHNIEKEN

- 6.1 Methoden en technieken
- 6.2 Strategie
- 6.3 Omgang kwetsbaar vondstmateriaal
- 6.4 Structuren en grondsporen
- 6.5 Aardwetenschappelijk onderzoek
- 6.6 Anorganische artefacten
- 6.7 Organische artefacten
- 6.8 Archeozoologische en -botanische resten
- 6.9 Overige resten
- 6.10 Dateringstechnieken
- 6.11 Beperkingen

HOOFDSTUK 7 UITWERKING EN CONSERVERING

- 7.1 Structuren, grondsporen, vondstspredingen
- 7.2 Analyse aardwetenschappelijke gegevens
- 7.3 Anorganische artefacten
- 7.4 Organische artefacten
- 7.5 Archeozoologische en -botanische resten
- 7.6 Beeldrapportage

HOOFDSTUK 8 (De)selectie en conservering

- 8.1 Selectie materiaal voor uitwerking
- 8.2 Selectie materiaal voor deponering en verwijdering
- 8.3 Selectie materiaal voor conservering

HOOFDSTUK 9 DEPONERING

- 9.1 Eisen betreffende depot
- 9.2 Te leveren product

HOOFDSTUK 10 RANDVOORWAARDEN EN AANVULLENDE EISEN

- 10.1 Personele randvoorwaarden
- 10.2 Overlegmomenten
- 10.3 Kwaliteitsbewaking, toezicht, overleg en evaluatie
- 10.4 Overige randvoorwaarden en aanvullende eisen

HOOFDSTUK 11 WIJZIGINGEN TEN OPZICHTE VAN HET VASTGESTELDE PVE

- 11.1 Wijzigingen tijdens het veldwerk
- 11.2 Belangrijke wijzigingen
- 11.3 Procedure van wijziging na de evaluatiefase van het veldwerk
- 11.4 Procedure van wijziging tijdens uitwerking en conservering

LITERATUUR

BIJLAGEN

Bijlage 1 bij het PvE: Lijst met te verwachten aantallen

Onderzoek	Verwachting
Omvang	Verwachte aantal m ²
Vondstcategorie	Verwachte aantallen (N)
Aardewerk	
Bouwmateriaal	
Metaal (ferro)	
Metaal (non-ferro)	
Slakmateriaal	
Vuursteen	
Overig natuursteen	
Glas	
Menselijk botmateriaal onverbrand	
Menselijk botmateriaal verbrand	
Dierlijk botmateriaal onverbrand	
Dierlijk botmateriaal verbrand	
Visresten	
Schelpen	
Hout	
Houtskool(monsters)	
Textiel	
Leer	
Submoderne materialen	
Monstername	Verwachte aantallen (N)
Algemeen biologisch monster (ABM)	
Algemeen zeefmonster (AZM)	
Pollen, diatomeeën en andere microfossielen	
Monsters voor anorganisch chemisch onderzoek	
Monsters voor micromorfologisch onderzoek	
Monsters voor luminescentiedatering (OSL)	
Monsters voor koolstofdatering (¹⁴ C)	
DNA	
Dendrochronologisch monster	

Bijlage V - Archeologische periodes

paleolithicum	tot 8800 v.Chr.
paleolithicum vroeg	tot 300000 ¹⁴ C
paleolithicum midden	300000 – 35000 ¹⁴ C
paleolithicum laat	35000 ¹⁴ C - 8800 v.Chr.
paleolithicum laat A	35000 - 18000 ¹⁴ C
paleolithicum laat B	18000 ¹⁴ C -8800 v.Chr.
mesolithicum	8800 - 4900 v.Chr.
mesolithicum vroeg	8800 - 7100 v.Chr.
mesolithicum midden	7100 - 6450 v.Chr.
mesolithicum laat	6450 -4900 v.Chr.
neolithicum	5300 - 2000 v.Chr.
neolithicum vroeg	5300 - 4200 v.Chr.
neolithicum vroeg A	5300 - 4900 v.Chr.
neolithicum vroeg B	4900 - 4200 v.Chr.
neolithicum midden	4200 - 2850 v.Chr.
neolithicum midden A	4200 - 3400 v.Chr.
neolithicum midden B	3400 - 2850 v.Chr.
neolithicum laat	2850 - 2000 v.Chr.
neolithicum laat A	2850 - 2450 v.Chr.
neolithicum laat B	2450 - 2000 v.Chr.
bronstijd	2000 - 800 v.Chr.
bronstijd vroeg	2000 - 1800 v.Chr.
bronstijd midden	1800 - 1100 v.Chr.
bronstijd midden A	1800 - 1500 v.Chr.
bronstijd midden B	1500 - 1100 v.Chr.
bronstijd laat	1100 - 800 v.Chr.
ijzertijd	800 - 12 v.Chr.
ijzertijd vroeg	800 - 500 v.Chr.
ijzertijd midden	500 - 250 v.Chr.
ijzertijd laat	250 - 12 v.Chr.
Romeinse tijd	12 v.Chr. - 450 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg	12 v.Chr. - 70 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg A	12 v.Chr. - 25 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg B	25 - 70 n.Chr.
Romeinse tijd midden	70 - 270 n.Chr.
Romeinse tijd midden A	70 - 150 n.Chr.
Romeinse tijd midden B	150 - 270 n.Chr.
Romeinse tijd laat	270 - 450 n.Chr.
Romeinse tijd laat A	270 - 350 n.Chr.
Romeinse tijd laat B	350 - 450 n.Chr.

middeleeuwen	450 - 1500 n.Chr.
middeleeuwen vroeg	450 - 1050 n.Chr.
middeleeuwen vroeg A	450 - 525 n.Chr.
middeleeuwen vroeg B	525 - 725 n.Chr.
middeleeuwen vroeg C	725 - 900 n.Chr.
middeleeuwen vroeg D	900 - 1050 n.Chr.
middeleeuwen laat	1050 - 1500 n.Chr.
middeleeuwen laat A	1050 - 1250 n.Chr.
middeleeuwen laat B	1250 - 1500 n.Chr.
nieuwe tijd	1500 – heden
nieuwe tijd A	1500 - 1650 n.Chr.
nieuwe tijd B	1650 - 1850 n.Chr.
nieuwe tijd C	1850 – heden

Bijlage VI - Geologische en archeologische tijdschaal

Geologische en archeologische tijdschaal										
Geologische perioden				Archeologische perioden						
Tijdvak	Chronostratigrafie		Datering	Tijdperk		Datering				
Holoceen	Laat Subatlanticum		1150 tot heden	nieuwe tijd	C	1850 tot heden				
					B	1650-1850				
					A	1500-1650				
	Vroeg Subatlanticum		450 v C.-1150 n C.		middeleeuwen					
					laat	1050-1500				
	Subboreaal		3700-450		Romeinse tijd					
					vroeg	450-1050				
					laat	270-450				
	Atlanticum		7300-3700		midden					
					vroeg	12 v C.-70 n C.				
Boreaal		8700-7300		vroeg						
				vroeg	12 v C.-70 n C.					
Preboreaal		9700-8700								
Pleistoceen	Weichselien	Laat Glaciaal	Late Dryas	prehistorie	paleolithicum	laat	35.000-8800			
			Allerød							
			Vroege Dryas							
		Pleniglaciaal	Bølling					30.500-12.500		
			Vroegste Dryas							
		vroeg	Denekamp					60.000-30.500		
			Hengelo							
		Vroeg Glaciaal	Moershoofd					114.000-71.000		
			Odderade							
			Brørup							
		Eemien						126.000-114.000	midden	300.000-35.000
		Saalien II						236.000-126.000		
		Oostermeer						241.000-236.000	vroeg	tot 300.000
		Saalien I						322.000-241.000		
		Belvédere/Holsteinien						336.000-322.000		
Glaciaal x		384.000-336.000								
Holsteinien		416.000-384.000								
Elsterien		463.000-416.000								

Bijlage VII - Kaart waarnemingen

Bijlage VIII - Uitgebreide rapportage monumenten

Uitgebreide Rapportage Monumenten

Monumentnr: 7200 **Oppervlakte:** 36.350 m2
CMA-nr: 12F - 008
Status: Terrein van hoge archeologische waarde
Toponiem: SLINGERLAAN
Plaats: Nieuwe Pekela
Gemeente: Pekela
Provincie: Groningen
Coördinaten: 258218 / 565013
Terreinbeheerder: Niet van toepassing

Complexen

<u>Complextype</u>	<u>Begindatering</u>	<u>Einddatering</u>
Nederzetting, onbepaald	Mesolithicum	Mesolithicum

Beschrijving

CAA: 12FZ-5+7 Sporen van bewoning/Mesolithische vuursteenvindplaatsen (2). Beide ver heffingen van elkaar gescheiden en omgeven door veen. Goed bewaarde bodemprofielen. Ligging op de rug van een zandkop. Veldkartering 1985 (H.Groenendijk).

Documentatie

Type: Kaart
Beheerder: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting: topkaarten 1:25.000/1:10.000.

Type: Verslag
Beheerder: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting: Opgave vindplaatsen 1985 H.Groenendijk.

Type: Verslag
Beheerder: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting: Ontwerp-Bestemmingsplan buitengeb. Nieuwe Pekela.

Uitgebreide Rapportage Monumenten

Monumentnr:	7222	Oppervlakte:	30.883 m2
CMA-nr:	12H - 015		
Status:	Terrein van hoge archeologische waarde		
Toponiem:	NOORDERDIEP		
Plaats:	Wildeplaats		
Gemeente:	Pekela		
Provincie:	Groningen		
Coördinaten:	257841 / 561463		
Terreinbeheerder:	Niet van toepassing		

Complexen

<u>Complextype</u>	<u>Begindatering</u>	<u>Einddatering</u>
Nederzetting, onbepaald	Mesolithicum	Mesolithicum
Nederzetting, onbepaald	Mesolithicum	Mesolithicum

Beschrijving

CAA: 12HN-31, -49 Grondgebruik: akkerland (1995) Groenendijk 1997 nr. S-51 Van het terrein zijn 3 C14 dateringen bekend (Groenendijk 1997 p.84) Het terrein vormt samen met CMA -014 en -025 een cluster direct bij elkaar gelegen mesolithische sites. In de zuidwesthoek van het terrein zijn in 1984 opgravingen gedaan, na eerdere karteringen. Daarbij werd onder andere bewerkt vuursteen en een aantal haardkuilen uit het mesolithicum gevonden. Meer sporen zijn hoogstwaarschijnlijk nog aanwezig. In de noordoosthoek van het terrein is bij karteringen een tweede locatie gevonden. Bij boringen in 2000 werd geconstateerd dat op de hoogste delen van het terrein de A/E horizont verdwenen was, maar dat op de flanken en lagere delen de podzol nog intact was. Kartering; maart 1985; BAI (H.A.Groenendijk) Opgravingen; augustus 1984; BAI (H.A.Groenendijk) Veldcontrole + boringen; mei 2000; RAAP (J.Molema) De datering en de zeldzaamheid van gaven of deels gaven vindplaatsen uit deze periode in dit gebied maakt dat de huidige vindplaats ondanks de gedeeltelijke versterking nog waardevol is. De vindplaats is gelegen op een goed zichtbare rug.

Documentatie

Type:	Onbekend
Beheerder:	Onbekend
Toelichting:	kartering 1985
Type:	Kaart
Beheerder:	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting:	copie kaart bestemmingsplan 1986
Type:	Verslag
Beheerder:	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting:	bestemmingsplan 1986
Type:	Foto
Beheerder:	Onbekend
Toelichting:	opgraving 1984
Type:	Verslag
Beheerder:	Onbekend
Toelichting:	opgraving 1984
Type:	Tekening
Beheerder:	Onbekend
Toelichting:	opgraving 1984
Type:	Verslag
Beheerder:	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting:	copie verslag veldcontrole mei 2000

Literatuur

GROENENDIJK, H.A. 1997, in: Op zoek naar de horizon: landschapsontwikkeling en bewoning in het herinrichtingsgebied Oost-Groningen, 8000 BC - 1000 AD.

Uitgebreide Rapportage Monumenten

GROENENDIJK, H.A. 1987 Mesolithic hearth-pits in the Veenkolonien (prov. Groningen, the Netherlands), defining a specific use of fire in the mesolithic. (p.85-102), in: PAL

GROENENDIJK, H.A. 1983 Deelrapport archeologie voor de deelgebieden Pekela's en Kanaalstreek (Groningen), in: Herinrichting oost-Groningen en de Gronings-Drentse veenkolonien.

Uitgebreide Rapportage Monumenten

Monumentnr: 7235 **Oppervlakte:** 8.048 m2
CMA-nr: 12H - 029
Status: Terrein van archeologische waarde
Toponiem: DWARSDIEP-ZUID
Plaats: Dwarsdiep
Gemeente: Pekela
Provincie: Groningen
Coördinaten: 258974 / 560463
Terreinbeheerder: Niet van toepassing

Complexen

<u>Complextype</u>	<u>Begindatering</u>	<u>Einddatering</u>
Nederzetting, onbepaald	Mesolithicum	Mesolithicum

Beschrijving

NB Is de vervolgoopgraving (zie opmerking in Opgravingsnieuws van het AIC) ooit uitgevoerd? Huidige toestand terrein, m.n. flanken? CAA: 12HN-30 Grondgebruik: akkerland (1995) Bij een kartering in 1984 werden hier sporen van mesolithische bewoning gevonden. Naar aanleiding van voorgenomen ontzanding van het terrein werd in 1993 booronderzoek uitgevoerd, gevolgd door een opgraving. Daarbij werd naast een haardkuil onder andere mesolithisch bewerkt vuursteen en hazelnootdoppen aangetroffen. Het terrein ligt op en dekzandrug. Kartering; december 1984; BAI (H.A.Groenendijk) Boringen + proefopgraving; april 1993; Veenkoloniaal Museum/BAI (J. Smit/P.B.Kooi)

Documentatie

Type: Onbekend
Beheerder: Onbekend
Toelichting: kartering 1984

Type: Memo
Beheerder: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting: J.H.Nolders aan Groenendijk over ontzanding; 03/93

Type: Kaart
Beheerder: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting: liggin vindplaats op kaart bestemmingsplan

Type: Kaart
Beheerder: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting: ligging vindplaats op bodemkaart

Type: Verslag
Beheerder: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting: copie Art. 41 opgraving 1993

Type: Verslag
Beheerder: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting: bestemmingsplan 1986 + kaart vindplaats

Type: Memo
Beheerder: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting: J.H.Nolders aan Groenendijk over ontzanding 04/93

Type: Brief
Beheerder: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting: Groenendijk aan BAI over onderzoek 04/1993

Type: Verslag
Beheerder: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting: weergave Groenendijk verslag onderzoek Smit, 5.5.93

Uitgebreide Rapportage Monumenten

Type: Verslag
Beheerder: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting: copie Nieuwsbrief AIC over onderzoek 1993

Literatuur

GROENENDIJK, H.A. 1997 , in: Op zoek naar de horizon: landschapsontwikkeling en bewoning in het herin- richtingsgebied Oost-Groningen, 8000 BC - 1000 AD.

GROENENDIJK, H.A. 1987 Mesolithic hearth-pits in the Veenkolonien (prov. Groningen, the Nether- lands), defining a specific use of fire in the mesolithic. (p.85-102), in: PAL

GROENENDIJK, H.A. 1983 Deelrapport archeologie voor de deelgebieden Pekela's en Kanaalstreek (Gro-ningen), in: Herinrichting oost-Groningen en de Gronings-Drentse veenkolonien.

Uitgebreide Rapportage Monumenten

Monumentnr: 7279 **Oppervlakte:** 11.799 m2
CMA-nr: 12F - 027
Status: Terrein van hoge archeologische waarde
Toponiem: RINGSLOOT; NOORDERWIJK
Plaats: Nieuwe Pekela
Gemeente: Pekela
Provincie: Groningen
Coördinaten: 259634 / 567724
Terreinbeheerder: Niet van toepassing

Complexen

<u>Complextype</u>	<u>Begindatering</u>	<u>Einddatering</u>
Nederzetting, onbepaald	Mesolithicum	Mesolithicum

Beschrijving

CAA: 12FZ-31 Grondgebruik: akkerland (1991) Voor een smalle strook langs de oostrand van het terrein is een ontgrondingsvergunning aangevraagd. Bij een kartering in 1983 is hier mesolithisch vuursteen gevonden. Situatie 2000: terrein is verstoord tot in de B-horizont. Ontgroning nog niet uitgevoerd. Kartering; januari 1983; BAI (H.A.Groenendijk) Veldcontrole + boringen; april 2000; RAAP (J.Molema)

Documentatie

Type: Verslag
Beheerder: Onbekend
Toelichting: kartering 1983 Groenendijk

Type: Verslag
Beheerder: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting: kopie verslag veldwerk 2000

Literatuur

GROENENDIJK, H.A. 1985 , in: Herinrichting oost-Groningen en de Gronings-Drentse Veenkolonien. Rapport archeologie voor het deelgebied Oude Veenkolonien.
GROENENDIJK, H.A. 1997 , in: Op zoek naar de horizon: landschapsontwikkeling en bewoning in het herin- richtingsgebied Oost-Groningen, 8000 BC - 1000 AD.

Uitgebreide Rapportage Monumenten

Monumentnr: 7280 **Oppervlakte:** 49.055 m2
CMA-nr: 12F - 028
Status: Terrein van hoge archeologische waarde
Toponiem: RINGSLOOT
Plaats: Nieuwe Pekela
Gemeente: Pekela
Provincie: Groningen
Coördinaten: 259629 / 567277
Terreinbeheerder: Niet van toepassing

Complexen

<u>Complextype</u>	<u>Begindatering</u>	<u>Einddatering</u>
Nederzetting, onbepaald	Mesolithicum	Mesolithicum

Beschrijving

CAA: 12FZ-6+8+10 Grondgebruik: akkerland (1991) Bij karteringen in 1983 en 1988 werd op drie locaties mesolithisch vuursteen gevonden. Een proefopgraving in 1983 op een van die locaties bracht ook grondsporen uit die periode aan het licht. Situatie 2000: terrein niet toegankelijk vanwege zandwinning. Proefopgraving; februari 1983; BAI (H.A.Groenendijk) Kartering; februari 1983; BAI (H.A.Groenendijk) Kartering; september 1988; BAI (H.A.Groenendijk) Veldcontrole april 2000: RAAP (J.Molema)

Documentatie

Type: Verslag
Beheerder: Onbekend
Toelichting: opgraving 1983

Type: Tekening
Beheerder: Onbekend
Toelichting: opgraving 1983

Type: Verslag
Beheerder: Onbekend
Toelichting: karteringen 1983 en 1988

Type: Verslag
Beheerder: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting: kopie verslag veldwerk 2000

Type: Kaart
Beheerder: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting: topkaarten 1:25.000/1:10.000.

Literatuur

GROENENDIJK, H.A. 1985 , in: Herinrichting oost-Groningen en de Gronings-Drentse Veenkolonien. Rapport archeologie voor het deelgebied Oude Veenkolonien.
GROENENDIJK, H.A. 1997 , in: Op zoek naar de horizon: landschapsontwikkeling en bewoning in het herin- richtingsgebied Oost-Groningen, 8000 BC - 1000 AD.

Uitgebreide Rapportage Monumenten

Monumentnr:	7286	Oppervlakte:	27.683 m2
CMA-nr:	13A - 003		
Status:	Terrein van hoge archeologische waarde		
Toponiem:	POLDER PEKELA-ZUIDKANT		
Plaats:	Nieuwe Pekela		
Gemeente:	Pekela		
Provincie:	Groningen		
Coördinaten:	260114 / 562765		
Terreinbeheerder:	Niet van toepassing		

Complexen

<u>Complextype</u>	<u>Begindatering</u>	<u>Einddatering</u>
Nederzetting, onbepaald	Mesolithicum	Mesolithicum

Beschrijving

NB in mei 1998 adviseert Henny een opgraving van het resterende deel n.a.v. een aanvraag tot mengwoelen. (Ook na mengwoelen nog waarde mondelinge mededeling H. Groenendijk 13-7-2000) CAA: 13AZ-40 Grondgebruik: akkerland (1995) In het bestemmingsplan van 1986 is het terrein gemarkeerd als gebied van archeologische waarde. Groenendijk 1997 nr. NP 10 De vindplaats ligt op het hoogste deel van een complex van zandruggen. De zandrug waarop de vindplaats ligt eindigt ten oosten abrupt door afgraving, maar liep in 1985 westwaarts nog natuurlijk af. In 1995 is het zuiddeel van de vindplaats beschadigd bij de plaatsing van een portaal mast en vervolgens opgegraven. In het resterende terrein is het bodemprofiel zeer gaaf. Situatie 2000: Intacte podzolbodem. Flanken nog met veen overdekt het terrein bestaat uit meerdere dekzandwelingen. Beschermadvies (J. Molema). Kartering; 1985; BAI (H.A. Groenendijk) Opgraving; oktober 1995; BAI/veenkoloniaal Museum (J. Smit) Veldcontrole + boringen april 2000; RAAP (J. Molema)

Documentatie

Type:	Verslag
Beheerder:	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting:	copie; terreinlijst Groenendijk 1985
Type:	Verslag
Beheerder:	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting:	bestemmingsplan 1986 inclusief kaarten
Type:	Memo
Beheerder:	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting:	copie; 2 faxen J. Smit aan Groenendijk re: schade 1995
Type:	Memo
Beheerder:	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting:	fax Groenendijk aan gem. Pekela re: kosten onderzoek '95
Type:	Verslag
Beheerder:	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting:	Groenendijk okt. '95 re: inspectie + onderzoek 1995
Type:	Brief
Beheerder:	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting:	gem. Pekela aan Groenendijk re: verzoek mengwoelen '98
Type:	Kaart
Beheerder:	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting:	bij brief gem. Pekela aan groenendijk 1998
Type:	Memo
Beheerder:	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting:	copie; J. Volders aan Groenendijk '98 re: mengwoelen

Uitgebreide Rapportage Monumenten

Type:	Kaart
Beheerder:	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting:	bj memo Volders aan Groenendijk 1998
Type:	Brief
Beheerder:	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting:	Groenendijk aan B&W, advies n.a.v. mengwoelen '98
Type:	Verslag
Beheerder:	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting:	kopie verslag veldwerk 2000

Literatuur

GROENENDIJK, H.A. 1983 Deelrapport archeologie voor de deelgebieden Pekela's en Kanaalstreek (Gro-ningen), in: Herinrichting oost-Groningen en de Gronings-Drentse veenkolonien.

GROENENDIJK, H.A. 1987 Mesolithic hearth-pits in the Veenkolonien (prov. Groningen, the Nether- lands), defining a specific use of fire in the mesolithic. (p.85-102), in: PAL

GROENENDIJK, H.A. 1997 , in: Op zoek naar de horizon: landschapsontwikkeling en bewoning in het herin- richtingsgebied Oost-Groningen, 8000 BC - 1000 AD.

Uitgebreide Rapportage Monumenten

Monumentnr: 7312 **Oppervlakte:** 17.897 m2
CMA-nr: 13A - 030
Status: Terrein van archeologische waarde
Toponiem: POLDER PEKELA-ZUIDKANT
Plaats: Nieuwe Pekela
Gemeente: Pekela
Provincie: Groningen
Coördinaten: 260363 / 562703
Terreinbeheerder: Niet van toepassing

Complexen

<u>Complextype</u>	<u>Begindatering</u>	<u>Einddatering</u>
Nederzetting, onbepaald	Mesolithicum	Neolithicum

Beschrijving

Grondgebruik: grasland (1995) Groenendijk 1997 nr. Nieuwe Pekela 8 Groenendijk dagboek 7-7-1983 Te weinig gegevens. Huidige toestand? Veldwerk. CAA: 13AZ-39 Bij het scheuren van grasland in 1982 is hier een waarschijnlijk meso- lithische geroellkeule gevonden. De vondst hangt samen met het uitgestrekte mesolithische vondstcomplex CMA -003. Situatie 2000: gehele terrein is schietterrein, gestorte grond en ontoegankelijk, waarschijnlijk niet waardevol. Veldcontrole april 2000; RAAP (J.Molema)

Documentatie

Type: Verslag
Beheerder: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting: kopie verslag veldwerk 2000

Type: Kaart
Beheerder: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting: topkaarten 1:25.000/1:10.000.

Type: Verslag
Beheerder: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting: Rapport Herinr. Deelgebied Oldambt (Groenendijk).

Literatuur

GROENENDIJK, H.A. 1985 , in: Herinrichting oost-Groningen en de Gronings-Drentse Veenkolonien. Rapport archeologie voor het deelgebied Westerwolde.
GROENENDIJK, H.A. 1997 , in: Op zoek naar de horizon: landschapsontwikkeling en bewoning in het herinrichtingsgebied Oost-Groningen, 8000 BC - 1000 AD.

Uitgebreide Rapportage Monumenten

Monumentnr:	7316	Oppervlakte:	8.009 m2
CMA-nr:	13A - 034		
Status:	Terrein van hoge archeologische waarde		
Toponiem:	POLDER PEKELA-ZUIDKANT		
Plaats:	Nieuwe Pekela		
Gemeente:	Pekela		
Provincie:	Groningen		
Coördinaten:	261379 / 564497		
Terreinbeheerder:	Niet van toepassing		

Complexen

<u>Complextype</u>	<u>Begindatering</u>	<u>Einddatering</u>
Nederzetting, onbepaald	Mesolithicum	Mesolithicum

Beschrijving

NB Is het voorgenomen onderzoek van 1995 uitgevoerd? een fax in het CMA van Henry aan John Smit suggereert dat dit mogelijk niet is gebeurd. CAA: 13AZ-45 Het terrein ligt samen met de mesolithische sites CMA -31 tm -33 en -35 in de zogenaamde Pekeler Bergen. Al bij de kartering in 1988 leek de vondstvoerende laag grotendeels in de bouwvoor te zijn opgenomen. In 1994 werd geconstateerd dat de top van de hoogte waarop de vindplaats ligt tot op minstens 0.5 meter was afgegraven. Daaromheen was het bodemprofiel nog vrijwel gaaf, inclusief plaatselijk een dun veendek. In 1995 werd een onderzoek voorbereid wegens voorgenomen ontgroning van het terrein. Kartering; november 1988; BAI (H.A.Groenendijk) Kartering en boringen; april 1994; ROB (H.A.Groenendijk) Opgraving? 1995? BAI?

Uitgebreide Rapportage Monumenten

Monumentnr: 7318 **Oppervlakte:** 7.147 m2
CMA-nr: 13A - 036
Status: Terrein van hoge archeologische waarde
Toponiem: POLDER NIEUWE COMPAGNIE
Plaats: Nieuwe Pekela
Gemeente: Pekela
Provincie: Groningen
Coördinaten: 262233 / 567220
Terreinbeheerder: Niet van toepassing

Complexen

<u>Complextype</u>	<u>Begindatering</u>	<u>Einddatering</u>
Nederzetting, onbepaald	Mesolithicum	Mesolithicum

Beschrijving

CAA: 13AZ-46 Grondgebruik: akkerland (1995) Relief nog duidelijk zichtbaar. Bij een kartering in 1983 is hier mesolithisch vuursteen gevonden. Kartering; maart 1983; BAI (H.A.Groenendijk) Veldcontrole april 2000; RAAP (J.Molema): terrein niet toegankelijk wegens zaaien.

Documentatie

Type: Onbekend
Beheerder: Onbekend
Toelichting: kartering 1983

Type: Verslag
Beheerder: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting: kopie verslag veldwerk 2000

Type: Kaart
Beheerder: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting: topkaarten 1:25.000/1:10.000.

Literatuur

GROENENDIJK, H.A. 1985 Rapport archeologie voor de deelgebieden Pekela's en Kanaalstreek., in: Herinrichting oost-Groningen en de Gronings-drentse veenkolonien.
GROENENDIJK, H.A. 1997 , in: Op zoek naar de horizon: landschapsontwikkeling en bewoning in het herin- richtingsgebied Oost-Groningen, 8000 BC - 1000 AD.

Uitgebreide Rapportage Monumenten

Monumentnr: 7319 **Oppervlakte:** 43.429 m2
CMA-nr: 13A - 037
Status: Terrein van hoge archeologische waarde
Toponiem: FEICO CLOCKPOLDER
Plaats: Oude Pekela
Gemeente: Pekela
Provincie: Groningen
Coördinaten: 264978 / 569548
Terreinbeheerder: Niet van toepassing

Complexen

<u>Complextype</u>	<u>Begindatering</u>	<u>Einddatering</u>
Nederzetting, onbepaald	Mesolithicum	Mesolithicum

Beschrijving

CAA: 13AN-6 Voor het noordoostelijk deel van het terrein is een ontgrondingsvergunning aangevraagd. Bij een verkennend onderzoek in 1994 werd een grote haardkuil met rode oker en honderden stuks vuursteen (Tjonger) gevonden. Situatie 2000: verstoord terrein: A-horizont en deel van B-horizont verdwenen, A-spits en klingfragment aan oppervlak gevonden. Westelijke uitbreiding van het terrein. Proefonderzoek; december 1994; Veenkoloniaal Museum (J.Smit) Veldcontrole + boringen april 2000: RAAP (J.Molema) Zeer reliëfrijk terrein met kenmerkende depressies en dekzandtoppen.

Documentatie

Type: Verslag
Beheerder: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting: proefonderzoek Veenkol.Museum 12/1998

Type: Verslag
Beheerder: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting: kopie verslag veldwerk 2000

Uitgebreide Rapportage Monumenten

Monumentnr: 7348 **Oppervlakte:** 6.517 m2
CMA-nr: 13C - 020
Status: Terrein van archeologische waarde
Toponiem: NIEUWE ZUIDERAAANLEG
Plaats: Nieuwe Pekela
Gemeente: Pekela
Provincie: Groningen
Coördinaten: 260593 / 561353
Terreinbeheerder: Niet van toepassing

Complexen

<u>Complextype</u>	<u>Begindatering</u>	<u>Einddatering</u>
Nederzetting, onbepaald	Mesolithicum	Mesolithicum

Beschrijving

CAA: / Grondgebruik: akkerland (1995) \ Aangetaast door de ploeg maar bevat nog waardevolle gegevens.

Documentatie

Type: Kaart
Beheerder: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting: topkaarten 1:25.000/1:10.000.
Type: Brief
Beheerder: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting: Email info terren 10-2000; Groenendijk.

Uitgebreide Rapportage Monumenten

Monumentnr:	8923	Oppervlakte:	26.811 m2
CMA-nr:	12H - 002		
Status:	Terrein van hoge archeologische waarde		
Toponiem:	HOETMANSMEER		
Plaats:	Noorder Kolonie		
Gemeente:	Pekela		
Provincie:	Groningen		
Coördinaten:	257266 / 562222		
Terreinbeheerder:	Niet van toepassing		

Complexen

Complextype

Begindatering

Einddatering

Nederzetting, onbepaald	Mesolithicum vroeg	Mesolithicum vroeg
-------------------------	--------------------	--------------------

Beschrijving

CAA: 12HN-29 Grondgebruik: grasland (1995) Het terrein ligt ten nooroosten en in het verlengde van CMA -001 Het terrein ligt op een serie hoge zandruggen aan de rand van een uit- gestrekte laagte. Het vormde oorspronkelijk een geheel met CMA -001 en het tussenliggende perceeldeel, dat is verdwenen bij de aanleg van het kanaal. Bij een kartering + opgraving in 1982 werden hier mesolithische bewo- nignssporen gevonden. Bij boringen in 2000 bleek de top te zijn afgevlakt waarbij de A- en E horizont waren verdwenen maar de B-C nog intact was. Op de lagere de- len van het perceel werd nog een intacte podzol met resten van het veendek aangetroffen. Kartering + opgraving; 1982; BAI (H.A.Groenendijk) Veldcontrole + boringen; mei 2000; RAAP (J.Molema) De vroege datering en het deels bewaarde veendek op de lagere delen maken deze vindplaats ondanks de gedeeltelijke verstering waardevol.

Documentatie

Type:	Tekening
Beheerder:	Onbekend
Toelichting:	kartering + opgraving 1982
Type:	Kaart
Beheerder:	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting:	oude top. krt. locatie terrein t.o.v. CMA 001
Type:	Verslag
Beheerder:	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting:	inventarisatie Groenendijk vindplaatsen in gebied, 1985
Type:	Kaart
Beheerder:	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting:	copie kaart bestemmingsplan 1986
Type:	Verslag
Beheerder:	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting:	ontwerpbestemmingsplan 1986
Type:	Foto
Beheerder:	Onbekend
Toelichting:	onderzoek 1982
Type:	Verslag
Beheerder:	Onbekend
Toelichting:	onderzoek 1982
Type:	Verslag
Beheerder:	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting:	copie verslag veldcontrole mei 2000

Literatuur

GROENENDIJK. H.A. 1985 p.133-135, in: BKNOB

Uitgebreide Rapportage Monumenten

GROENENDIJK, H.A. 1997 , in: Op zoek naar de horizon: landschapsontwikkeling en bewoning in het herinrichtingsgebied Oost-Groningen, 8000 BC - 1000 AD.

GROENENDIJK, H.A. 1987 Mesolithic hearth-pits in the Veenkolonien (prov. Groningen, the Netherlands), defining a specific use of fire in the mesolithic. (p.85-102), in: PAL

GROENENDIJK, H.A. 1983 Deelrapport archeologie voor de deelgebieden Pekela's en Kanaalstreek (Groningen), in: Herinrichting oost-Groningen en de Gronings-Drentse veenkolonien.